

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1998

door Mark DEWEERDT

Licentiaat in de Politieke Wetenschappen
Politiek redacteur bij De Financieel-Economische Tijd

Voor het derde opeenvolgende jaar werd het politieke gebeuren getekend door de Dutroux-affaire, de ontvoering van en de moord op enkele meisjes, die zware tekortkomingen in het justitiële en politionele apparaat aan het licht had gebracht en de politieke wereld onder druk had gezet om gerecht en politie te hervormen. Die druk werd nog groter na de kortstondige ontsnapping van Marc Dutroux (23 april 1998), die aanleiding gaf tot het ontslag van de ministers Vande Lanotte (Binnenlandse Zaken) en De Clerck (Justitie) en die een dergelijke schok teweegbracht, dat meerderheid en oppositie elkaar vonden in het Octopusakkoord voor een ingrijpende hervorming van justitie en politiediensten. De ontsnapping van Dutroux en het Octopusakkoord overschaduwden in het voorjaar de principiële toelating van België tot de Europese Muntunie en maakten een einde aan allerlei speculaties over vervroegde verkiezingen.

Na het zomerreces stonden het asielbeleid en het Agusta-Dassault-proces op de voorgrond. De dood van een uitgewezen Nigeriaanse asielzoekster leidde tot het ontslag van minister van Binnenlandse Zaken Tobback en een beperkte bijsturing van de asielprocedure. In december sprak het Hof van Cassatie zware straffen uit in de Agusta- en Dassault-smeergeldaffaires.

Andere onderwerpen die in 1998 het politieke leven beheersten waren het werkgelegenheidsbeleid, het kiesrecht voor niet-Belgen en communautaire wijzigingen over de toepassing van de taalwetgeving in de Vlaamse faciliteitengemeenten.

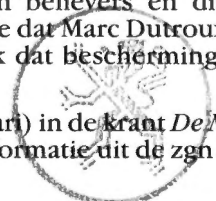
I. De verdere politieke gevolgen van de zaak-Dutroux

A. *Het tweede rapport van de commissie-Dutroux*

De bijzondere kamercommissie 'belast met het onderzoek naar de wijze waarop het onderzoek door politie en gerecht werd gevoerd in de zaak-Dutroux en Nihoul en consorten', die op 17 oktober 1996 was opgericht, op 15 april 1997 een eerste rapport aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers had voorgesteld en op 18 april 1997 van de Kamer het mandaat had gekregen om de aanwijzingen van 'normvervaging, corrumpering en bescherming' die zij had gevonden nader te onderzoeken, werkte tot half februari aan haar aanvullende opdracht.

Tijdens de laatste weken van haar werkzaamheden woedde in de media - en in mindere mate in de publieke opinie - een felle strijd tussen 'believers' en 'disbelievers', d.w.z. tussen voor- en tegenstanders van de theorie dat Marc Dutroux en Michel Nihoul deel uitmaakten van een pedofiliënetwerk dat bescherming genoot in de hoogste kringen.

De controverse was begonnen met de publicatie (7 januari) in de krant *De Morgen* en het weekblad *Télé-Moustique* van gedetailleerde informatie uit de zgn. ne-

vendossiers van Neufchâteau. Het ging om getuigenissen over kinderprostitutie-netwerken waarbij naast Dutroux en Nihoul prominenten uit de politieke, kerkelijke en bedrijfswereld betrokken zouden zijn, die het gerecht na de aanhouding van Dutroux en Nihoul (augustus 1996) had gekregen. *De Morgen* en *Télé-Moustique* beweerden dat het onderzoek van de nevendossiers stillag en zelfs werd tegengewerkt, en dat zij om die reden de inhoud ervan publiceerden.

Kroongetuige was 'X1', die zichzelf na enkele weken bekendmaakte als Regina Louf, en die precieze details bleek te kennen van onopgeloste moorden in Antwerpen, Gent en Brussel.

De kwestie van de nevendossiers was, naar aanleiding van de verwijdering van enkele rijkswachters uit het onderzoek, in de herfst 1997 al ter sprake gekomen in de commissie-Dutroux. Die had na ondervraging van de belangrijkste betrokkenen haar vertrouwen in het gerecht van Neufchâteau bevestigd. De rijkswachters waren verwijderd omdat zij volgens onderzoeksrechter Jean-Claude van Espen suggestieve vragen hadden gesteld en schriftvervalsing hadden gepleegd.

Zowel procureur Benoît Dejemeppe van Brussel als minister van Justitie Stefaan de Clerck ontkende op 7 januari dat het onderzoek naar de 'champignonmoord' (die volgens Regina Louf door Dutroux en Nihoul in 1984 in haar bijzijn was gepleegd op Christine van Hees) stillag, zoals *De Morgen* had geschreven. De Clerck herhaalde dat op 8 januari in de Kamer, waar hij de 'dijkbreuk' in het onderzoeksgeheim betreurde en de pers opriep in de berichtgeving over de nevendossiers de nodige 'kiesheid' aan de dag te leggen.

Op 30 januari zeiden de magistraten die bij de X1-dossiers betrokken waren op een gezamenlijke persconferentie, dat er na anderhalf jaar speurwerk geen enkel doorslaggevend bewijs was gevonden dat de verklaringen van 'X1' kon staven, maar er intengendeel tegenstrijdigheden waren vastgesteld tussen haar verklaringen en de vaststellingen die het gerecht indertijd had gedaan. Het was de eerste keer in de Belgische gerechtelijke geschiedenis dat onderzoeksrechters een stand van zaken gaven over een lopend onderzoek.

De controverse in de pers woedde niettemin nog enige tijd voort. Doordat Louf zelf haar anonimiteit had opgeheven, kon het gerecht nieuwe getuigen ondervragen. Eind april deelden de parketten van Antwerpen, Brussel en Gent mee dat de verklaringen van 'X1' ongeloofwaardig waren en dat zij het dossier hadden gesloten.

Op 15 februari gaven in Brussel 25.000 tot 30.000 personen lucht aan hun ongenoegen over het 'blijvend falen van gerecht, politie en politiek'. Aan de manifestatie 'voor de waarheid' en 'tegen de wet van de stilte' namen vooral Franstaligen deel. Het initiatief van de 'witte comités' had de steun gekregen van andere slachtoffers, o.a. familieleden van de in Rwanda vermoorde para's, de vermoorde veearts-keurder Karel van Noppen en de slachtoffers van de Bende van Nijvel.

Op 16 februari keurde de commissie-Dutroux haar tweede rapport goed, waarvan begin februari al delen van de ontwerp tekst waren uitgelekt. Anders dan bij het eerste rapport, gebeurde dat niet eenparig; de twee PRL-leden alsook de tegenwoordiger van Ecolo en die van het Vlaams Blok onthielden zich om uiteenlopende redenen.

In haar tweede rapport, dat op 17 februari onder grote belangstelling van de binnenlandse en buitenlandse media aan de Kamer werd voorgesteld, kwam de commissie tot het besluit dat Dutroux geen directe bescherming had genoten die de mislukking van het onderzoek naar de verdwenen meisjes zou kunnen ver-

klaren. De commissie vond, "onder voorbehoud van de resultaten van de lopende gerechtelijke onderzoeken", evenmin bewijzen van het bestaan van pedofiele netwerken. Wel was zij van oordeel dat Dutroux en Nihoul bij hun criminele activiteiten "indirecte bescherming" hadden genoten door "normvervaging" en "corrumperend gedrag" bij sommige diensten en leden van de politie, het gerecht en de administratie. De commissie nam vooral opperwachtmeester René Michaux van de BOB van Charleroi en commissaris Georges Zicot van de gerechtelijke politie (GPP) van Charleroi op de korrel.

Het rapport bevatte een nieuwe reeks voorstellen voor de hervorming van politie en gerecht, onder meer:

- de oprichting van een federaal parket, met een federale procureur-generaal aan het hoofd (zoals de tweede 'Bende-commissie' eerder had voorgesteld);
- de centralisatie van de autozwendelzaken bij één onderzoeksrechter;
- de oprichting van een federale gegevensbank van foto's en video's van daders en slachtoffers van seksuele delinquentie;
- de verfijning van de deontologische regels en de verscherping van het toezicht op de naleving ervan;
- een wettelijke regeling van de bijzondere opsporingstechnieken, inclusief het inschakelen van informantanten.

Ten slotte stelde de commissie-Dutroux voor dat ze, zonder nog over onderzoeksbevoegdheid te beschikken, om de drie maanden de uitvoering van haar aanbevelingen zou evalueren en daar jaarlijks verslag over zou uitbrengen.

Op een persconferentie drong commissievoorzitter Marc Verwilghen erop aan dat de regering een "duidelijk signaal" zou geven dat ze de "Belgische ziekte" die de commissie in haar tweede verslag had vastgesteld, wilde uitroeien.

Op 19 februari keurde de Kamer het tweede rapport-Dutroux goed; de meerderheidspartijen en de VLD stemden voor, de PRL en de groenen onthielden zich, het Vlaams Blok, de Volksunie en het Front National stemden tegen. Tijdens het voorafgaande debat betreurde Verwilghen dat er nog geen enkele aanbeveling uit het eerste rapport-Dutroux was uitgevoerd. Premier Dehaene noemde die kritiek "onverantwoord". SP-fractie leider Louis Vanvelthoven zei dat de leden van de onderzoekscommissie door hun uitlatingen in de pers "te hoge verwachtingen" hadden geschapen over hoge bescherming van Dutroux en consorten. Hij verweet de commissie door het gebruik van de uitdrukking 'indirecte bescherming' de twijfel te blijven voeden. Aan het eind van het debat bood premier Dehaene, op aandringen van Verwilghen, zijn excuses aan de ouders van de Dutroux-slachtoffers aan. "Wat er is gebeurd, was niet correct", zei hij. "Het is erg om vast te stellen dat de dood van de kinderen vermeden had kunnen worden als onze instellingen beter hadden gefunctioneerd". De premier engageerde er zich toe "met volle kracht" voort te werken aan de hervorming van gerecht en politie.

De Kamer stemde ook in met de omvorming van de commissie-Dutroux tot een 'opvolgingscommissie' die de voorgang zou bewaken van de uitvoering van de aanbevelingen van de twee Dutroux-rapporten. De vier meerderheidsfracties en de PRL beslisten op 2 juli dat de opvolgingscommissie enkel de documenten kon inkijken waarvan de onderzoekscommissie een kopie naar het gerecht of de politieke tuchtoverheid had gestuurd. Verslagen van getuigenissen achter gesloten deuren mocht zij niet raadplegen. Voorzitter Verwilghen en de groenen hadden op inzage van alle documenten aangedrongen, maar een meerderheid in de

Kamer wees dat af omdat de opvolgingscommissie geen onderzoeksbevoegdheid had.

Van de tien rijkswachters die in het eerste rapport-Dutroux verantwoordelijk waren gesteld voor het falen van het onderzoek naar de verdwenen meisjes, werd alleen opperwachtmeester Michaux van de BOB van Charleroi gedegradeerd. Wegens zware fouten bij huiszoekingen in de woningen van Dutroux besliste minister van Binnenlandse Zaken Louis Tobback hem 'terug te zetten in graad'. Tegen de sanctie ging Michaux in beroep bij de Raad van State. Van de 26 magistraten en leden van de GPP die in het rapport waren genoemd, hadden er eind 1998 maar twee een sanctie gekregen. De Brusselse substituten Alain Geerinckx en Elisabeth Lustman kregen op 31 juli een berisping resp. een waarschuwing voor fouten in het onderzoek naar de verdwijning van Loubna Benaïssa. De twee vochten de sanctie aan bij de Raad van State, die de maatregel eind november schorste. Vice-premier Herman van Rompuy, die de tuchtprocedure voerde (zie onder C), ging, zonder een arrest over de grond van de zaak af te wachten, daartegen in beroep bij het Hof van Cassatie.

B. *De regeringsontwerpen over politie en gerecht*

Op 7 oktober 1997 had premier Dehaene in de Kamer een regeringsplan voor de politiehervorming ontvouwd, dat beoogde, in uitvoering van de aanbevelingen in het eerste rapport-Dutroux, 'een geïntegreerde politie op twee niveaus, een lokaal en een federaal' tot stand te brengen. De regering had de Kamer enige ruimte gelaten om het plan te amenderen. Daartoe waren de verenigde kamercommissies voor Binnenlandse Zaken en Justitie in november met de bespreking van het regeringsvoorstel begonnen.

Tijdens de debatten werden heel wat bedenkingen geuit, ook door leden van de meerderheid, vooral over de lokale structuur van de politie. De kamerleden konden het echter, wegens tegenstellingen tussen (vooral Franstalige) verdedigers van een zo ruim mogelijke autonomie van de gemeentepolitie en voorstanders van een zo groot mogelijke integratie van politie en rijkswacht niet eens worden over een alternatief voorstel. Op een persconferentie over het commissieverslag (29 januari 1998) zei Antoine Duquesne (PRL) dat een ruime meerderheid van de kamerleden een fusie van de politiekorpsen en de lokale rijkswachtbrigades wilde. Hij zei dat het een vergissing zou zijn indien de regering geen rekening zou houden met de aanbevelingen van het parlement. Andere commissieleden gaven toe dat er geen eensgezindheid was over de concrete vorm en de modaliteiten van zo'n 'fusie'.

Op 7 februari kwamen het kernkabinet (de premier en de vier vice-premiers) en minister van Justitie De Clerck de hele dag bijeen om een eerste keer drie voorontwerpen van wet te bespreken die uitvoering gaven aan het plan voor de politiehervorming. In het vooruitzicht van die bijeenkomst had de GPP op 6 februari het werk gedurende een uur neergelegd, uit protest tegen de voorontwerpen. De kritiek van de GPP'ers had betrekking op o.m. hun statuut en de organisatie van de nieuwe recherche (die zou bestaan uit speurders van de rijkswacht en de GPP).

De regeringstop vergaderde ook op 13, 14 en 15 februari over de politiehervorming. De gesprekken verliepen moeizamer dan was verwacht. Het grootste knelpunt was de 'integratie door associatie' op het lokale niveau. Op 16 februari loste de regeringstop de laatste problemen op. Beslist werd dat er in het hele land interpolitiezones (IPZ) zouden komen waarin gemeentepolitie en rijks-

wacht zouden samenwerken (wat sinds eind 1995 op vrijwillige basis mogelijk was). Gemeenten zouden bovendien met de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie samenwerkingscontracten kunnen sluiten om de gemeentepolitie en de lokale rijkswachtbrigades in hun IPZ tot één operationele eenheid uit te bouwen. De regering zou dergelijke contracten financieel aanmoedigen door extra middelen te geven aan de betrokken korpsen.

De meeste politie- en rijkswachtvakbonden reageerden negatief op het akkoord. Zij spraken de vrees uit dat de hervorming alleen maar nog meer verwarring zou zaaien. Naast de oppositiepartijen reageerden ook enkele CVP-parlementsleden afwijzend, maar het partijbestuur schaarde zich op 17 februari achter het hervormingsplan.

De ministerraad hield op 18 februari een buitengewone vergadering om de drie voorontwerpen van wet goed te keuren. Op het nationale vlak zouden de rijkswacht en de GPP opgaan in een 'nationale politie', gestuurd door een nationale politieraad, geleid door een nationaal commissaris en bestaande uit verschillende directies, o.m. gerechtelijke politie, bestuurlijke politie en steundiensten. Op het lokale niveau zouden in elk van de 200 interpolitiezones de gemeentelijke politiekorpsen verplicht worden samen te werken met de zonale afdeling van de nationale politie, onder het gezag van de burgemeesters. De burgemeesters zouden hun eigen gemeentelijke korpsen kunnen fuseren; op vrijwillige basis zou ook een 'associatie' met de zonale afdeling van de nationale politie mogelijk zijn.

Premier Dehaene zei dat de regering de Dutroux-commissie "zover als mogelijk" had gevolgd. Hij beklemtoonde dat de lokale integratie van de politiediensten het einddoel bleef en sprak de verwachting uit dat de hervorming een "dynamiek naar meer samenwerking" op gang zou brengen. Daarom zou de hervorming na vier jaar geëvalueerd worden.

Intussen had de regering ook voortgewerkt aan de hervorming van het gerecht. De ministerraad keurde op 6 februari een voorontwerp van wet goed over de oprichting van een Benoemings- en Bevorderingscollege (BBC) dat zou bestaan uit tien magistraten, zes advocaten en zes academici, en dat bevoegd zou worden voor de benoemingen en bevorderingen in de magistratuur.

Om de benoemingsprocedure te kunnen wijzigen, moest artikel 151 van de grondwet worden herzien. Aangezien de regeringspartijen niet over de daartoe vereiste tweederde meerderheid beschikten, waren zij aangewezen op steun van (een deel van) de oppositie, zoals dat ook het geval was voor de regeling van de ministeriële verantwoordelijkheid en het zgn. EU-stemrecht (zie hoofdstuk V). De regering zocht daarover contact met de Vlaamse liberalen, die zich bereid hadden getoond onder bepaalde voorwaarden aan de herziening van grondwetsartikel 151 mee te werken (de Franstalige liberalen weigerden hun medewerking omdat de regering hen niet bij de politiehervorming wilde betrekken). Meer bepaald eiste de VLD dat het benoemings- en bevorderingsbeleid zou worden toevertrouwd aan de op te richten Hoge Raad voor de Justitie, die bevoegd zou worden voor de externe controle op het gerecht.

Op 4 maart stelde De Clerck in de verenigde kamercommissie voor Justitie en de Herziening van de Grondwet een nieuw model voor de Hoge Raad voor de Justitie voor, dat aan de wensen van de VLD tegemoetkwam. Er zouden binnen de overkoepelende Hoge Raad drie colleges worden opgericht, waarvan er een bevoegd zou zijn voor de benoemingen en bevorderingen. De VLD reageerde po-

sitief, maar bleef eisen dat de adviezen van de Hoge Raad bindend zouden zijn. In het voorstel-De Clerck kon de minister van Justitie van de adviezen afwijken.

Op initiatief van de Nationale Commissie voor de Magistratuur (NCM) had op 23 maart in Brussel een 'staten-generaal' plaats, waarop de plannen voor de hervorming van het gerecht besproken werden. Een meerderheid van de sprekers nam een open en constructieve houding aan tegenover de regeringsvoorstellen. De scherpste kritiek kwam van Pierre Marchal, de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie, die de oprichting van een Hoge Raad voor de Justitie en de invoering van tijdelijke ambtstermijnen voor de korpsoversten van de hand wees. NCM-voorzitter Jean-Pierre Palms maakte bezwaren tegen de aanstelling van een deel van de leden van de Hoge Raad door de Senaat.

CVP-kamerlid Tony van Parys, een justitiedeskundige in zijn partij, zei op 3 april aan *De Standaard* niet langer te willen wachten "op de tegenwerkende Waalse politici" om de gemeentepolitie en de rijkswacht verregaand te integreren. "We moeten tot een federalisering van politie en justitie komen", zei hij. Volgens hem waren er in Vlaanderen minder problemen met de politie en het gerecht dan in Wallonië en was de bereidheid ze op te lossen er groter.

De verklaringen die Van Parys op persoonlijke titel aflegde, vonden instemming bij de VLD, de Volksunie en het Vlaams Blok. Negatieve reacties kwamen er van de Franstalige partijen en de groenen, maar de Waalse gewestminister Jean-Claude van Cauwenberghe (PS) zei dat een splitsing van het justitiebeleid in de logica van de staatsvorming lag. PS-voorzitter Philippe Busquin zei dat een regionalisering van justitie en politie niet aan de orde was.

Op 21 april overhandigde minister van Justitie De Clerck aan de verenigde kamercommissies voor Justitie en de Herziening van de Grondwet een zo goed als definitieve versie van zijn wetsontwerp over de Hoge Raad voor de Justitie. Er bleven nog enkele knelpunten open, waarover op korte termijn op hoog niveau overleg zou worden gevoerd onder de regeringspartijen en met de oppositie.

C. *Het ontslag van de ministers De Clerck en Vande Lanotte*

Als een donderslag bij heldere hemel sloeg op 23 april het bericht in, dat Marc Dutroux omstreeks 15 uur was ontsnapt uit het gerechtshuis van Neufchâteau, waar hij zijn dossier was komen inkijken. In de Kamer was het wekelijkse vragenuur bezig toen het persbureau Belga het nieuws verspreidde. De vergadering werd onmiddellijk geschorst. Ongeloof en verbijstering maakten zich van de parlementsleden meester. Sommigen reageerden erg emotioneel, en maakten gewag van kwaadwillig opzet om de hele Dutroux-affaire in de doofpot te stoppen. "Dit is revolutie", zei VU-senator Bert Anciaux.

De regeringstop kwam voor crisisberaad bijeen op het kabinet van premier Dehaene. De oppositie eiste het ontslag van de ministers De Clerck van Justitie en Vande Lanotte van Binnenlandse Zaken, of zelfs van de hele regering; het Vlaams Blok en in een eerste reactie ook de PRL drongen op vervroegde verkiezingen aan. Bij de meerderheidspartijen groeide eveneens de overtuiging dat er een krachtig signaal nodig was om het andermaal geschonden vertrouwen van de bevolking in de overheid te herstellen.

In de vooravond kwam premier Dehaene naar de Kamer voor overleg met de fractieleiders. Algemeen werd verwacht dat hij in een mededeling aan het parlement het ontslag van De Clerck en Vande Lanotte zou aankondigen. Tijdens de vergadering met de fractievoorzitters vernam de premier dat Dutroux gepakt was.

Dehaene keerde terug naar de '16' om zich met zijn topministers op de gewijzigde omstandigheden te beraden.

Omstreeks 20 uur verscheen de premier opnieuw in de Kamer en las er een korte verklaring voor. Hij zei dat ook hij "met verbijstering" de ontsnapping van Dutroux had vernomen, die op zich "onbegrijpelijk en onaanvaardbaar" was, maar waarvoor er "geen aanwijzingen van medeplichtigheid" waren. Dehaene zei dat de regering een onderzoek zou instellen "en het parlement uitgebreid inlichten".

"De ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie hebben mij verzocht hun ontslag aan de Koning aan te bieden. Ik wens hen uitdrukkelijk te danken voor hun inzet en hun buitengewone werk op een uiterst moeilijk departement en in uiterst moeilijke omstandigheden", vervolgde de premier. "Hen zelf treft geen enkele directe fout. Maar ze voelen zich verantwoordelijk en ze hebben de moed gehad hun verantwoordelijkheid op te nemen, zodat de regering in de mogelijkheid is hun werk voort te zetten en de hervormingen van de politie en de justitie tot een goed einde te brengen".

Koning Albert, die ijlings uit vakantie in Zuid-Frankrijk was teruggekeerd, aanvaardde het ontslag en benoemde op 24 april Louis Tobback tot vice-premier en minister van Binnenlandse Zaken, en Tony van Parys tot minister van Justitie.

De terugkeer van SP-voorzitter Tobback, die van 1988 tot 1994 minister van Binnenlandse Zaken was geweest, was een verrassing. Hoewel hij liever burgemeester van Leuven was gebleven, liet Tobback zich door premier Dehaene overhalen in de regering te stappen, ook al omdat de SP over geen ander 'zwaargewicht' bleek te beschikken om Vande Lanotte op te volgen. Tegen de voordracht van Van Parys had de PSC bezwaren gemaakt wegens zijn recent pleidooi voor de regionalisering van het justitiebeleid, maar de CVP-top wist zijn benoeming door te drukken. Ze schiep wel een deontologisch probleem, omdat Van Parys als minister van Justitie bevoegd werd voor de tuchtprocedures tegen de magistraten die volgens de commissie-Dutroux hadden gefaald en hij lid was geweest van die commissie, waardoor hij tegelijk rechter en partij zou zijn. De regering droeg daarom vice-premier en minister van Begroting Herman van Rompuy op de tuchtzaken tegen de magistraten te behandelen.

De benoeming van Tobback werd algemeen beschouwd als een teken dat de regering krachtig wilde doorgaan en er geenszins over dacht ontslag te nemen, zoals de oppositie bleef eisen. De oppositie- en de meerderheidspartijen waren het er wel over eens dat niet alleen de politieke wereld, maar ook de rijkswacht en het gerecht besluiten moesten trekken uit de ontsnapping van Dutroux. De regering kondigde op 24 april in dat verband een snel onderzoek aan. In politieke kringen circuleerden de namen van rijkswachtcommandant Willy Deridder, procureur-generaal Anne Thily van Luik en oud-minister van Justitie Melchior Wathelet, die rechter was in het Europees Hof van Justitie. Na de vergadering van hun partijbureaus op 27 april vroegen de voorzitters van de vier regeringspartijen expliciet dat de top van de rijkswacht en de magistratuur naar het voorbeeld van De Clerck en Vande Lanotte een stap opzij zou zetten.

Nog op 27 april riep minister van Justitie Van Parys "alle democratische partijen" op aan de hervorming van gerecht en politie mee te werken, omdat anders "de extreem-rechtse partijen de enige winnaars zullen zijn" en in dat geval "de democratie in gevaar komt". Los van die oproep lieten de partijbureaus van de VLD en de PRL diezelfde dag verstaan dat zij onder bepaalde voorwaarden aan de reorganisatie van politie en gerecht wilden meewerken. De Vlaamse liberalen

keerden daarmee terug van de afwijzende houding die zij meteen na de ontsnapping van Dutroux hadden aangenomen. Bij de Franstalige liberalen, die tot dan toe helemaal dwars hadden gelegen, ging het om een nog grotere koerswijziging.

Op 28 april zou in de Kamer worden gestemd over de moties van wantrouwen die de oppositie vijf dagen eerder, na de mededeling van Dehaene, had ingediend. Op verzoek van de Franstalige meerderheidspartijen kwam de regeringstop op 27 april overeen aan het begin van de vergadering nogmaals een mededeling aan het parlement te doen. De premier zou zich ook via radio en televisie rechtstreeks tot de bevolking richten, maar toen bleek dat de opschudding onder de bevolking over de ontsnapping van Dutroux snel luwde, werd dat plan op 29 april afgeblazen.

Een hele reeks partijen en organisaties, onder meer Agalev, de Volksunie, de VLD, het Centrum voor Politieke Vernieuwing, ID21, Payoke, Vivant en de witte comités, hadden zich verenigd in 'SOS Democratie' en opgeroepen op 28 april op de middag aan het gerechtsgebouw in Brussel te verzamelen om van daar naar het parlement op te stappen. Aan de manifestatie namen amper 200 mensen deel.

In de regeringsmededeling die hij op 28 april in de Kamer voorlas, betoonde premier Dehaene zijn medeleven met de ouders van de ontvoerde kinderen en sprak hij nogmaals zijn waardering uit voor Stefaan de Clerck en Johan vande Lanotte. "Het signaal van de ministers zou ongetwijfeld nog sterker zijn als ook leidinggevende personen van de politiediensten en de justitie even consequent zouden handelen en een stap opzij zouden zetten", zei de premier. Tot veler verrassing kondigde hij daarop aan dat hij enkele uren voordien een brief had ontvangen van luitenant-generaal Willy Deridder, waarin de rijkswachtcommandant zijn ambt ter beschikking van de regering stelde. Dehaene beklemtoonde dat de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie, op basis van een onderzoeksopdracht die zij de inspecteur-generaal van de rijkswacht resp. procureur-generaal Thily (Luik) hadden gegeven, de verantwoordelijkheden in de ontsnapping van Dutroux zouden vaststellen en "de nodige sancties zullen treffen". Hij stelde een hervorming van het tuchtrecht voor magistraten en politiebeambten in het vooruitzicht om "de procedures te versnellen en het risico te vermijden dat ze leiden tot een feitelijke straffeloosheid".

Dehaene zette de hervormingsmaatregelen die sinds augustus 1996 waren gerealiseerd op een rij en riep de oppositie op haar steun te verlenen aan de oprichting van de Hoge Raad voor de Justitie en de hervorming van de politiediensten, ook omdat "de basisinstellingen van onze democratie er enkel bij kunnen winnen als de hervorming op een ruime meerderheid steunt".

Tijdens het daaropvolgende debat maakten VLD en PRL duidelijk dat zij de regering aan een tweederde meerderheid voor de oprichting van de Hoge Raad voor de Justitie wilden helpen, op voorwaarde dat zij ook bij de politiehervorming zouden worden betrokken. Premier Dehaene zei open te staan voor een dialoog. Meerderheid tegen oppositie werden de moties van wantrouwen tegen de regering verworpen. Opvallend was dat Marc Verwilghen (VLD) zich onthield. Hij wilde daarmee zijn imago onderlijnen van bruggenbouwer uit de commissie-Dutroux, dat hij op het VLD-congres van 24-26 april even had verwaarloosd door er fel uit te halen naar de regering.

In de daaropvolgende dagen nam de druk toe op Melchior Wathelet om ontslag te nemen. Diverse Vlaamse socialisten vroegen in hun 1-meitoespraak onomwonden dat hij zou opstappen. De VLD en het Vlaams Blok dienden in de Ka-

mer resoluties in, waarin de regering werd verzocht Wathelet te vragen zijn ambt neer te leggen. De socialisten waren aanvankelijk geneigd de VLD-tekst te steunen, maar onder druk van de PSC, die haar oud-minister bleef steunen, en na bemiddeling van de CVP, sloten de regeringspartijen de rijen rond een resolutie waarin Wathelet werd opgeroepen "in het belang van de geloofwaardigheid van de democratische instellingen zijn verantwoordelijkheid op te nemen". De meerderheidsfracties keurden de resolutie op 7 mei goed. Wathelet bleef voor de oproep doof. Het Europees Parlement, dat in november 1997 Wathelet gevraagd had zijn verantwoordelijkheid op te nemen, verwierp op 13 mei het voorstel van de socialistische fractie nogmaals over de zaak te debatteren.

Op 5 mei brachten de ministers Tobback en Van Parys in de kamercommissies voor Binnenlandse Zaken en Justitie verslag uit over het onderzoek naar de ontsnapping van Dutroux. Van Parys zei dat onderzoeksrechter Jean-Marc Connerotte een "beoordelingsfout" had gemaakt toen hij in augustus 1996 toegestaan had dat Dutroux, in afwijking van een sinds 1994 geldende regel, zijn dossier in het gerechtshuis kon inkijken in plaats van in de gevangenis, en dat zijn opvolgers Jacques Langlois en Dominique Gérard, hem daarin ten onrechte gevolgd hadden. Volgens de minister was de beoordelingsfout evenwel niet van die aard dat zij aanleiding gaf tot een tuchtstraf. Tobback zei dat de rijkswacht het veiligheidsrisico had onderschat door maar twee rijkswachters mee te sturen om Dutroux te bewaken, van wie er dan nog één te weinig ervaring had. Hij zei dat tegen acht rijkswachters een tuchtonderzoek was geopend. Eind 1998 was dat onderzoek nog niet afgerond.

II. Het Octopusakkoord over de hervorming van politie en gerecht

A. *Meerderheid en oppositie vinden een vergelijk*

Meteen na de vertrouwensstemming van 28 april in de Kamer kwamen de voorzitters van vier oppositiepartijen, Guy Verhofstadt (VLD), Louis Michel (PRL), Patrik Vankrunkelsven (VU) en Olivier Maingain (FDF), en enkele medewerkers voor discreet overleg bijeen. Het initiatief ging uit van Vankrunkelsven, die er Verhofstadt van had kunnen overtuigen dat het aangewezen was dat de oppositie met een gezamenlijk plan voor de hervorming van politie en gerecht zou uitpakken. Verhofstadt had vervolgens contact genomen met Michel. De groene partijen waren eveneens aangezocht, maar Ecolo, dat zich nauw had gelieerd aan de witte beweging, weigerde uit tactische overwegingen op de invitatie in te gaan en Agalev wilde niet zonder zijn zusterpartij om de gesprekstafel gaan zitten. Het overleg duurde tot omstreeks 2 uur in de ochtend van 29 april. Na de middag ondertekenden de vier partijvoorzitters het akkoord dat ze hadden bereikt en waarover ze 'in blok' met de regering wilden onderhandelen.

Anders dan de regering stelden de oppositiepartijen ook op het lokale vlak een volledige integratie van de rijkswachtbrigades en de gemeentelijke politie voor. Tussen de federale en de lokale politie zou geen gezagshierarchie meer bestaan. Voorts wilde de oppositie dat de voordrachten van de Hoge Raad voor de Justitie bindend zouden zijn en dat de Hoge Raad uit twee taalafdelingen zou bestaan. De meerderheidspartijen en de regering reageerden aanvankelijk voorzichtig op het aanbod van de oppositie, maar al op 30 april nam eerste minister Dehaene de uitgestoken hand aan en zei hij bereid te zijn met de oppositie in gesprek te treden en haar de regeringsteksten als 'werkdokument' mee te delen. Op 4 mei had Dehaene een eerste verkennend gesprek met de vier betrok-

ken partijvoorzitters. 's Anderendaags ontmoette hij de voorzitters van de vier meerderheidspartijen en pleegde hij overleg met de kamerfractieleden. Op 7 mei maakten Dehaene en de voorzitters van de meerderheids- en de oppositiepartijen werkafspraken voor de eigenlijke onderhandelingen, die op 11 mei zouden beginnen. Elke partij zou, naast haar voorzitter, drie onderhandelaars afvaardigen.

In een gesprek met *De Standaard* en *La Libre Belgique* op 11 mei noemde Dehaene de op til zijnde gesprekken "de grootste onderhandelingsuitdaging waarvoor ik ooit gestaan heb" en presenteerde hij zich als verzoener tussen de coalitie en de oppositie.

Het overleg, dat verwijzend naar de acht deelnemende partijen in de pers 'Octopusoverleg' werd genoemd, begon op maandagmiddag 11 mei over de Hoge Raad voor de Justitie. 's Anderendaags kwam de politiehervorming ter sprake. De Vlaamse socialisten gaven op die vergadering hun principieel verzet tegen een fusie van de lokale politiediensten op. Aangezien er "een voldoende basis voor verdere discussie" bleek te bestaan, beslisten de acht partijen het overleg voort te zetten. De ministers Tobback en Van Parys kregen de opdracht tegen de volgende vergadering een nota voor te bereiden over de hervorming van de politie resp. het gerecht. De oppositiepartijen spraken af in het weekeinde van 16-17 mei bijeen te komen om hun voorstellen te verfijnen.

In interviews met *Knack* en de VRT-radio gaf ontslagnemend rijkswachtcommandant Deridder op 13 mei forse kritiek op de geplande fusie van de rijkswachtbrigades en de gemeentelijke politiekorpsen, die volgens hem onbetaalbaar en inefficiënt zou zijn en "een gevaar voor de democratie". Twee dagen later aanvaardde de regering zijn ontslag en benoemde zij Herman Fransen, die van generaal-majoor tot luitenant-generaal werd bevorderd, tot zijn opvolger. Deridder werd aangesteld tot bijzonder commissaris voor de telecommunicatie, tot hij in september juridisch adviseur werd bij Interpol in Lyon.

De beslissing van de raadkamer van Neufchâteau de aanhouding van Dutroux wegens ontvoering en moord niet te verlengen, leek op 14 mei even het Octopusoverleg te hinderen, maar snel werd duidelijk dat Dutroux hoe dan ook tot maart 2002 in de cel zou blijven voor een andere zaak en dat de beslissing was genomen uit veiligheidsoverwegingen: door de opheffing van de voorlopige hechtenis zou Dutroux niet meer maandelijks de gevangenis moeten verlaten om voor de raadkamer te verschijnen. Vele politici reageerden niettemin negatief op de "wereldvreemde" beslissing, die enige tijd later ongedaan zou worden gemaakt.

Vanaf 18 mei kwam het Octopusoverleg op kruissnelheid. Een technische werkgroep sleutelde die dag voort aan de op te richten Hoge Raad voor de Justitie. 's Anderendaags vonden de acht partijen een vergelijk over de contouren van de nieuwe politieorganisatie, meer bepaald de verhouding tussen het lokale en het federale niveau. Op 20 mei werd de nota van minister Van Parys over de aanpassing van de gerechtelijke organisatie besproken en werd overeenstemming bereikt over de oprichting van een federaal parket. Na een onderbreking op Hemelvaartsdag (21 mei) begon op 22 mei de derde en ultieme ronde van het overleg, waarvoor de ministers Tobback en Van Parys nieuwe nota's hadden voorbereid en die in de nacht van 23 op 24 mei tot een volledig akkoord leidde.

Premier Dehaene en de acht partijvoorzitters stelden het Octopusakkoord nog op 24 mei aan de pers voor. De meerderheidspartijen reageerden op 25 mei enthousiast op het akkoord; premier Dehaene kreeg van het CVP-bureau een ovatie (senaatsfractie leider Hugo Vandenberghe zou zijn partijgenoot op 28 mei "de Leo

nardo da Vinci van de Belgische politiek" noemen). De vier oppositiepartijen riep die dag hun congres bijeen om het akkoord toe te lichten en te verdedigen. Ook daar waren de reacties vrij positief.

Algemene kritiek, ook in Brussel, kwam er wel op het feit dat het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad buiten de politiehervorming zou blijven. Tijdens de laatste overleguren hadden Charles Picqué (PS), de voorzitter van de Brusselse gewestregering en burgemeester van Sint-Gillis, en François-Xavier de Donnea (PRL), de burgemeester van Brussel, zich verzet tegen een integratie van de Brusselse politiekorpsen met de rijkswachtbrigades. Blijkbaar zagen zij daar een aanzet in tot een fusie van de negentien gemeenten, waar zij tegenstander van zijn. Premier Dehaene en minister Tobback beklemtoonden dat Brussel in dat geval niet kon rekenen op de extra middelen die zouden worden toegekend aan de gemeentebesturen om de kosten van de hervormingsoperatie te financieren.

B. *De krachtlijnen van het Octopusakkoord* *

Volgens het Octopusakkoord zou België, zoals de commissie-Dutroux had voorgesteld, een 'geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus' krijgen. Er zou met andere woorden één politiedienst komen op het lokale niveau en één politiedienst op het federale niveau, die ieder taken van zowel bestuurlijke als gerechtelijke politie uitoefenen. Beide politiediensten zouden autonoom zijn en afhangen van een verschillende overheid; tussen beide zou een functionele band gecreëerd worden.

De *lokale politie* staat in voor de basispolitiezorg, dit wil zeggen voor opdrachten van bestuurlijke en gerechtelijke politie die verband houden met plaatselijke toestanden en gebeurtenissen, en kan ook de opdracht krijgen federale politietaken uit te voeren (bescherming van ambassades en gerechtshoeven, controle van de varkenspest, bescherming van geldvervoer, ondersteuning van een belangrijk gerechtelijk onderzoek).

Zij ontstaat door samenvoeging van de gemeentepolitie en de rijkswachtbrigade van een politiezone, die kan samenvallen met één gemeente (eengemeentezone), maar om geografische of operationele redenen ook uit twee of meer gemeenten kan bestaan (meergemeentezone). Als basis voor de afbakening van de politiezones zou de bestaande indeling in interpolitiezones (IPZ's) worden genomen.

In een eengemeentezone staat de burgemeester aan het hoofd van de politie, onder controle van de gemeenteraad. In een meergemeentezone vormen de burgemeesters van de betrokken gemeenten een college van burgemeesters, dat door een van hen wordt voorgezeten. De bevoegdheden van de gemeenteraad worden er uitgeoefend door een *politieraad*, die bestaat uit de burgemeesters en enkele gemeenteraadsleden van alle betrokken gemeenten.

Voor de gerechtelijke politie kunnen de procureur des Konings en de onderzoeksrechters een beroep doen op de lokale politie. Zij hebben de leiding van het gerechtelijk onderzoek dat de lokale politie voert.

* Voor de nieuwe instellingen wordt de benaming gebruikt zoals ze in de Octopuswetten zou worden vermeld; in enkele gevallen is dat niet helemaal dezelfde als die in het Octopusakkoord.

Twee of meer politiezones kunnen een samenwerkingsakkoord sluiten. In dat geval kan het politiekorps van een zone een beroep doen op de collega's van de andere zone(s) voor de ordehandhaving bij grote manifestaties (bijvoorbeeld voetbalwedstrijden), bankovervallen, rampen,...

Een *bestuurlijke directeur-coördinator*, die tot de federale politie behoort, verzorgt de band tussen de lokale en de federale politie. Hij staat in voor steun vanuit het federale niveau aan het lokale niveau en kan in bepaalde gevallen de ordehandavingsopdrachten van de lokale politie mee coördineren. In principe komt er één coördinator per gerechtelijk arrondissement.

De burgemeester(s), de procureur des Konings, de bestuurlijke directeur-coördinator en de lokale politiefchef vormen samen de *zonale veiligheidsraad*. Zij plegen geregeld overleg en evalueren het *zonaal veiligheidsplan*. Dat plan, dat wordt opgesteld door de burgemeester(s) en de procureur des Konings, legt de prioritaire opdrachten en doelstellingen van de lokale politie vast. Het moet worden goedgekeurd door de gemeenteraad (eengemeentezone) of de zonale politieraad (meergemeentezone) en de federale overheid.

De *federale politie* staat onder het gezag van de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie en moet gespecialiseerde en bovenlokale bestuurlijke en gerechtelijke politietaken verrichten en steun geven aan de lokale politie. Zij ontstaat door samenvoeging van de gerechtelijke politie bij de parketten (GPP), de bewakings- en opsporingsbrigades (BOB) en de federale eenheden van de rijks-wacht. De leiding ervan komt in handen van een commissaris-generaal die instaat voor de uitvoering van het *nationaal veiligheidsplan* dat de opdrachten en prioritaire doelstellingen van de federale politie beschrijft.

De federale politie bestaat uit vijf algemene directies: gerechtelijke politie (gespecialiseerd onderzoek en expertise bij gerechtelijk onderzoek); bestuurlijke politie (ordehandhaving, controle op de snelwegen); administratieve steundiensten (politiebeleid, veiligheidsplannen); niet-administratieve steundiensten (informatiebeheer); nationale operationele eenheden (Algemene Reserve, Speciaal Interventie-eskadron, luchtsteun, internationale samenwerking).

Tussen de lokale en de federale politie bestaat een functionele band. De ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie kunnen de burgemeesters opdragen in hun politiekezone federale taken van bestuurlijke resp. gerechtelijke politie (zie supra) uit te voeren. Voorts kan de minister van Binnenlandse Zaken een deel van de lokale politie van een politiekezone vorderen om bij oproer of rampen de lokale politie van een andere zone bij te staan.

Tussen de lokale politie en de federale politie opereren de 'gedeconcentreerde eenheden' van de federale politie. Voor de bestuurlijke politie doen zij dat onder leiding van de *bestuurlijke directeur-coördinator*, die betrokken wordt bij de coördinatie en de uitvoering van de lokale bestuurlijke politietaken; voor de gerechtelijke politie gebeurt het onder leiding van de *gerechtelijke directeur*, die de opsporingseenheden van de lokale politie ondersteunt bij de uitvoering van gerechtelijke politietaken. Hun werkgebied valt samen met een gerechtelijk arrondissement. De gerechtelijke directeur beschikt over *verbindingsagenten*, in principe één in elke politiekezone, die de opdrachten van gerechtelijke politie tussen het lokale en het federale niveau coördineren.

Om de integratie van de verschillende politiediensten mogelijk te maken, zouden alle politiemensen eenzelfde administratief, financieel en tuchtstatuut, en eenzelfde opleiding krijgen. Zij kunnen van het ene korps tijdelijk naar het andere

gedetacheerd worden. Lokale en federale politie zullen gebruik maken van gemeenschappelijke informatica en telecommunicatie.

Eén algemene inspectie zou, onafhankelijk van de twee politieniveaus en onder verantwoordelijkheid van de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie, de werking van de geïntegreerde politie opvolgen. Een parlementaire commissie zou instaan voor de externe controle.

Zoals dat het geval is voor het politiewezen, beoogt het Octopusakkoord tot meer integratie in het gerecht te komen, zowel verticaal als horizontaal. Daarnaast voorziet het akkoord in maatregelen om een einde te maken aan de politieke benoemingen in de magistratuur en om het gerecht aan extern toezicht te onderwerpen.

De belangrijkste 'verticale' integratiemaatregel is de oprichting, naast de parketten in de 27 gerechtelijke arrondissementen, van een 28ste, *federaal parket* onder leiding van een zesde, federale procureur-generaal. Het federale parket moet de inefficiënte indeling van België in 27 gerechtelijke arrondissementen corrigeren. Het is bevoegd voor dossiers die wegens hun specificiteit of complexiteit op het federale niveau moeten worden behandeld, onder meer zaken die de grenzen van een gerechtelijk arrondissement overschrijden en georganiseerde misdaad. De federale procureur-generaal maakt deel uit van het in 1997 geïnstalleerde *College van procureurs-generaal*, dat samen met de minister van Justitie een eenvormig vervolgingsbeleid uittekent en dat zal worden geadviseerd door een nieuw op te richten *Raad van procureurs des Konings*.

Van dat federale parket maken de zogenaamde nationale magistraten deel uit (die onder het gezag staan van het College van procureurs-generaal en bevoegd zijn voor het hele land), alsook de magistraat die wordt aangesteld bij de algemene directie 'gerechtelijke politie' van de federale politie en de magistraten die bij de federale politie belast zijn met de leiding van het informatiebeheer. Op die manier oefent het federale parket toezicht uit op de werking van de algemene directie 'gerechtelijke politie' van de federale politie.

Een procureur des Konings zal een individueel dossier voortaan in beginsel volledig afhandelen, inclusief de procedure voor het hof van beroep of het hof van assisen. Een procureur-generaal komt bijgevolg niet meer tussenbeide in individuele strafdossiers. Zijn hoofdopdracht ligt bij het College van procureurs-generaal.

Met het oog op de 'horizontale' integratie van de rechtbanken van eerste aanleg zal de indeling van het grondgebied in gerechtelijke arrondissementen worden doorgelicht en zullen er eventueel grotere arrondissementen worden gevormd.

In elk gerechtelijk arrondissement zal een *bevoegdheidskamer* worden opgericht, die de drie rechtbanken (rechtbank van eerste aanleg, rechtbank van koophandel, arbeidsrechtbank) overkoepelt. Alle zaken zullen via de bevoegdheidskamer worden ingeleid en van daaruit naar de bevoegde rechter worden verwezen. Die maatregel moet bevoegdheidsconflicten tussen de drie rechtbanken voorkomen.

Er zal worden nagegaan of de integratie van de rechtbank van eerste aanleg, de rechtbank van koophandel en de arbeidsrechtbank in één *arrondissementrechtbank* de efficiëntie van het gerecht kan verhogen. Zo'n arrondissementrechtbank zou uit verschillende afdelingen bestaan die ieder bevoegd zijn voor een bepaalde materie (burgerlijk recht, familierecht, strafrecht, sociaal recht, handelsrecht,...).

Magistraten worden niet langer meer aangesteld in een 'standplaats', maar kunnen over het hele rechtsgebied van een hof van beroep worden ingezet. Hetzelfde geldt voor het personeel van de griffie en het parket.

Met het oog op de externe controle op het gerecht en de 'depolitiserings' van de benoemingen en bevorderingen van magistraten wordt een *Hoge Raad voor de Justitie* opgericht, die 44 leden telt en verdeeld wordt in een Nederlandstalig en een Franstalig college. Elk college bestaat voor de helft uit magistraten die verkozen worden door de rechters en voor de andere helft uit niet-magistraten (advocaten, hoogleraren en deskundigen) die met een tweederde meerderheid worden aangewezen door de Senaat, op voorstel van de advocatuur en de universiteiten.

Elk college telt twee commissies. De *Benoemings- en Bevorderingscommissie* (BBC) doet, met een tweederde meerderheid, de voordrachten voor de benoemingen (van vrederechter tot raadsheer bij het Hof van Cassatie, alsook in het openbaar ministerie) en de aanwijzingen tot voorzitter (van voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg tot eerste voorzitter bij het Hof van Cassatie, alsook tot korpschef in het openbaar ministerie). De Koning moet de voorgedragen kandidaat benoemen. Als hij weigert, moet hij dat motiveren. De procedure moet dan worden overgedaan. Tegen een benoeming of weigering kunnen afgewezen kandidaten beroep aantekenen bij de Raad van State. De 'lekenrechters' in de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel worden rechtstreeks door de minister van Justitie benoemd; de BBC komt daarin niet tussenbeide.

De BBC organiseert de examens die toegang geven tot het ambt van rechter en ambtenaar van het Openbaar Ministerie. Zij doet ook de voordrachten tot korpschef (procureur-generaal, procureur, voorzitter van een hof of rechtbank). Korpschefs worden voortaan voor een periode van zeven jaar benoemd; kandidaten moeten een beleidsplan voorleggen.

De *Advies- en Onderzoekscommissie* (AOC) behandelt de klachten over de algemene werking van het gerecht, maar heeft geen tuchtbevoegdheid. Individuele dossiers moeten aan de tuchtoversten van de betrokken rechters worden doorgespeeld. De twee AOC's bereiden ten behoeve van de Hoge Raad adviezen voor aan de minister van Justitie en het parlement over de werking van het gerecht en ontwerpen standaardprofielen voor de functies van korpschef. Zij kunnen ook een onderzoek instellen naar de werking van het gerecht.

Los van de Hoge Raad voor de Justitie zou er een *Adviesraad van de Magistratuur* worden opgericht, bestaande uit 44 verkozen leden (22 van elke taalgroep), die de overheid adviseert over het statuut, de rechten en de werkomstandigheden van de rechters en de ambtenaren van het openbaar ministerie.

Ten slotte voorzag het Octopusakkoord in de oprichting van twee magistratenscholen, een Nederlandstalige en een Franstalige, in de vorm van een inter-universitair centrum. Zij moeten magistraten onder meer een eenvoudig(er) taalgebruik bijbrengen.

C. *De uitvoering van het Octopusakkoord*

Zowel in de Kamer als in de Senaat keurden de acht Octopusfracties op 28 mei een resolutie goed, waarin het Octopusakkoord werd bekrachtigd en waarin ze er zich toe engageerden "de wetsvoorstellen die deze hervormingen een wettelijke basis geven, snel aan te nemen".

De regering richtte op 29 mei bij koninklijk besluit een ambtelijke werkgroep op, die de opdracht kreeg het parlement en de regering te adviseren bij de legislatie van de politiehervorming, het uitwerken van het nieuwe politiestatuut en het formuleren van de normen voor de werking en de uitrusting van de politie. De werkgroep bestond uit kabinetsmedewerkers, deskundigen van de politiediensten en leden van de Raad van State, en werd voorgezeten door gouverneur Lode de Witte van Vlaams-Brabant, een gewezen kabinetschef van Binnenlandse Zaken. De uitwerking van de gerechtshervorming werd toevertrouwd aan interkabinettenwerkgroepen.

Tegen de hervormingsplannen bleef bij een deel van de magistratuur verzet bestaan. In interviews met de Franstalige tv-omroepen RTBf en RLT-TVi erkende procureur-generaal Liekendael van het Hof van Cassatie op 29 mei dat er hervormingsmaatregelen nodig waren, maar kante zij zich scherp tegen het voorstellen de raadsheren en de eerste voorzitter van het Hof door de Hoge Raad voor de Justitie te benoemen. Liekendael en eerste voorzitter Pierre Marchal, die hun bekommernissen al tijdens het Octopusoverleg schriftelijk aan minister van Justitie Van Parys hadden meegedeeld, konden die op 2 juni tegenover premier Dehaene mondeling toelichten.

Gouverneur De Witte overhandigde op 22 juni aan premier Dehaene een ontwerpvoorstel van organieke wet over de geïntegreerde politie dat de ambtelijke werkgroep had uitgeschreven. Nog diezelfde dag namen de premier en een delegatie van de acht partijen het voorstel een eerste keer door. De oppositiepartijen lieten er in een eerste reactie hun ongenoegen over blijken dat de werkgroep de regeling van een groot aantal aangelegenheden aan de uitvoerende macht delegeerde. Na een vergadering van de centrale Octopuswerkgroep, op 25 juni, waren de voorzitters van de oppositiepartijen nog scherper en hadden ze het over belangrijke verschillen tussen het Octopusakkoord en het ontwerpvoorstel van organieke wet, meer bepaald wat de bevoegdheid van de federale politie en het informatiebeheer betreft.

In de daaropvolgende weken kwamen de onderhandelaars geregeld bijeen om het voorstel van organieke politiewet en de twee wetsvoorstellen over de justiehervorming, die intussen gereed waren, grondig te bespreken en aan te passen. Dat gebeurde met name op 27 juni en op 4, 7, 10 en 13 juli. Op de vergadering van 10 juli werd de politiehervorming afgewerkt, op 13 juli werden de onderhandelaars het eens over de teksten voor de hervorming van het gerecht. Op 14 juli werd het geheel in tweede lezing doorgenomen. Parlementsleden van de acht betrokken partijen ondertekenden op 15 juli, tijdens een korte plechtigheid op het kabinet van premier Dehaene, de drie wetsvoorstellen, die meteen bij het parlement ingediend en voor advies naar de Raad van State gestuurd werden.

Intussen hadden de burgemeesters van Brussel, na overleg met afgevaardigden van het parket, de rijkswacht en de gemeentepolitie en onder bemiddeling van de gewestregering, op 25 juni een akkoord gesloten over de indeling van de agglomeratie in zeven politiezones, die zouden werken zoals de politiezones in de rest van het land. Het akkoord werd verwerkt in het voorstel van organieke wet, zodat het voor Brussel geen uitzonderingsregels bevatte.

Vanuit het gerecht en, in mindere mate, de politie bleef kritiek komen op de hervormingsvoorstellen. Procureur-generaal Christine Dekkers van Antwerpen, die op dat ogenblik het college van procureurs-generaal voorzat, zette in interviews met de VRT (14 juli) nogmaals de bezwaren tegen de oprichting van een federaal parket en de samensmelting van de parketten van eerste aanleg en die

van beroep uiteen. Zij herhaalde die kritiek in haar openingstoespraak bij de opening van het gerechtelijk jaar (1 september). Ook andere procureurs-generaal hielden in hun 'mercuriale' aspecten van de hervormingsplannen.

Begin september bracht de Raad van State zijn advies uit over de Octopuswetsvoorstellen. De belangrijkste kritiek betrof de hervorming van de politiediensten, waarvoor het volgens de Raad nodig was grondwetsartikel 184 over de rijks-wacht te herzien. Dat artikel was echter niet voor herziening vatbaar. Premier Dehaene en de Octopuspartijen schoven die opmerking terzijde en kwamen overeen artikel 184 na de verkiezingen van 1999 te wijzigen.

Op 8 september kwamen de leden van de verenigde kamercommissies voor de Grondwetsherziening en Justitie en van de bijzondere commissie voor de Hervorming van de Politie vervroegd uit reces terug voor de bespreking van het voorstel tot wijziging van artikel 151 van de grondwet en het wetsvoorstel over de Hoge Raad voor de Justitie en de benoeming en bevordering van magistraten resp. het voorstel van organieke wet over de geïntegreerde politie op twee niveaus. Al op 10 september keurde de verenigde commissie de nieuwe versie van grondwetsartikel 151 goed. Op 15 september begon de Senaatscommissie voor Justitie met de behandeling van het wetsvoorstel over de verticale integratie van het openbaar ministerie, het federaal parket en de raad van de procureurs des Konings. De bijzondere kamercommissie keurde op 30 september het voorstel over de geïntegreerde politie goed. Diezelfde dag werd in de kamercommissie voor Justitie het wetsvoorstel over de Hoge Raad aangenomen.

Half oktober, aan de vooravond van de plenaire kamerdebatten, zette de magistratuur een uitiem offensief tegen de hervormingsmaatregelen in. Aan het einde van haar rekvisitoor in het Agusta-Dassault-proces (zie hoofdstuk VII) deed procureur-generaal Liekendael een scherpe uitval naar de politiek. "Ik weet niet of de rechtsstaat waarin ik zo lang heb geloofd, nog lang zal bestaan", zei ze op 14 oktober. Liekendael doelde op het Octopusakkoord, meer bepaald de hervorming van het gerecht, die volgens haar met een "onrustwekkende haast" gerealiseerd werd en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in gevaar bracht. Waarnemers vonden het ongepast dat Liekendael tijdens haar laatste rekvisitoor - zij zou op 1 december met pensioen gaan - en op een proces waarop toppolitici terechtstonden uit haar rol van openbaar aanklager viel. De uitval van Liekendael kwam op 15 oktober ter sprake in de Kamer, die daarvoor het debat over de Algemene Beleidsverklaring van de regering-Dehaene onderbrak. De liberale fractieleiders Patrick Dewael (VLD) en Didier Reynders (PRL) wezen erop dat de rechterlijke macht uitgebreid was gehoord tijdens de voorbereiding van de hervorming van het gerecht. CVP-fractieleider Paul Tant betreurde dat Liekendael gesproken had van een bedreiging van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, terwijl het parlement die juist in de grondwet wilde verankeren. Op het Vlaams Blok na, sloten zich alle andere fracties op een of andere manier bij die kritiek aan. Ook premier Dehaene vond de verklaringen van Liekendael "totaal ongepast" in het kader van een rekvisitoor op een strafrechtelijk proces. Volgens hem vormde de Hoge Raad voor de Justitie geen bedreiging van de onafhankelijkheid van het gerecht en was van improvisatie en overhaasting geen sprake.

Twee dagen later, op 17 oktober, publiceerden *De Standaard* en *Le Soir* een 'vrije tribune' waarin de top van de rechterlijke macht herhaalde dat het Octopusakkoord de grondwettelijke waarborgen voor de onafhankelijkheid van de rechters opheft of ernstig aantast. De 'vaste vergadering van de korpschefs' die de tekst ondertekend had (en waartoe de eerste voorzitters van het Hof van Cas-

satie, de hoven van beroep, de arbeidshoven en het Militair Gerechtshof, alsook de procureurs-generaal bij het Hof van Cassatie en de hoven van beroep, en de auditeur-generaal bij het Militair Gerechtshof behoren) tilde er zwaar aan dat de hogere rechtscollages niet meer zelf en autonoom hun voorzitters zouden kunnen kiezen, en dat de korpschefs maar een tijdelijke benoeming van zeven jaar zouden krijgen. Ook op dat initiatief reageerden haast alle politieke partijen negatief.

Op 20 oktober begon in de Kamer de plenaire bespreking van het voorstel tot herziening van grondwetsartikel 151 en het wetsvoorstel over de politiehervorming. Aan het begin van de vergadering las premier Dehaene een brief voor waarin eerste voorzitter Marchal en procureur-generaal Liekendael van het Hof van Cassatie schreven dat ze "met verstomming" kennis hadden genomen van de felle politieke reacties op de 'vrije tribune'. Volgens de topmagistraten ging het om "een ernstig misverstand", waren zij "niet uit op een oorlog der machten" en wilden zij "nooit de grondwet ondermijnen". Zij zeiden het een plicht te voelen hun "stem te laten horen zolang de wetsvoorstellen niet zijn goedgekeurd in het parlement" en beloofden "loyaal mee te werken aan de hervormingen van justitie zodra de wetsvoorstellen zijn goedgekeurd".

Zonder verdere verrassingen keurde de Kamer op 22 oktober de nieuwe tekst van grondwetsartikel 151 en het wetsvoorstel over de reorganisatie van de politiediensten goed. Een meerderheid van de kamerleden stemde ook in met het wetsontwerp over de integratie van de spoorweg-, luchthaven- en zeevaartpolitie in de rijkswacht, dat als zodanig geen deel uitmaakte van het Octopuspakket, maar uitvoering gaf aan een beslissing van het zgn. Justitieconclaaf van december 1996.

In de Senaat lag de bespreking van het wetsvoorstel over de hervorming van de parketten intussen sinds 14 oktober stil. Uit het advies van de Raad van State was gebleken dat de tekst nog technische aanpassingen behoefde. Daarnaast was uit hoorzittingen gebleken dat er op het terrein nogal wat weerstand bestond tegen de verticale integratie van de parketten en waren vragen gerezen over de verhouding tussen het federaal parket en de lokale parketten. De senaatscommissie voor Justitie vond het daarom aangewezen de Octopusonderhandelaars te raadplegen. Die kwamen op 21 en 23 oktober bijeen en konden alle hangende problemen oplossen.

Op 9 november werden de Octopuspartijen nogmaals te hulp geroepen om een communautair gekleurde kwestie te regelen, met name de taalrol van de federale procureur-generaal. Aanvankelijk zou die aan het vijf leden tellende college van procureurs-generaal worden toegevoegd, waardoor de taalpariteit kon worden gerealiseerd, maar later werd daarvan teruggekomen. Een oplossing werd gevonden in de koppeling van de taalrol van de federale procureur aan die van de procureur-generaal bij het hof van beroep in Brussel; beide mandaten zouden om de zeven jaar van taalrol wisselen. Aangezien er in Brussel op dat ogenblik een Nederlandstalige procureur was, zou de eerste chef van het federale parket een Franstalige worden. Overigens werd afgesproken het systeem van de alternerende taalrol toe te passen op alle mandaten in het gerechtelijk arrondissement Brussel.

De Senaat wijzigde op 19 november op zijn beurt grondwetsartikel 151 en keurde op 26 november het wetsvoorstel over de parketten goed. Diezelfde dag nam de Kamer de wetsvoorstellen over de oprichting van de Hoge Raad voor de Justitie resp. de Adviesraad van de magistratuur aan. Op 17 december keurde de Kamer het wetsontwerp over de verticale integratie van de parketten goed en stem-

de de Senaat in met het ontwerp over de Hoge Raad voor de Justitie. Daarmee waren de belangrijkste bepalingen van het Octopusakkoord in wetteksten omgezet. Het was de bedoeling nog vóór de verkiezingen van 13 juni 1999 een nieuwe tuchtwet voor de politie uit te vaardigen.

De Octopuswetten werden op volgende data in het *Belgisch Staatsblad* gepubliceerd:

- de wijziging van 20 november 1998 van artikel 151 van de grondwet, over de onafhankelijkheid en de benoeming van de rechters en over de Hoge Raad voor de Justitie op 20 november 1998;
- de wet van 22 december 1998 tot wijziging van sommige bepalingen van deel II van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de Hoge Raad voor de Justitie, de benoeming en aanwijzing van magistraten en tot invoering van een evaluatiesysteem op 2 februari 1999;
- de wet van 22 december 1998 betreffende de verticale integratie van het openbaar ministerie, het federaal parket en de raad van de procureurs des Konings op 10 februari 1999;
- de wet van 8 maart 1999 tot instelling van een Adviesraad van de magistratuur op 19 maart 1999;
- de wet van 17 oktober 1998 houdende integratie van de zeevaartpolitie, de luchtvaartpolitie en de spoorwegpolitie in de rijkswacht op 11 december 1998;
- de wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus op 5 januari 1999.

III. Het asielbeleid

A. *Het incident-Adamu en het ontslag van vice-premier Tobback*

Zoals andere West-Europese landen werd België in 1998 geconfronteerd met een aanzwellende stroom asielzoekers (21.967 asielaanvragen en 1.455 erkenningen, tegenover 11.799 aanvragen en 1.718 erkenningen in 1997), die het toelatings- en uitzettingsbeleid onder druk zette.

Half december 1997 waren in Hasselt elf afgewezen Turks-Koerdische asielzoekers tegen hun uitwijzing naar Turkije in hongerstaking gegaan. Zij kregen de steun van verscheidene politici. Jef Smeets (SP) en Hugo van Rompuy (CVP), die beiden zitting hadden in het Vlaams Parlement, dreigden ermee hun partij de rug toe te keren als de Koerden het land zouden worden uitgezet. In voorkomend geval zou de CVP-SP-coalitie haar krappe meerderheid in het Vlaams Parlement kunnen verliezen.

Net vóór de jaarwisseling had minister van Binnenlandse Zaken Vande Lanotte beloofd de Koerden voorlopig niet uit te wijzen, in afwachting van een nieuw rapport over de toestand in Turks Koerdistan. Op 5 januari 1998 kwam het kernkabinet bijeen om de kwestie te bespreken. Het ging in op een suggestie van de twee Vlaamse regeringspartijen, CVP en SP, een bemiddelaar aan te wijzen; op voorstel van minister Vande Lanotte viel de keuze op de deken van Hasselt, priester Lambert Vanherk. Ingevolge diens bemiddeling maakten de Koerden in de avond van 6 januari een einde aan hun hongerstaking. Vande Lanotte had toegezegd een algemene beleidslijn voor het "terugkeerbeleid naar Turkije" vast te stellen, "waarbij uiteraard de veiligheid van de betrokkenen centraal staat", alsook

"overeenkomstig de Belgische procedureregels de dossiers van ieder persoon afzonderlijk te onderzoeken". Zonder daar veel ruchtbaarheid aan te geven, besliste het kernkabinet op 17 februari dat de elf Koerdische vluchtelingen in België konden blijven.

Op 25 juni stelde de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken, die sinds medio 1997 de op 15 juli 1996 verstrengde asielwet van 15 december 1980 evalueerde, haar verslag voor. De regering had die evaluatie moeten toestaan om voor de wetswijziging de steun te krijgen van een groep kritische parlementsleden van de meerderheidspartijen, hoofdzakelijk christen-democraten.

Het rapport bevatte een reeks aanbevelingen om het asielbeleid, dat vooral op de beheersing van de migratiestromen was gericht, humaner te maken. De senatoren vroegen dat er een apart Europees statuut zou komen ('B-statuut') voor vluchtelingen die niet voldoen aan de criteria van de Conventie van Genève, maar die wegens oorlog of algemeen geweld niet naar hun land of regio terug kunnen. Alle vluchtelingen, ook die 'zonder papieren', zouden het basisrecht moeten hebben op niet alleen dringende medische hulp, maar ook op voedsel en kleding. De administratieve opsluiting van uitgeprocedeerde asielzoekers, in afwachting van hun repatriëring, zou niet langer dan vijf (in plaats van acht) maanden mogen duren, tenzij er een gevaar voor de openbare orde is. In het rapport werd aangedrongen op de vaststelling van objectieve criteria voor de regularisatie om humanitaire redenen van illegaal in het land verblijvende vluchtelingen. De overheid zou alles in het werk moeten stellen om afgewezen asielzoekers aan te zetten vrijwillig terug te keren; een gedwongen repatriëring moet gebeuren "met inachtneming van de menselijke waardigheid". Voorts pleitten de senatoren ervoor het personeel van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) beter te vormen (onthaal, interviewtechnieken, wetgeving, landenkennis,...). De Senaat stemde op 25 juli met het verslag en de aanbevelingen van de commissie voor Binnenlandse Zaken in.

Op 22 september kwam een uitgewezen Nigeriaanse asielzoekster, de 20-jarige Sémira Adamu, om het leven bij de zesde poging haar op een vliegtuig te zetten naar Lomé, de hoofdstad van Togo. Het gerechtelijk onderzoek bevestigde later het vermoeden dat de vrouw, die zich fel tegen haar uitzetting had verzet, gestikt was. Om te beletten dat zij zou schreeuwen of bijten, hadden de begeleidende rijkswachters, zoals dat wel meer gebeurde, haar gezicht in een kussentje geduwd. Adamu had daarbij het bewustzijn verloren; zij werd naar het ziekenhuis gebracht, waar zij overleed.

Het incident wekte grote verontwaardiging en veroorzaakte een storm van protest van onder meer mensenrechten- en vluchtelingenorganisaties, de christelijke arbeidersbeweging, de socialistische vakbond en diverse politieke partijen. Ook vanuit de meerderheid werd kritiek geuit op het uitzettingsbeleid van de regering. Minister van Binnenlandse Zaken Tobback zei in een eerste reactie dat "alle voorzorgen waren genomen om de terugbrenging zo goed mogelijk te laten verlopen" en dat hij het incident "ten zeerste" betreurde.

Op 23 september gaf Tobback uitleg in de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken en hield hij nadien een persconferentie. Hij zei dat de dood van Adamu "de zwartste dag uit mijn politieke loopbaan" was, maar verdedigde fel het asielbeleid en het handelen van de rijkswacht. Hij zei dat tot het gerechtelijk onderzoek het tegendeel zou bewijzen, de rijkswachters "volgens het boekje" hebben gehandeld. Tobback haalde scherp uit naar de actiescomités die uitgewezen vluchtelingen aansporen zich te verzetten tegen hun repatriëring. Een ingrijpende wijziging van het asielbeleid wees hij van de hand, omdat dit zou neerkomen op

een politiek van volledig open grenzen. Volgens Tobback kon het beleid wel worden bijgesteld in de zin van de aanbevelingen van de Senaat. Hij zei dat hij een nota terzake over een week aan de regering zou voorleggen.

Hoewel Tobback op de persconferentie gezegd had zich niet vast te zullen klampen aan zijn functie, waren er niet meteen aanwijzingen dat hij erover dacht af te treden. Des te verrassender kwam in de avond van 24 september het bericht dat hij premier Dehaene verzocht had zijn ontslag aan de Koning aan te bieden. In een mededeling zei Tobback dat de rijkswacht bij de voorbereiding van de gedwongen repatriëring in de fout was gegaan, door een rijkswachter die "zich vroeger schuldig heeft gemaakt aan ernstige mishandelingen tegenover een uit te wijzen persoon" in het luchthavendetachement te behouden en bevolen had "deel te nemen aan de delicate opdracht van dinsdag" (de repatriëring van Adamu). Tobback liet uitschijnen dat die informatie hem nog niet bekend was toen hij voor de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken verscheen en de pers te woord stond, maar tegenover journalisten spraken rijkswachters dat tegen; later gaf hij toe dat hij enkele minuten vóór hij naar de Senaat vertrok van een verbindings-officier "niet zeer duidelijke" informatie had gekregen over een eerdere tuchtsanctie tegen een van de betrokken rijkswachters, die hij niet meer had kunnen natrekken. Ook videobeelden van de uitwijzing van Adamu zouden op hem een diepe indruk hebben gemaakt. Tobback zei van mening te zijn de verantwoordelijkheid te moeten opnemen "voor de wijze van handelen van een dienst die onder mijn gezag ressorteert". Vanuit de regeringstop en de leiding van de SP was in de loop van de dag nog getracht Tobback te overtuigen geen ontslag te nemen, maar dat was niet gelukt.

Het ontslag van Tobback veroorzaakte grote opschudding in de Wetstraat. De ministerraad kwam op vrijdag 25 september als naar gewoonte op Hertoginnedal, maar zonder de minister van Binnenlandse Zaken bijeen. Na de vergadering verspreidde de regering een communiqué waarin ze haar "begrip en waardering" betuigde voor de houding van Tobback. Toch was zij "van oordeel dat het ontslag van de minister in de huidige omstandigheden niet de aangewezen manier is om politieke verantwoordelijkheid op te nemen". Volgens de regering dringt een ontslag zich enkel op als er een persoonlijke fout werd begaan, als een minister meent niet meer in de mogelijkheid te verkeren zijn ambt in goede voorwaarden uit te oefenen of als het ontslag nodig is om het beleid te kunnen voortzetten. "De ministerraad stelt vast dat geen van deze drie voorwaarden vervuld is", stond in het communiqué. "De ministerraad dringt er dan ook op aan bij minister Tobback zijn beslissing opnieuw te overwegen".

Na de middag had Tobback een gesprek met premier Dehaene en de vice-premiers. De eerste minister deelde na afloop mee dat Tobback zijn beslissing in raad hield en uiterlijk zaterdagavond (26 september) uitsluitel zou geven. Het uitstel, dat de indruk wekte dat Tobback van zijn voornemen zou terugkomen, hield ook verband met het feit dat koning Albert in Portugal verbleef, waardoor Dehaene niet meteen het ontslag van Tobback kon aanbieden.

In de loop van 26 september gaf Tobback te kennen bij zijn besluit te blijven. In Hasselt kwam hij samen met vier andere topmannen van de SP (partijvoorzitter Fred Erdman, Norbert de Batselier, Johan vande Lanotte en Steve Stevaert) bijeen om zijn opvolging te regelen. Nadat De Batselier, de voorzitter van het Vlaams Parlement en burgemeester van Dendermonde, het aanbod in de federale regering te stappen had afgewezen, werd Luc van den Bossche naar voren geschoven om Tobback als vice-premier en minister van Binnenlandse Zaken op te volgen. Zijn plaats in de Vlaamse regering, zou worden ingenomen door Steve

Stevaert, de populaire burgemeester van Hasselt. Iets na 20 uur maakte het persbureau Belga het definitieve ontslag van Tobbac bekend. Een klein uur later deelde het Paleis mee dat de Koning het ontslag van Tobbac had aanvaard en dat hij Van den Bossche benoemd had tot vice-premier en minister van Binnenlandse Zaken. Intussen had premier Dehaene een mededeling verspreid, waarin hij zei "eerbied en begrip" te hebben voor Tobbacs beslissing, en zijn besluit te respecteren maar ook te betreuren. Dehaene herinnerde eraan, dat Tobbac "op een cruciaal moment" en "in ondankbare omstandigheden" opnieuw minister van Binnenlandse Zaken was geworden, en zei dat zonder hem het Octopusakkoord niet mogelijk zou zijn geweest. "De eerste minister verliest in de regering een vriend, die in alle moeilijke omstandigheden van de laatste jaren ook steeds een bondgenoot was. Dat zal ook zo blijven", stond nog in de mededeling.

B. *Meningsverschillen in de coalitie*

Van den Bossche werd op maandag 28 september beëdigd. Diezelfde dag werd duidelijk dat er binnen de meerderheid meningsverschillen leefden over de bijsturing van het asielbeleid. Terwijl de partijvoorzitters Van Peel (CVP) en Erdman (SP) zeiden dat er alleen beperkte aanpassingen mogelijk waren, drongen PSC-voorzitter Maystadt en PSC-ondervoorzitter Milquet op een drastische hervorming van de asielwet aan.

Nog op 28 september haalde Tobbac in een 'afscheidsinterview' met het persbureau Belga fel uit naar de drie grote Franstalige regeringspartijen, die de asielwet mee hadden goedgekeurd, maar volgens hem de uitvoering ervan niet steunden. "Ik ben die hypocrisie kotsbeu", zei Tobbac. Milquet, die ook de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken voorzat, reageerde op 29 september "verbijsterd" op de uitval van Tobbac. Zij zei dat in het asieldebat geen enkele partij de afgelopen jaren zo consequent was geweest als de PSC, die van meet aan zware bedenkingen had bij de wet. Milquet brak nogmaals een lans voor het B-statuut en voor een meer algemene regularisatie van de illegaal in het land verblijvende, geïntegreerde vreemdelingen.

Op 1 oktober drong ook de PS op een ingrijpende bijstelling van het asielbeleid aan. Een commissie van de partij deed veertien voorstellen, die grotendeels gelijklieden met het PSC-standpunt. Zo pleitten ook de Franstalige socialisten voor het B-statuut en een soepeler regularisatie van vreemdelingen die langere tijd in België verblijven.

Premier Dehaene en de vier vice-premiers vergaderden op 2 oktober nagevoeg de hele dag om een nota van minister Van den Bossche te bespreken over de aanpassing van het asielbeleid, die het antwoord van de regering was op de aanbevelingen van de Senaat. De ministerraad kwam in het weekeinde van 3-4 oktober bijeen voor overleg over de asielnota en de ontwerp-begroting voor 1999. Over dat laatste onderwerp werd maar kort gesproken, omdat het beraad over de bijsturing van het asielbeleid stroef verliep en lang duurde. Uiteindelijk werd de regering het eens over een pakket maatregelen om het asielbeleid enigszins te 'verzachten'.

De regering beklemtoonde dat zij vasthield aan haar 'dubbelbeleid', dat gericht is op het voorkomen van illegale immigratie en op de integratie van vluchtelingen die mogen blijven, maar bij de realisatie daarvan de procedures sneller en humaner wilde laten verlopen.

Wat het algemene beleid betreft, stelde de regering de aanstelling van een bijzonder commissaris in het vooruitzicht, om het migratiebeleid te coördineren en

aanbevelingen te doen. De Dienst Vreemdelingenzaken zou meer personeel en meer middelen krijgen. 'Immigratieambtenaren', die tot de rijkswacht behoren, zouden vluchten vanuit landen met veel asielzoekers begeleiden en de luchtvaartmaatschappijen bij de controle van documenten bijstaan. De capaciteit van de opvangcentra zou met 840 plaatsen worden verhoogd. Het gesloten centrum 127bis in Steenokkerzeel zou worden gemoderniseerd; in Vottem, bij Luik, zou het eerste gesloten centrum in Wallonië dan toch geopend worden.

Vooraf aan de (gedwongen) repatriëring zou worden gesleuteld. Via cursussen zou de vrijwillige terugkeer worden aangemoedigd. De controle op de uitvoering van de uitzettingsbevelen zou worden versterkt. Een commissie, die zou worden geleid door prof. Etienne Vermeersch, kreeg de opdracht de regels voor het gebruik van dwangmaatregelen grondig te evalueren. Het gebruik van het 'kussentje' werd verboden. Het rijkswachtdetachement op de luchthaven in Zaventem zou worden versterkt en worden aangevuld met psychologen en sociaal assistenten; rijkswachters die met de uitzetting zijn belast, zouden worden 'gescreend' en extra vorming krijgen.

De regularisatieprocedure zou worden aangepast, zonder nochtans de voorwaarden te wijzigen om voor regularisatie in aanmerking te komen. Een uitgeprocedeerde asielzoeker bleef bijgevolg voor regularisatie in aanmerking komen als hij goed geïntegreerd is, geen gevaar voor de openbare orde vormt, geen fraude heeft gepleegd en binnen een termijn van vijf jaar (vier jaar voor gezinnen met schoolgaande kinderen) geen uitvoerbare beslissing is genomen. Daarnaast kwamen ook ernstig zieke personen, ontheemden uit Bosnië en vreemdelingen die onmogelijk kunnen terugkeren of "klemmende humanitaire omstandigheden" kunnen doen gelden, voor regularisatie in aanmerking. De regularisatieprocedure zou doorzichtiger worden gemaakt en de criteria zouden in één overzichtelijke rondzendbrief worden vastgelegd. Om grondiger en sneller te kunnen worden, zou de bijzondere cel voor regularisatie worden versterkt. Er zou een nieuwe, door een magistraat voorgezeten adviescommissie worden opgericht om de minister van Binnenlandse Zaken of de bijzondere cel op hun verzoek over regularisatieverzoeken te adviseren.

Indien als gevolg van verzet door de betrokkene een uitgeprocedeerde asielzoeker niet binnen de wettelijke termijn uitgezet kon worden, zou automatisch een nieuwe termijn beginnen te lopen. De duur van de opsluiting in gesloten centra werd beperkt tot vijf maanden, met mogelijke verlenging tot acht maanden "in uitzonderlijke gevallen van openbare orde".

Voor ontheemden kwam er geen speciaal statuut; de regering was van oordeel dat die kwestie een Europese regelgeving behoefde. Illegalen bleven recht hebben op dringende medische hulpverlening, maar niet op sociale hulp.

Premier Dehaene en minister Van den Bossche werden op 5 oktober in de kamercommissie voor Binnenlandse Zaken geïnterpelleerd over de zaak-Adamu, maar de interpellaties kwamen vooral neer op een eerste beoordeling van de 'zachte asielhervorming'. De meeste vertegenwoordigers van de regeringspartijen en van de oppositie reageerden gematigd tot ronduit positief. Kritiek kwam er van het Vlaams Blok, Agalev en Ecolo, maar ook van Serge Moureaux van de PS, die uithaalde naar de "fascistische en arrogante" wijze waarop de asielwet werd toegepast en een moratorium op de uitzetting van asielzoekers en een algemene regularisatie van alle asielzoekers zonder papieren eiste.

De regularisatie van 'mensen zonder papieren' kwam enkele weken later hoog op de politieke agenda, nadat een vijftigtal zwarte vluchtelingen op 20 oktober,

met instemming van de parochiepriester, een kerk in Luik hadden bezet. De daaropvolgende dagen en weken namen ook 'sans papiers' hun intrek in kerken in Brussel, Antwerpen en Verviers (half december waren er ruim 700 kerkbezitters). Zij eisten een verblijfsvergunning voor alle asielzoekers die ten minste vijf jaar in het land verbleven of van wie het dossier meer dan drie jaar stillag. De acties werden gecoördineerd door de 'Nationale Beweging voor de regularisatie van mensen zonder papieren'.

In een gesprek met *De Morgen* sprak staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Réginald Moreels (CVP) op 2 november zijn steun uit aan de kerkbezettingen. Hij zei het onverantwoord te vinden "mensen en kinderen die hier al vijf jaar verblijven, terug naar hun land te sturen". Op 5 november bracht de top van het ACW een bezoek aan de bezetters van de Brusselse Begijnhofkerk.

Minister Van den Bossche zei op 6 november in *De Standaard* zijn beleid niet te wijzigen en een algemene regularisatie van 'mensen zonder papieren' uit te sluiten. De steun van Moreels aan de kerkbezetters noemde hij "onbehoorlijk", omdat de staatssecretaris de asielnota mee had goedgekeurd. "Moreels moet zich houden aan het regeringsbeleid", zei Van den Bossche.

Aan *De Financieel-Economische Tijd* (7 november) zei CVP-voorzitter Van Peel dat "Van den Bossche collega Moreels waarschijnlijk verkeerd begrepen heeft". Van Peel zei dat zijn partij ten volle achter de asielnota van de regering stond en dat er van een algemene regularisatie van vreemdelingen die vijf jaar in België verblijven, geen sprake kon zijn.

Op 8 november riep Van den Bossche de Kerk en sociale organisaties als het ACW op kloosters of vakantiehuizen ter beschikking te stellen om vluchtelingen op te vangen, omdat de overheid over onvoldoende plaatsen beschikte om de wassende stroom nieuwe asielzoekers (bijna 3.000 per maand) onderdak te geven. Volgens staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie Jan Peeters (17 november) had die oproep maar 170 permanente en 225 tijdelijke opvangplaatsen opgeleverd.

Nog op 8 november woonden enkele CVP-parlementsleden een eucharistieviering bij in de bezette kapel van de Ufsia in Antwerpen. Zij vroegen dat er ten minste een parlementair debat over de eisen van de bezetters zou worden gehouden. SP-kamerfractieleider Louis Vanvelthoven sprak zich op de VRT-radio in dezelfde zin uit en liet blijken voorstander te zijn van een algemene regularisatie.

De 'dissidenten' werden op 9 november tot de orde geroepen. Zowel CVP-voorzitter Van Peel als zijn SP-collega Erdman bevestigde de steun van de partij aan het regeringsbeleid en kante zich tegen een algemene regularisering van de 'mensen zonder papieren'. De PSC drong op een verdere versoepeling van de regularisatieprocedure aan en pleitte andermaal voor het B-statuut voor vluchtelingen die door een conflict niet naar hun land kunnen terugkeren.

De regering besprak op 13 november een nieuwe nota van minister Van den Bossche over 'de opvolging van het asielbeleid', die op 17 november aan de parlementsleden werd overhandigd. Uit de nota bleek dat in 1997 en 1998 bijna 4.000 nog niet erkende of afgewezen asielzoekers en andere vluchtelingen een vaste verblijfsvergunning hadden gekregen. De nota bevatte voorts een overzicht van de maatregelen die al waren genomen ter uitvoering van de regeringsbeslissing van 4 oktober. De regering kondigde in de nota aan bij de behandeling van de asielaanvragen voorrang te verlenen aan dossiers van mensen uit 'veilige' Oost-Europese landen (vooral Bulgarije, Roemenië, Tsjechië, Slowakije en Albanië) en

van vluchtelingen die zich voorstellen als Kosovaren, maar van wie er aanwijzingen zijn dat ze uit Albanië of Macedonië komen. In de Senaat verdedigde Van den Bossche op 17 november het regeringsbeleid, dat hij "strikt, doorzichtig, huimaan en realistisch" noemde.

Woordvoerders van de kerkbezitters drukten op 26 november de wens uit een gesprek te hebben met Van den Bossche en toonden zich ontgoocheld over diens beleid. Zij drongen nogmaals aan op een algemene regularisatie, maar konden ermee akkoord gaan dat die geval per geval zou worden behandeld, zij het door een onafhankelijke commissie waarin, anders dan in de commissie die de regering zou oprichten, geen vertegenwoordiger van de Dienst Vreemdelingenzaken zitting zou hebben. Van den Bossche wees het verzoek af en riep de kerkbezitters op hun dossiers in te dienen "liever dan een steriele polemiek te voeren". Begin december gingen enkele kerkbezitters in Brussel in hongerstaking; zij zouden hun actie twee weken volhouden. De twee federale ombudsmannen stelden voor te bemiddelen tussen de minister en de actievoerders, maar Van den Bossche wees hun voorstel af.

De twee Franstalige regeringspartijen, PS en PSC, klaagden er op 7 december over dat Van den Bossche talmde bij het uitvaardigen van de rondzendbrief over de criteria voor de regularisatie van 'mensen zonder papieren'. Een geprikkelde Van den Bossche antwoordde 's anderendaags dat hij alle regeringsbeslissingen nauwgezet en snel uitvoerde, en dat de rondzendbrief tegen 15 december klaar zou zijn.

In *La Libre Belgique* van 10 december zei vice-premier en minister van Landsverdediging Jean-Pol Poncelet (PSC) dat de rondzendbrief die Van den Bossche voorbereidde, niet in overeenstemming was met de regeringsnota van 13 november. Volgens Poncelet zou er op 16 november van die nota een tweede, gewijzigde versie zijn gemaakt die van de eerste versie verschilde op het punt van de regularisatie van gezinnen met kinderen. Van den Bossche wees de beschuldiging verontwaardigd af. Na een vergadering van het kernkabinet deelde het kabinet van de premier mee, dat "de Nederlandse en de Franse tekst van de regeringsnota van 13 november 1998 betreffende bepaalde aspecten van de procedure tot regularisering van asielzoekers in overeenstemming zijn gebracht". Het incident was daarmee officieel gereduceerd tot een vertaalprobleem, maar die verklaring kon niet geheel verdoezelen dat er tussen Vlamingen en Franstaligen meningsverschillen bestonden over het regularisatiebeleid.

Op 15 december stelde Van den Bossche zijn rondzendbrief, een soort handleiding over de asielprocedure, aan het kernkabinet en de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken voor. In de brief hield hij strikt vast aan de afgesproken regularisatievoorwaarden. Van den Bossche zegde wel toe de regularisatieaanvragen om humanitaire redenen soepel te zullen behandelen en steeds voor te leggen aan de adviescommissie, maar hij weigerde die toezegging in de rondzendbrief te vermelden. Twee dagen later herhaalde Van den Bossche in de Kamer dat enkel individuele dossiers die aan de wettelijke criteria voldoen, tot regularisatie kunnen leiden.

Op 28 december deelde de 'Nationale Beweging voor de regularisatie van mensen zonder papieren' mee, dat de kerkbezettingen werden opgeheven. Alleen in de Brusselse Begijnhofkerk zouden enkele 'mensen zonder papieren' aanwezig blijven. De betrokken asielzoekers zouden op 18 januari 1999 een regularisatieaanvraag indienen. Zij dreigden met hardere acties als er een maand later geen eerste positieve resultaten zouden zijn.

IV. Het begrotingsbeleid en de toetreding van België tot de EMU

A. *De begrotingsresultaten voor 1997 en de controle van de begroting voor 1998*

Minister van Begroting Herman van Rompuy deelde op 5 januari mee dat het totale overheidstekort over 1997 voorlopig uitkwam op 2,4% van het bruto binnenlands product (BBP). Daarmee lag het tekort 0,8 procentpunten onder dat van 1996 en 0,5 procentpunten onder het streefcijfer, en was het beste resultaat sinds 1970 gehaald. Het financieringstekort van de federale overheid was gedaald van 250,1 tot 220 miljard frank, of van 3 tot 2,6% van het BBP, dankzij de lage rentevoeten, de hoger dan voorziene fiscale ontvangsten (+ 30 miljard frank) en het niet gebruiken van toegekende kredieten. In reële cijfers daalden de federale overheidsuitgaven in 1997 met 2,9%.

De schuldratio was eind 1997 gedaald tot 123,6% van het BBP. Ook dat was beter dan verwacht (124,1%). Van Rompuy zei er niet aan te twijfelen dat België met zulke cijfers in mei tot de Europese Monetaire Unie (EMU) zou worden toegelaten.

In het jaarverslag van de Nationale Bank, dat op 13 februari werd vrijgegeven, was sprake van een overheidstekort van 2,3% van het BBP. Bij de voorstelling van het jaarverslag zei NBB-gouverneur Fons Verplaetse dat het definitieve cijfer hoogstwaarschijnlijk nog lager zou liggen.

Minister van Financiën Philippe Maystadt deelde op 16 februari, in de marge van een bijeenkomst van de Europese Ministerraad, mee dat het financieringstekort over 1997 uiteindelijk 2,1% van het BBP bedroeg. Zijn collega van Begroting bevestigde het cijfer, dat van het Instituut voor Nationale Rekeningen (INR) kwam (op 27 april publiceerde het INR de nationale rekeningen voor 1997. Daarin was sprake van een overheidstekort van 2% van het BBP, dat op 8.673 miljard frank werd becijferd). De verbetering schreef hij toe aan de gunstige resultaten van de gemeenschappen en de gewesten en van de lokale besturen, alsook aan de sterke groei van de economie (2,7%) en de betere fiscale ontvangsten. De definitieve schuldratio was eveneens beter dan de voorlopige en bedroeg 122,2% van het BBP.

Vier dagen later, op 20 februari, deelde premier Dehaene mee dat het INR verwachtte dat het financieringstekort in 1998 zou dalen tot 1,8% van het BBP, een half procentpunt minder dan bij de begrotingsopmaak was verwacht. Om dat cijfer te halen, zouden er volgens Dehaene geen aanvullende maatregelen moeten worden genomen. De schuldratio zou dalen tot 118,5% van het BBP. Dehaene zei dat België aan de toetredingsvoorwaarden voor de EMU voldeed, maar dat de begrotingsdiscipline nog jaren zou moeten worden voortgezet om de schuldgraad tot 60% te verminderen, zoals het Verdrag van Maastricht oplegt. Toch zag de premier enige ruimte om de arbeidskosten in 1999 en 2000 met meer dan de al toegezegde 12 miljard frank te verlagen.

De Standaard berichtte op 26 februari dat een studie van het Planbureau re-evalueerde dat de loonwíg (het verschil tussen de loonkosten en het nettoloon) in 1996 weer gestegen was tot 55,7% en groter was dan in 1988 (55,5%), vóór de fiscale hervorming een einde maakte aan de samenvoeging van de inkomsten van tweeverdieners, het huwelijksquotiënt invoerde voor eenverdienersgezinnen en de marginale aanslagtarieven lichtjes verlaagde. In 1991 was de loonwíg gedaald tot 53%. De invoering van de crisisbelasting en de bijzondere bijdrage voor de

sociale zekerheid, alsook de niet-indexering van de belastingschalen hadden de fiscale verlichting tenietgedaan.

De Hoge Raad van Financiën (HRF) adviseerde in zijn rapport over de uitvoering van het convergentieprogramma, dat op 6 maart werd vrijgegeven, het financieringstekort in 1998 tot 1,7% van het BBP te reduceren.

De regering hield op 13 maart, tijdens het reguliere wekelijkse kabinetsbeeraad, de jaarlijkse begrotingscontrole. Dankzij de gunstige conjunctuurevolutie en de historisch lage rentevoeten hoopte zij, zonder nieuwe maatregelen, het primaire overschot (inkomsten min uitgaven, exclusief rentelasten) op de begroting voor 1998 op te trekken van 5,9 tot 6,4% van het BBP, het financieringstekort te beperken tot 1,7% van het BBP en de schuld versneld af te bouwen tot 118,5% van het BBP. De Kamer keurde op 18 juni de begrotingsaanpassing goed.

Op 25 maart publiceerden de Europese Commissie en het Europees Monetair Instituut (EMI) hun rapporten op basis waarvan op 2 mei zou worden beslist dat elf landen op 1 januari 1999 tot de EMU mochten toetreden. In haar rapport zei de Europese Commissie dat België aan alle toetredingsvoorwaarden voldeed. Er was sprake van een "hoge mate van duurzame convergentie". Over de hoge overheidsschuld (het dubbele van de Maastrichtnorm) maakte de Commissie geen problemen. De belofte van de Belgische regering een primair saldo van 6% van het BBP aan te houden, beschouwde zij als een garantie voor de halvering van de schuld op een redelijke termijn.

In zijn convergentierapport was het EMI kritischer. Het zei dat het "een bron van zorg blijft of de Belgische schuldratio in voldoende mate afneemt en de referentiewaarde in een bevredigend tempo benadert". Volgens het EMI zou België niet alleen een primair overschot van ten minste 6% van het BBP moeten handhaven, maar ook streven naar "toenemende en aanzienlijke overschotten op de totale begroting". Als het begrotingstekort en het primair overschot van 1998 de komende jaren gehandhaafd zouden worden, zou het nog tot 2031 duren vooraleer de schuldratio van 60% bereikt zou worden, rekende het EMI voor.

De regering reageerde tevreden op beide rapporten. Door "een volgehouden saneringsbeleid, waarbij een inspanning werd gevraagd van de hele bevolking", stond het vast dat België in de kopgroep van de Muntunie zou worden opgenomen, deelden premier Dehaene en minister van Begroting Van Rompuy in een communiqué mee.

Op 2 mei, tijdens een 'historische' topbijeenkomst in Brussel bekrachtigden de staats- en regeringsleiders van de EU de toetreding per 1 januari 1999 van elf van de vijftien lidstaten tot de Muntunie of eurozone. Naast België waren het Duitsland, Finland, Frankrijk, Ierland, Luxemburg, Nederland, Italië, Oostenrijk, Portugal en Spanje.

B. De begroting voor 1999

Al op 27 maart deelde minister van Begroting Van Rompuy aan zijn collega's mee dat "de begrotingsdiscipline van de voorbije jaren ook in 1999 (zal) worden aangehouden" om de schuld in een bevredigend tempo te verminderen. De schuldafbouw was niet alleen nodig ter wille van de Maastrichtnorm, maar ook om ruimte te creëren voor verdere lastenverlaging en voor het opvangen van de gevolgen van de vergrijzing. Van Rompuy zei dat de uitgaven in 1999 niet sneller mochten groeien dan de inflatie, nieuwe initiatieven gecompenseerd moesten worden en de sociale zekerheid zijn boeken in evenwicht moest afsluiten.

Het CVP-congres, dat in Haasrode (Leuven) bijeenwas, keurde op 6 juni een resolutie goed waarin geëist werd dat de regering bij de opmaak van de begroting voor 1999 een eerste stap zou doen om tegen 2002 de fiscale discriminatie van gehuwde paren volledig weg te werken. CVP en SP waren in 1997, in het zgn. Vaderdagakkoord, overeengekomen gehuwde paren niet langer te benadelen in vergelijking met niet-gehuwde paren, maar een tijdschema was niet afgesproken. In de ontwerp-resolutie op het CVP-congres was sprake van "ten laatste tegen het einde van de komende legislatuur", dus 2003. Onder druk van de basis werd de resolutie aangescherpt en de vervaldatum vervroegd. Premier Dehaene waarschuwde de congressisten dat het geld niet voor het grijpen lag. Hij zei dat er al beslist was de arbeidskosten in 1999 met 18 miljard te verlagen en dat de belastingschalen vanaf dat jaar weer zouden worden geïndexeerd. "Er zullen dus keuzes moeten worden gemaakt of compensaties gezocht als men meer wil doen", zei Dehaene. Minister van Begroting Herman van Rompuy viel Dehaene bij in een gesprek met de RTBF-radio (8 juni). Als de snelle wegwerking van de fiscale discriminatie van gehuwden (die 60 tot 80 miljard frank zou kosten) een topprioriteit is, zal dat onvermijdelijk ten koste gaan van andere prioriteiten, liet de CVP-minister weten. De socialistische coalitiepartners herinnerden er op 8 juni aan dat ook zij een 'verlanglijstje' hadden, met name de bevordering van de werkgelegenheid en de verhoging van de laagste uitkeringen. De SP zei bereid te zijn in de begroting van 1999 een "eerste aanzet" te geven tot de gelijke fiscale behandeling van gehuwde en ongehuwde paren, te beginnen met de kleinere inkomens.

In zijn advies over de begroting voor 1999 zei de Hoge Raad van Financiën op 26 juni dat er, ondanks de hoge economische groei, niet automatisch budgettaire ruimte zou ontstaan om de sociale lasten verder te verlagen. De HRF verwachtte dat de ontvangsten relatief zouden dalen met 0,1 à 0,2% van het BBP en wees op eenzelfde effect van het uitdoven van eenmalige of niet-structurele maatregelen. De Raad zei dat de federale overheid in 1999 een financieringstekort van maximum 1,3% van het BBP mocht boeken om een primair begrotingsoverschot van 6% te halen.

Het INR rekende, volgens op 7 juli vrijgegeven cijfers, voor 1999 op een groei van 2,6%, een inflatie van 1,3% en een lichtjes hogere korte- en langetermijnrente.

In een interview met *La Libre Belgique* (1 september) zei minister van Begroting Van Rompuy dat er op de begroting 2 tot 5 miljard frank beschikbaar was voor nieuwe initiatieven, op voorwaarde dat in 1998 en 1999 de groeinorm (1,5%) in de ziekteverzekering gerespecteerd zou worden. Zonder correcties ter waarde van 4 tot 9 miljard frank zou dat laatste niet mogelijk zijn, zei hij.

Op 11 september betoogden, op initiatief van het ACV en het ABVV, in Brussel ca. 25.000 vakbondsleden, werklozen, chronisch zieken, gehandicapten en bestaansminimumtrekkers voor "betere sociale uitkeringen" en tegen "sociale uitsluiting". De liberale vakbond, de ziekenfondsen, gepensioneerdenorganisaties, de Bond van Grote en Jonge Gezinnen, en de Vierde-Wereldbeweging steunden de manifestatie.

Op 17 september besprak het kernkabinet een eerste keer de begrotingsplannen voor 1999. In de daaropvolgende weken zetten zware overstromingen in enkele delen van het land, waarvoor het Rampenfonds extra geld zou moeten krijgen, en een financiële crisis in verschillende Aziatische landen die de groei van de wereldeconomie zou afremmen, een domper op de gunstige begrotingsvooruitzichten. Bovendien drongen de ziekenfondsen en de zorgverstrekkers erop aan

het budget voor de ziekteverzekering te verhogen tot 485 à 488 miljard frank, hoewel volgens de wettelijke groeinorm maar 457 miljard frank beschikbaar was en volgens de technici van het RIZIV 482 miljard frank nodig zou zijn.

De Standaard en *Le Matin* maakten op 7 oktober melding van een nota van een hoge ambtenaar van Financiën, waarin werd beweerd dat de belastingdiensten ingevolge een verkeerde verdelingsmethode in de periode 1990-1997 91,4 miljard frank gemeentelijke aanvullende personenbelasting naar de federale vennootschapsbelasting hadden afgeleid. De gemeenten reageerden verbaasd en furieus, en eisten opheldering. In 1999 zou duidelijk worden dat de betrokken ambtenaar zich had vergist en er van "afwending" van middelen geen sprake was. Wel hadden de gemeenten nog een flink bedrag (17 miljard frank per 31 oktober 1998) achterstallige aanvullende personenbelasting tegoed van de federale overheid.

Nog op 7 oktober berichtten verscheidene kranten dat de regering de groei-verwachtingen had verlaagd van 2,6 naar 2,4%, waardoor de oorspronkelijke beleidsruimte van 5 miljard frank een 'tekort' van eenzelfde omvang was geworden. De woordvoerder van de premier bevestigde een en ander op 8 oktober, en sprak van een "extra inspanning van 7 miljard frank". De watersnood zou nog eens 3 miljard frank kosten.

Tijdens het weekeinde van 10-11 oktober kwamen de topministers 'in conclaaf' bijeen om de ontwerp-begroting op te stellen. De ministerraad vergaderde op 12 oktober om de beslissingen te bekrachtigen. De regering bleek, ondanks de tragere economische groei, toch nog ruimte te hebben gevonden voor enkele 'sociale correcties'. Door die niet op 1 januari maar pas op 1 juli 1999 te laten ingaan, kon het budget daarvoor worden beperkt tot 3,5 miljard frank. Het ging om de verhoging van de belastingvrije som voor gehuwden met 1.000 frank (kostprijs 550 miljoen frank), van de kinderbijslag voor +18-jarigen met 70 frank per maand (200 miljoen), van de pensioenen die vóór 1991 begonnen te lopen (+0,5% of 800 miljoen), en van de werkloosheidsuitkering van alleenstaande werklozen na één jaar werkloosheid (van 42 naar 43% of 150 miljoen frank). Voorts werd de loongrens voor de hulp aan zorgbehoevende bejaarden met 5% verhoogd (250 miljoen) en werd voor sociale maatregelen in de gezondheidszorg 1,5 miljard frank gereserveerd.

Ook de eerder toegezegde verlaging van de bedrijfslasten zou niet op 1 januari maar pas op 1 juli 1999 ingaan, waardoor ze de overheid geen 15,6 miljard frank maar 7,8 miljard frank zou kosten; de 2,4 miljard frank kostende 'Maribel'-lastenverlaging voor de non-profitsector bleef wel volledig behouden. De werkgevers reageerden woedend op de "woordbreuk" van de regering en zegden een voor 13 oktober geplande vergadering af met de vakbonden in het kader van het sociaal overleg (zie hoofdstuk V).

De belastingschalen zouden per 1 januari 1999 (opnieuw) geïndexeerd worden (kostprijs 4,5 miljard frank), maar pas vanaf 1 juli 1999 in de bedrijfsvoorheffing verrekend worden.

De regering sloot niet uit dat, als bij de begrotingscontrole in maart 1999 zou blijken dat de economie weer aantrekt, sommige van deze maatregelen, in de eerste plaats de loonlastenvermindering, toch vroeger zouden ingaan.

Aan de uitgavenzijde werden de budgetten voor justitie en rijkswacht met samen 4,5 miljard frank verhoogd. Voor het eerst sinds 1993 werd het budget voor landsverdediging opgetrokken, en wel met 500 miljoen frank. Het Rampenfonds kreeg er 2,5 miljard frank bij om de schade van de septemberoverstromingen te

vergoeden. Voor het HST-project kon de NMBS op 6,2 miljard frank extra rekenen.

Het budget voor de ziekteverzekering werd vastgesteld op 478 miljard frank.

Het tekort op de begroting bedroeg 121,8 miljard frank of 1,3% van het BBP. Zonder de rentekosten was er een overschot van 498,5 miljard frank.

In de Algemene Beleidsverklaring die hij op 13 oktober in de Kamer aflegde, ging premier Dehaene hoofdzakelijk in op de toetreding van België tot de Europese Muntunie, het werkgelegenheidsbeleid en de hervorming van politie en gerecht. Op een persconferentie die hij meteen daarna hield, riep Dehaene de sociale partners op de onderhandelingen over een nieuw centraal akkoord voort te zetten. Minister van Begroting Van Rompuy liet tegenover de pers nogmaals doorschemeren dat de lastenverlaging bij de begrotingscontrole in maart 1999 alsnog zou kunnen worden vervroegd.

Op 10 december aanvaardde de ministerraad het aanbod van de Belgisch-Nederlandse financiële groep Fortis het laatste kwart van de aandelen van de ASLK Bank- en Verzekeringsgroep die in handen waren van de Federale Participatiemaatschappij te kopen voor 50,5 miljard frank. Een eerste bod van 41,6 miljard frank had de regering enkele weken voordien afgewezen. Met de transactie was de privatisering van de ASLK voltooid. De opbrengst van de verkoop werd gebruikt om de overheidsbijdrage (30 miljard frank) in HST-Fin, de maatschappij die het HST-project financiert, vol te storten (waarvoor 7 miljard frank nodig was) en om de staatsschuld versneld af te bouwen.

Op 18 december keurde de regering het 'stabiliteitspact' voor de periode 1999-2002 goed. Het pact geeft uitvoering aan het 'stabiliteits- en groeipact' dat de EU-lidstaten in juni 1997 ondertekenden en waarin zij beloofden ook na de invoering van de euro een strak begrotingsbeleid te voeren. België zou erover waken het primaire begrotingsoverschot van alle overheden samen op 6% van het BBP te handhaven, zodat het financieringstekort tegen 2002 zo goed als verdwenen zou zijn en de schuldratio de 100% van het BBP zou benaderen.

V. Het werkgelegenheids- en het sociaal beleid

A. *Het Belgisch Actieplan voor de Werkgelegenheid en de Maribelkwestie*

Het werkgelegenheidsbeleid dat in 1998 werd gevoerd, sloot aan op drie ontwikkelingen die zich het jaar voordien hadden voorgedaan. Eerste minister Dehaene had eind september 1997 te kennen gegeven in het voorjaar 1998 met de sociale partners een 'pact' te willen sluiten over een verdere verlaging van de loonkosten en arbeidsherverdeling. De vakbonden en de werkgeversorganisaties hadden in een 'gemeenschappelijke verklaring' (25 september 1997) hun bereidheid getoond naar een sociaal akkoord te streven. Op de Europese werkgelegenheidstop van 20-21 november 1997 in Luxemburg was overeengekomen dat elke lidstaat van de Europese Unie tegen eind april 1998 een actieplan zou voorleggen met maatregelen om, ter uitvoering van negentien 'richtsnoeren', de werkgelegenheid te bevorderen.

Op 20 januari 1998 kwamen de sociale partners in de 'Groep van Tien' voor een eerste verkennend overleg bijeen. Zij drongen er bij premier Dehaene op

aan snel duidelijkheid te scheppen over de onderwerpen die in het actieplan zouden worden opgenomen en deze die later konden worden geregeld.

De Hoge Raad voor Werkgelegenheid, die eind 1996 was opgericht om, naar analogie met de Hoge Raad van Financiën, de regering te adviseren over het werkgelegenheidsbeleid, publiceerde op 29 januari zijn eerste rapport. De Raad bepleitte een geleidelijke verdere verlaging van de loonkosten, gekoppeld aan een alternatieve financiering (kapitaal- of energiebelasting) van de sociale zekerheid, en de aanmoediging van diverse formules van arbeidsherverdeling, met uitzondering van een veralgemeende en lineaire verkorting van de arbeidsduur. Geen van de sociale partners was onverdeeld tevreden met het rapport, waarover slechts moeizaam en op de valreep een consensus was gevonden.

In haar jaarverslag, dat op 13 februari werd voorgesteld, riep de Nationale Bank eveneens op de loonkosten verder te verlagen, de loonmatiging voort te zetten en meer inspanningen te doen om de arbeid te herverdelen teneinde de werkloosheid sneller te doen dalen.

Tijdens een eerste officiële ontmoeting tussen de regering en de sociale partners, op 2 februari, bleek dat Dehaene niet langer aan een alomvattend 'pact' dacht, maar stapsgewijs wilde tewerk gaan en in een eerste fase het door de EU opgelegde 'actieplan' zou opstellen, waarbij ook de gewesten en de gemeenschappen moesten worden betrokken. De federale regering en de gewest- en gemeenschapsregeringen regelden op 16 februari de taakverdeling voor het EU-werkgelegenheidsplan. Zij voerden ook later overleg over hun respectieve inbreng.

Op 17 februari had een tweede overleg plaats tussen de regering en de 'Groep van Tien'. In een 'discussienota' formuleerde de regering een reeks 'oriënterende' aanbevelingen inzake vorming en opleiding, lastenverlaging en arbeidsherverdeling. Er werd afgesproken op 11 maart over de integratie van jongeren en werkzoekenden op de arbeidsmarkt te praten en een week later over loonmatiging, lastenverlaging en arbeidsherverdeling.

De sociale partners overhandigden premier Dehaene op 11 maart een nota met voorstellen voor een heroriëntering van het vormings- en opleidingsbeleid, die de federale regering op 16 maart tijdens overleg met de gewesten en gemeenschappen besprak.

Op 18 maart gaf de eerste minister toelichting bij de regeringsvoorstellen voor loonkostenverlaging. Hij bevestigde dat daarvoor ten minste 12 miljard frank per jaar beschikbaar was, te verdelen over een algemene maatregel, maatregelen voor risicogroepen en maatregelen gericht op arbeidsherverdeling. Over de nadere invulling van die beginselen bleek er binnen de regering nog geen overeenstemming te zijn.

De sociale partners informeerden op 2 april premier Dehaene over de vordering van de gesprekken die zij onderling voerden. Zij verzochten de regering de lastenverlaging van het Europese werkgelegenheidsplan te laten samenvallen met de cyclus van de sociale akkoorden en dus de 6 miljard frank die voor de tweede helft van 1998 beschikbaar was, bij de 12 miljard voor 1999 te voegen. De regering deelde de sociale partners op 6 april mee hun verzoek in te willigen, met dien verstande dat van de 18 miljard frank er 2,2 miljard bestemd was voor de non-profitsector (zie verder onder C.).

Op 8 april had op Hertoginnedal de laatste overlegronde plaats over het actieplan voor de werkgelegenheid. De gesprekken resulteerden niet in een akkoord,

al werden de regering en de sociale partners het eens over enkele krachtlijnen die in het plan zouden worden opgenomen. Het zou een zesjarenplan worden, dat met drie deelperiodes van twee jaar in de pas van de nationale 'interprofessionele' akkoorden zou lopen. De 15,8 miljard frank die in 1999 én in 2000 beschikbaar zou zijn voor loonkostenverlaging, zou voor de helft worden gebruikt voor een algemene, structurele verlaging van de werkgeversbijdragen, door een integratie van de bestaande Maribel-formule (lastenverlaging voor arbeiders in voornamelijk de industrie) en de lagelonenmaatregel (loonkostenverlaging voor werknemers die minder dan 62.000 frank bruto per maand verdienen). De overige 7,9 miljard frank zou worden gebruikt om arbeidsherverdeling aan te moedigen, waarover sectorale akkoorden zouden worden gesloten.

Op 24 april keurde de regering het 'Belgisch Actieplan voor de Werkgelegenheid' goed. Een eerste pakket maatregelen beoogde de inzetbaarheid van werklozen en werknemers te verhogen. Om de jeugdwerkloosheid te bestrijden, zouden alle werkzoekenden die jonger zijn dan 25 jaar, te beginnen met de laagstgeschoolden, vanaf hun zesde werkloosheidsmaand begeleiding en vorming krijgen, die uitzicht geven op een vaste baan. Het Voordeelbanenplan, waarin werkgevers een vermindering krijgen van de sociale lasten als zij langdurig werklozen in dienst nemen, dat eind 1998 was begonnen, werd verlengd tot eind 2000 en opengesteld voor nieuwe groepen, zoals herintreders en geschorste werklozen. Ook jongeren zouden al na negen maanden werkloosheid toegang krijgen tot het Voordeelbanenplan, alsook tot de zogenaamde doorstromingsprogramma's. Het stelsel van de verplichte jongerenstages, dat wat verwaterd was, zou strikter worden toegepast; de strafsancie werd door een administratieve sanctie vervangen. Alle werkzoekenden die dreigen langdurig werkloos te worden, zouden vanaf hun twaalfde werkloosheidsmaand begeleiding en hulp bij indienstneming krijgen.

Het beleid van de 'activering' van de werkloosheidsuitkeringen werd voortgezet. Werklozen die werken in het PWA-stelsel ('klusjesdiensten') zouden voortaan een contract krijgen. Werklozen die een opleiding volgen voor een 'knelpuntberoep' behouden hun uitkering. Werklozen die zich voorbereiden om zich als zelfstandige te vestigen, behouden hun uitkering gedurende zes (in plaats van drie) maanden.

Een tweede reeks maatregelen had tot doel de werkgelegenheid in de ondernemingen te bevorderen. Het ging hoofdzakelijk om de al genoemde verlaging van de loonkosten met 18 miljard frank per jaar, gedurende zes jaar, waarvan de helft moet worden gebruikt voor een algemene en structurele lastenverlaging door de integratie van de Maribel- en lagelonenmaatregelen; met die maatregel wilde de regering de sociale lasten tegen 2004 tot het Europese gemiddelde reduceren. Als tegenprestatie moesten de werkgevers aanvaarden dat het recht op loopbaanonderbreking wordt verruimd tot 3% van het personeelsbestand, en beloven zij bijkomende vormingsinspanningen te doen. De regering vermeldde in dit deel van het Actieplan ook de creatie van 27.000 nieuwe jobs in de non-profitsector (zie verder onder C).

Maatregelen om de flexibiliteit in de bedrijven te verhogen, waren onder meer de verhoging van de loopbaanonderbrekingsvergoeding van 12.000 tot 20.000 frank in geval van ouderschapsverlof, palliatief verlof en opvang van zieke gezins- en familieleden, en een degressieve vermindering van de socialezekerheidsbijdragen gedurende zeven jaar voor de werknemers die in een stelsel van collectieve arbeidsduurvermindering stappen. Eenzelfde regeling zou gelden voor bedrijven in moeilijkheden die door collectieve arbeidsduurvermindering het aantal ontslagen beperken. Een degressieve vermindering van de socialezekerheids-

bijdragen gedurende zeven jaar zou ook gelden voor het extra personeel dat bedrijven in dienst nemen bij omschakeling naar een vierdagenweek om arbeidsorganisatorische redenen.

De regering keurde op 26 juni een eerste en op 10 december de definitieve versie goed van het wetsontwerp ter uitvoering van het Actieplan voor de Werkgelegenheid. Het wetsontwerp, dat ook het fiscaal regime van aandelenopties regelde, de dienstencheque invoerde waarmee schilder- en andere binnenwerken kunnen worden betaald (tot 40.000 frank per jaar) en bepalingen bevatte ter uitvoering van het sociaal akkoord 1999-2000 (zie verder onder B), zou pas in 1999 worden goedgekeurd (wet van 26 maart 1999 betreffende het Belgisch actieplan voor de werkgelegenheid 1998 en houdende diverse bepalingen, *Belgisch Staatsblad* 1 april 1999). De vertraging had deels te maken met meningsverschillen in de meerderheid over de bepalingen inzake de controle van de gezinstoestand van werklozen, die uiteindelijk in een apart wetsontwerp zouden worden ondergebracht.

In een eerste evaluatie van de werkgelegenheidsplannen drong de Europese Commissie op 14 oktober er bij de Belgische regering op aan actievere maatregelen te nemen voor de inschakeling van werklozen in de arbeidsmarkt. Volgens de Commissie deed België nog te veel een beroep op passieve middelen als tewerkstellingssubsidies. Ook inzake de preventie van langdurig werkloosheid schoot het Werkgelegenheidsplan tekort. De Europese Commissie vond voorts dat arbeidsherverdeling slechts matig aan bod kwam in het Belgisch plan.

Het meningsverschil tussen de Belgische regering en de Europese Commissie over 'Maribel-bis' en 'Maribel-ter' (de bijkomende vermindering, bovenop de Maribel-lastenverlaging voor alle bedrijven met handarbeiders uit 1981, van de werkgeversbijdragen voor de industrie sectoren die blootstaan aan internationale concurrentie, het internationaal vervoer en de tuinbouw, die in 1993 en 1994 was ingevoerd) duurde voort. De Europese Commissie had eind 1996 de maatregelen wegens concurrentievervalsing verboden en de terugvordering geëist van de uitgekeerde steun (11,4 miljard frank). De regering had in 1997 een nieuwe, ruimere Maribel-formule goedgekeurd, ter vervanging van de bestaande drie, waarmee de Commissie had ingestemd, maar de terugvordering afgewezen.

Op 14 juli besliste de Europese Commissie België voor het Europees Hof van Justitie te dagen wegens het niet terugvorderen van de Maribel-bis- en -ter-steun. België zelf had al in 1997 de Commissie voor het Hof van Justitie gedaagd om de annulatie te verkrijgen van haar negatieve beslissing van eind 1996. Op 12 november veegde de advocaat-generaal van het Europees Hof van Justitie de argumenten van de Belgische regering van tafel. Volgens hem ging het om ongeoorloofde sectorale exploitatiesteun en was de terugbetaling onredelijk noch onoverkomelijk. Het Hof zou zijn arrest pas in 1999 wijzen.

De Financieel-Economische Tijd meldde op 18 december dat de Europese Commissie de Belgische regering schriftelijk had laten weten nieuwe staatssteun te verbieden aan bedrijven die Maribel-bis en -ter-steun hadden gekregen. De Commissie vroeg de lijst van de betrokken bedrijven op, maar minister van Arbeid Miet Smet zei niet op dat verzoek te willen ingaan.

Eind 1998 telde België 411.575 uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (178.212 mannen en 233.363 vrouwen), 39.493 of 8,7% minder dan eind 1997 en het laagste cijfer sinds 1991.

B. *Het sociaal overleg*

Sociaal akkoord 1999-2000

Na de zomervakantie begon het overleg van de werkgeversorganisaties en de vakbonden over een sociaal ('interprofessioneel') akkoord voor 1999-2000.

De regering had, zoals hoger geschreven, in april toegezegd voor elk van die jaren 15,8 miljard frank ter beschikking te stellen voor een verlaging van de loonkosten in de profit-sector. De helft daarvan zou worden gebruikt voor een algemene, structurele maatregel; over de aanwending van de andere helft konden de sociale partners beslissen tijdens hun onderhandelingen over de loon- en arbeidsvoorwaarden voor 1999 en 2000.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), die de regering jaarlijks moet adviseren over de nominale loonstijging die volgens de wet op de concurrentiekracht toelaatbaar is, zei op 24 september in een technisch rapport dat de loonnorm voor 1999-2000 tussen 5,8 en 6,3% zou moeten liggen. De CRB suggereerde de lonen met niet meer dan 5,9% te laten stijgen (inclusief 3,1% voor inflatie en 1% voor loonschaalverhogingen). In de daaropvolgende gesprekken pleitten de vakbonden ervoor het principe van een strakke loonnorm te laten vallen en te werken met een streefcijfer dat de bedrijfssectoren meer onderhandelingsvrijheid zou geven, zodat in sterke sectoren de lonen meer zouden kunnen stijgen dan in zwakkere. De werkgeversorganisaties VBO en NCMV wezen dat spoor niet af. De sociale partners spraken af de kwestie op 12 oktober te regelen.

De die dag bekend geworden beslissing van de regering, bij de opmaak van de begroting voor 1999, de toegezegde verlaging van de loonkosten maar op 1 juli in plaats van 1 januari 1999 te laten ingaan (zie hoofdstuk IV) strooide roet in het eten. VBO en NCMV reageerden woedend op de "woordbreuk" en zegden het geplande overleg met de bonden af. De vakbonden zagen in het regeringsbesluit geen reden om het sociaal overleg op te doeken. Zij zeiden dat er voldoende andere onderwerpen dan loonkostenverlaging waren om over te onderhandelen en verweten de werkgevers alleen maar een drogreden te zoeken om geen sociaal akkoord te moeten sluiten.

Premier Dehaene riep op 13 oktober de sociale partners op hun onderhandelingen voort te zetten. De regering liet uitschijnen dat het niet uitgesloten was de loonkostenverlaging toch nog vroeger te laten ingaan.

Aan het eind van het kamerdebat over de Algemene Beleidsverklaring sprak Dehaene op 15 oktober de hoop uit in de daaropvolgende maanden met de sociale partners overeenstemming te vinden over een soepeler alternatief voor de loonnorm, dat vakbonden en werkgevers meer onderhandelingsvrijheid geeft. Ook zei Dehaene dat het onvermijdelijk zou zijn op termijn opnieuw loongrenzen voor de sociale bijdragen in te voeren, om de solidariteit in de sociale zekerheid niet in gevaar te brengen.

Op 16 oktober kwamen de vertegenwoordigers van de vakbonden en de werkgeversorganisaties overeen hun overleg toch voort te zetten. Er hadden gesprekken plaats op 22 en 23 oktober, en op 5 en 16 november. In de ochtend van 17 november werden de sociale partners het, na zeventien uur onderhandelen, eens over een ontwerp van sociaal akkoord voor 1999-2000.

Over de loonkostenontwikkeling stond in de ontwerp tekst geen concreet cijfer, maar riepen de sociale partners hun onderhandelaars in de sectoren en de bedrijven op zich aan de indicatieve CRB-norm (5,9%) te houden.

Het ontwerp bevatte evenmin een tewerkstellingsnorm, zoals de vakbonden graag hadden gezien. De werkgevers zegden wel toe zich in te spannen om in 1999-2000 ten minste evenveel nieuwe arbeidsplaatsen te creëren als in de buurlanden; volgens een CRB-verslag kwam dat neer op 50.400 jobs.

Werkgevers en vakbonden spraken af de achterstand van België tegenover zijn buurland inzake vorming in zes jaar weg te werken. Dat impliceerde dat het budget voor opleidingen zou worden opgetrokken tot 1,4% van de loonsom tegen eind 2000 en tot 1,9% tegen 2004. Het ging om een bedrag van om en bij de 20 miljard frank.

De sectoren en de bedrijven kregen de raad vormings- en tewerkstellingsakkoorden te sluiten die rekening hielden met de reeds gedane inspanningen en met regionale maatregelen, zoals 'Vlamivorm', de verlaging van de onroerende voorheffing die de Vlaamse regering zou toekennen aan bedrijven in ruil voor opleidingsinitiatieven.

Anders dan de regering had voorgesteld, kon het bedrag (oorspronkelijk 15,8 miljard frank) dat voor 1999 voor loonkostenverlaging voorzien was, volgens het ontwerpakkoord volledig voor een algemene forfaitaire bijdrageverlaging worden gebruikt. Voor 2000 vroegen de sociale partners een structurele verlaging van 9 miljard frank; de toekenning van de overige 9 miljard frank werd afhankelijk gemaakt van een evaluatie, in september 1999, van de loon-, tewerkstellings- en vormingsafspraken.

De regering zegde op 18 november toe alle nodige maatregelen te nemen op het sociaal akkoord te kunnen uitvoeren. Bij de begrotingscontrole in het voorjaar 1999 zou zij niet alleen nagaan of de verlaging van de loonkosten vroeger kon ingaan dan 1 juli, maar ook het nettoloon van minimumverdieners verhogen om de 'werkloosheidsval' - het te kleine verschil tussen hun nettoloon en de werkloosheidsuitkering - te dichten.

In de daaropvolgende weken keurden de werkgeversorganisaties en de vakbonden het sociaal akkoord goed. Het werd op 8 december ondertekend. Begin 1999 zouden op basis van het akkoord de sectorale en bedrijfsonderhandelingen beginnen.

Uitstel sociale verkiezingen

Om te voorkomen dat die onderhandelingen zouden samenvallen met de campagne voor de sociale verkiezingen, die normaal in mei 1999 zouden plaatshebben, kondigde minister van Arbeid Miet Smet op 5 mei aan dat de sociale verkiezingen, die in beginsel om de vier jaar worden gehouden, met een jaar zouden worden uitgesteld. Vooral de werkgeversorganisatie VBO had daarop aangedrongen. De socialistische vakbond was tegen een uitstel gekant, maar de regering keurde op 26 juni een wetsontwerp goed om de sociale verkiezingen tot mei 2000 uit te stellen. De Kamer zou in 1999 met het ontwerp instemmen.

Ambtenarenpensioenen

Op 7 januari schreef *De Financieel-Economische Tijd* dat er binnen de regering onenigheid was over de hervorming van de ambtenarenpensioenen die in het regeerakkoord van juni 1995 in het vooruitzicht was gesteld. Volgens de krant was minister van Pensioenen Marcel Colla klaar met de voorbereiding van het dossier, maar bleef het ingevolge verzet van de vakbonden en politici in de koelkast liggen. Vooral binnen de SP, de partij van Colla, zou er weinig bereidheid bestaan om nog vóór de verkiezingen te raken aan het pensioenstelsel, meer be-

paald de zogenaamde perequatie, de aanpassing van de pensioenen aan de ambtenarenweden. De minister zou dat betreuren.

Tegenover dezelfde krant bevestigde vice-premier en minister van Begroting Herman van Rompuy (CVP) op 23 september dat de hervorming van de ambtenarenpensioenen "niet meer voor deze legislatuur zal zijn".

C. *De verhoging van de 'sociale Maribel' in de non-profitsector*

De vakbonden van de gezondheids- en welzijnssector voerden sinds de herfst van 1997 een offensief voor de uitbreiding van de werkgelegenheid en de verlichting van de werkdruk. Zij wilden dat er over een periode van drie tot vijf jaar in de non-profitsector 70.000 nieuwe arbeidsplaatsen zouden worden gecreëerd, zodat de arbeidsduur kon worden verkort tot 35 uur per week. Op 16 december 1997 had een eerste actiedag plaatsgehad, met onder meer een betoging in Brussel.

Vakbonden en werkgevers van de verzorgings-, welzijns- en sociaal-culturele sector stelden op 19 januari 1998 op een 'Staten-generaal' een (korte) gemeenschappelijke verklaring op die zij aan federale en regionale regeringen bezorgden en waarin zij een verhoging van de 'sociale Maribel' (de lastenvermindering van 13.000 frank per werknemer en per jaar) vroegen om nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen.

Op 21 en 22 januari werd in de ziekenhuizen, rusthuizen en andere verzorgingsinstellingen opnieuw actie gevoerd. In Brussel betoogden op 22 januari "iets meer dan 10.000" (rijkswacht) tot 30.000 (organisatoren) werknemers.

De federale regering had niet meteen een antwoord klaar op de nieuwe golf van 'witte woede'. Op de vakbondseis kon niet worden ingegaan, niet alleen om financiële redenen, maar ook wegens een tekort aan verpleegkundigen. Op 27 januari stelde de regering aan de vakbonden en de werkgeversorganisaties een plan voor om in twee jaar 23.300 arbeidsplaatsen te scheppen. Zij stelde onder meer voor 25.000 'gewone' rusthuisbedden om te zetten in RVT-bedden, de sociale Maribel te verhogen tot 26.000 frank op 1 juli 1998 en 39.000 frank op 1 juli 1999, en het toepassingsgebied ervan te verruimen tot de sociaal-culturele instellingen. De regering zou daartoe 2,2 miljard frank afnemen van de 18 miljard frank die zij reserveerde voor de lastenverlaging in 1999 en 2000. De bonden reageerden koel en wezen erop dat sommige voorstellen, zoals de omzetting van de rusthuisbedden, al voorzien waren in de begroting voor 1998, zodat er maar 14.500 echt nieuwe arbeidsplaatsen zouden bijkomen.

Op 9 februari vroegen de vakbonden de federale en/of regionale overheden ten minste 6 miljard frank extra vrij te maken om nog eens 7.300 arbeidsplaatsen te creëren. Om zijn eisen kracht bij te zetten, besliste het vakbondsfrent op een militantenvergadering in Brussel (20 februari) vanaf 2 maart dagelijks in een van de provincies actie te voeren.

De Vlaamse regering besliste op 10 maart over een periode van drie jaar 2,5 miljard frank vrij te maken voor de creatie van 4.000 drievierde-banen, door de uitbouw van nieuwe diensten, en voor beperkte loonsverhogingen en een verlichting van de werkdruk. Vakbonden en werkgevers zeiden dat het besluit niet helemaal aan hun wensen beantwoordde.

In de laatste week van maart werden in Vlaanderen duizenden stakende werknemers opgevorderd om de dienst in de verzorgingsinstellingen te verzekeren. De Vlaamse minister van Welzijn, Luc Martens, zei bereid te zijn de 3 miljard frank te herschikken. Met de vakbonden kwam hij op 1 april overeen 1,130 miljard frank

te gebruiken voor loonsverhoging (380 miljoen) en de verlichting van de werkdruk (750 miljoen), en 1,870 miljard frank voor nieuwe diensten. De Waalse gewestregering besliste op 2 april in de periode 1998-2000 telkens 600 miljoen frank uit te trekken voor de non-profitsector. De federale regering keurde diezelfde dag het besluit over de verhoging en verruiming van de 'sociale Maribel' goed.

Hoewel de vakbonden ontevreden bleven met de toezeggingen, beslisten zij hun acties stop te zetten, in het besef dat er geen extra geld te verwachten was. Zij gaven voorrang aan onderhandelingen in de diverse paritaire comités over de aanwending van de 'sociale Maribel'. De akkoorden die daarover gesloten werden, zouden zo'n 15.000 additionele arbeidsplaatsen creëren.

D. *De sociale zekerheid*

Begroting ziekteverzekering

Ondanks eerdere alarmerende berichten - in juli was er sprake van een verwacht deficit van 9 miljard frank - kon de ziektekostenverzekering het jaar afsluiten met een tekort van 'maar' 2,6 miljard frank op een budget van 453 miljard. In 1997 was er een tekort van 1,6 miljard frank, maar doordat de opbrengst van de belasting op de omzet van de geneesmiddelenindustrie (2,6 miljard frank) als een extra ontvangst werd beschouwd, kon de rekening met een saldo van 1 miljard frank worden goedgekeurd en hoefden de ziekenfondsen niet op te draaien voor het tekort. Diezelfde regeling zou voor de rekening van 1998 echter niet meer worden toegepast.

Voor 1999 was volgens de Riziv-ambtenaren 476,8 miljard frank nodig om het beleid te kunnen voortzetten. Volgens de ziekenfondsen en de zorgverstrekkers zou er 485 resp. 488 miljard frank nodig zijn om ook nieuwe behoeften te kunnen dekken, beduidend meer dan de 472 miljard frank die wettelijk (een reële groei van 1,5%) was toegestaan. Bij de opmaak van haar begroting voor 1999 legde de regering het Riziv-budget vast op 477,8 miljard. Om de begrotingsdoelstelling te kunnen realiseren, zou 6 miljard frank moeten worden bespaard, vooral (5,8 miljard) bij de geneesmiddelen, door onder meer de verlenging van de prijsblokkering, een verdere verlaging van de prijs van oudere geneesmiddelen en wijzigingen in het voorschrijfgedrag van de artsen.

Tarievenakkoorden en medisch dossier

De Belgische Vereniging van Artsensyndicaten (BVAS) zegde per 1 april het tarievenakkoord op dat de artsen op 3 november 1997 met de ziekenfondsen hadden gesloten. De BVAS reageerde daarmee vooral op de publicatie in het *Belgisch Staatsblad* van 3 maart van de sociale programmawet, die ziekenhuisartsen verbood ereloonsupplementen aan te rekenen aan patiënten die in een tweeof meerpersoonskamer verblijven. De tweede grootste artsenbond, het Algemeen Syndicaat van Geneeskundigen van België (ASGB), zag geen reden om het tarievenakkoord op te zeggen.

Om de weg naar een tarievenakkoord voor 1999 vrij te maken, amendeerde de regering, in overleg met de kamerfracties, de sociale programmawet. In de nieuwe regeling kunnen artsen en ziekenfondsen in het tarievenakkoord afspraken maken over het verbod ereloonsupplementen te heffen; de regering kan die afspraken algemeen bindend verklaren.

Een ander knelpunt in de onderhandelingen tussen artsen en ziekenfondsen was het 'medisch dossier'. In het najaar 1996 had minister van Volksgezondheid

Marcel Colla een principiessaakkoord gesloten met de artsen over nieuwe regels voor de organisatie van de gezondheidszorg, de zogenaamde pax medica. Pas op 7 september, na bijna twee jaar gebakkelei, vonden Colla, de artsensyndicaten en de ziekenfondsen een vergelijk over de koninklijke besluiten om het akkoord te kunnen uitvoeren. Het betrof onder meer de normen voor een medische praktijk, de regeling van een groepspraktijk en de pensionering van artsen. Het meest delicate element van de 'pax medica', het medisch dossier, werd doorgeschoven naar de commissie artsen-ziekenfondsen. Het medisch dossier, dat de huisarts zou beheren, zag Colla als de aanzet tot een 'getrapte' gezondheidszorg. De BVAS, dat sterker staat bij de specialisten en in het Franstalige landsdeel, was er tegenstander van; het ASGB, dat vooral Vlaamse huisartsen groepeerde, was er een pleitbezorger van.

In de vroege ochtend van 16 november vonden artsen en ziekenfondsen een akkoord over een tarievenakkoord voor 1999-2000, inclusief een regeling voor het medisch dossier. Patiënten van 60 jaar en ouder die een huisarts de opdracht geven hun medisch dossier te beheren, zouden 30% minder remgeld moeten betalen bij een bezoek aan om het even welke huisarts. De huisartsen zouden jaarlijks een forfaitaire vergoeding van 5.000 frank en per bijgehouden dossier een ereloon van 500 frank krijgen. Het tarievenakkoord verhoogde de erelonen van alle artsen met 1,84%; sommige specialisten kregen een extra verhoging.

Artsenverkiezingen

In juni hadden voor de eerste keer verkiezingen plaats voor de aanwijzing van de artsenvertegenwoordigers in de Riziv-organen. De oververtegenwoordiging van de BVAS, die in de commissie artsen-ziekenfondsen negen van de elf artsenzetels bezette, beantwoordde al lang niet meer aan de krachtsverhoudingen tussen de artsenorganisaties. De BVAS, die zich lange tijd tegen de verkiezingen en de verkiezingsprocedure had verzet, besliste pas op 18 maart, met een nipte meerderheid, toch aan de verkiezingen deel te nemen. De BVAS veroverde in de commissie artsen-ziekenfondsen zeven van de (voortaan) twaalf mandaten (waarvan vijf van de zes specialistenmandaten). De overige vijf (waarvan vier van de zes huisartsenzetels) gingen naar het 'Kartel', een samenwerkingsverband van het ASGB en het Syndicaat van Vlaamse Huisartsen. In de andere Riziv-organen was het overwicht van de BVAS groter.

Beperking kinesitherapeuten

De ministerraad besliste op 24 juli dat er in 2003, 2004 en 2005 telkens maar 450 kinesitherapeuten door het Riziv zullen worden erkend, van wie 270 (60%) met een Nederlandstalig diploma. Met de maatregel wil de federale overheid het overaanbod tegengaan.

Sociale identiteitskaart

In mei begon, na twee jaar voorbereiding, de verdeling van de 'Sociale Informatie Systeem'-kaart of SIS-kaart. Op die 'sociale identiteitskaart' zijn alle socialezekerheidsgegevens van de kaarthouder opgeslagen. De SIS-kaart zou tot een administratieve vereenvoudiging moeten leiden en een betere controle op onder meer zwartwerk mogelijk moeten maken.

VI. Het binnenlands beleid

A. Institutionele wetgeving

Ministeriële verantwoordelijkheid (grondwetsartikelen 103 en 125)

De herziening van de grondwetsartikelen 103 en 125 over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van federale resp. gewest- en gemeenschapsministers, die sinds de zaak-Di Rupo (eind 1996) op de politieke agenda stond, liep verder vertraging op. De behandeling door de PS-PSC-meerderheid in het Waals Parlement van het verzoek tot opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van Guy Spitaels in de Dassault-affaire (zie hoofdstuk VII), was voor de PRL aanleiding om begin maart haar toegezegde steun voor de wijziging van grondwetsartikel 103 in te trekken. PRL-kamerfractie leider Didier Reynders sprak op 10 maart, verwijzend naar het beoogde parallelisme met de procedure voor de parlementaire onschendbaarheid (grondwetsartikel 59), de vrees uit dat de Kamer een nog te grote rol zou krijgen toebedeeld in de nieuwe procedure. Als gevolg daarvan werd de stemming die voor 11 maart was voorzien, uitgesteld en werd het herzieningsvoorstel terug naar de commissie voor de Herziening van de Grondwet verwezen.

In de commissie werd op 31 maart een compromis gevonden waarmee de meerderheidspartijen, de PRL en de groenen, maar niet de andere oppositiepartijen, konden instemmen. Het compromis hield in, dat in de uitvoeringswet zou worden bepaald dat de Kamer, die toestemming moet geven voor de vervolging of inhechtenisneming van een minister, enkel moet nagaan of de vervolging niet politiek geïnspireerd is en de aanwijzingen niet "onrechtmatig, willekeurig of onbeduidend" zijn. Met die verduidelijking wilde de PRL voorkomen dat het parlement zich over de grond van de zaak zou uitspreken en bijvoorbeeld de betrokken minister met het openbaar ministerie zou confronteren.

Op 23 april keurde de Kamer met de vereiste tweederde meerderheid de nieuwe versie van grondwetsartikel 103 goed. De Senaat stemde op 11 juni met de nieuwe grondwetsartikelen 103 en 125 in. Op 16 juni keurde ook de Kamer het aangepaste artikel 125 goed. De uitvoeringswet bij artikel 103 werd op 24 juni door de Kamer goedgekeurd. Voor de regeling van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van gewest- en gemeenschapsministers was een bijzondere wet nodig. De Senaat nam die op 18 juni aan, de Kamer op 24 juni.

Het herzieningsbesluit van grondwetsartikel 103, met datum van 12 juni 1998, verscheen op 16 juni in het *Belgisch Staatsblad*. De wijziging van artikel 125 van 17 juni 1998 werd in het *Belgisch Staatsblad* van 18 juni gepubliceerd. In de nieuwe regeling moeten ministers niet meer van het Hof van Cassatie maar voor het hof van beroep terechtstaan voor misdrijven die zij in de uitoefening van hun ambt hebben gepleegd, alsook voor misdrijven die zij buiten de uitoefening van hun ambt hebben gepleegd en waarvoor zij tijdens hun ambtstermijn worden berecht. Tegen de arresten is wegens vormfouten beroep mogelijk bij het Hof van Cassatie. Het parlement, dat tot dan toe een minister in beschuldiging moest stellen om vervolging te kunnen instellen, hoeft niet langer zijn toestemming te geven om een strafonderzoek te kunnen beginnen. Alleen voor elke vordering tot regeling van de rechtspleging, voor elke rechtstreekse dagvaarding en voor elke aanhouding, behalve bij ontdekking op heterdaad, is de instemming van de Kamer resp. het regionale parlement vereist.

De wet van 25 juni 1998 tot regeling van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van ministers en de bijzondere wet van 25 juni 1998 tot regeling van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van leden van een gemeenschaps- of gewestregering, die de nadere regels voor vervolging, onderzoek, aanhouding, voorlopige hechtenis, de procedure voor het hof van beroep en het cassatieberoep bevatten, verschenen in het *Belgisch Staatsblad* van 27 juni 1998.

Kieswetgeving

Begin 1998 bleek er in de politieke wereld overeenstemming te bestaan om de verkiezingen voor Kamer en Senaat, die volgens het Kieswetboek op 27 juni 1999 moesten worden gehouden, te vervroegen en te laten samenvallen met de verkiezingen voor het Europees Parlement en de gewest- en gemeenschapsraden die op 13 juni 1999 zouden plaatshebben. Op 13 februari keurde de ministerraad een wetsontwerp goed om de procedures van de verschillende verkiezingen op elkaar af te stemmen wanneer die gelijktijdig of bijna gelijktijdig worden gehouden. Het voorontwerp regelde aanvankelijk ook het gemeentelijk kiesrecht voor EU-burgers, maar nadat daarover een akkoord met de PRL was gevonden, werd de kwestie met een wijziging van de grondwet en een aparte uitvoeringswet geregeld (zie verder onder B).

De wet van 18 december 1998 tot regeling van de gelijktijdige of kort opeenvolgende verkiezingen voor de federale wetgevende Kamers, het Europees Parlement en de Gewest- en Gemeenschapsraden verscheen in het *Belgisch Staatsblad* van 31 december 1998 (tweede uitgave). Zij bevat een aantal technische bepalingen over onder meer de kiezerslijsten, lijstnummers, stembiljetten en het sluitingsuur van de stembureaus voor het geval de verkiezingen van de regionale parlementen en het Europees Parlement samenvallen met die van Kamer en Senaat. Ook wanneer de verkiezingen van Kamer en Senaat enerzijds en het Europees Parlement en de regionale parlementen anderzijds minder dan zes maanden van elkaar worden gehouden, worden dezelfde kiezerslijsten, lijstnummers en beschermde letterwoorden gebruikt.

Eveneens in het *Belgisch Staatsblad* van 31 december 1998 verscheen de bijzondere wet van 18 december 1998 houdende wijziging van de bijzondere wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur en tot aanvulling van de kieswetgeving met betrekking tot de Gewesten en de Gemeenschappen, alsook de wet van 18 december 1998 tot organisatie van de geautomatiseerde stemopneming door middel van een systeem voor optische lezing en tot wijziging van de wet van 11 april 1994 tot organisatie van de geautomatiseerde stemming. De bijzondere wet bevat, met dezelfde bedoeling als de wet van 18 december, bepalingen over de verdeling van de verkiezingskosten die met een bijzondere meerderheid moesten worden aangenomen omdat ze op de financiering van gewesten en gemeenschappen betrekking hebben. De tweede wet was nodig om het elektronisch stemmen uit te breiden en om de optische lezing van stembiljetten als alternatief voor de elektronische stemming mogelijk te maken.

Ten slotte werd in het *Belgisch Staatsblad* van 31 december de wet van 18 december 1998 gepubliceerd tot wijziging van het Kieswetboek om het stemrecht toe te kennen aan de Belgen die gevestigd zijn in het buitenland, voor de verkiezing van de federale Wetgevende Kamers. Zij kunnen een kiezer in België machtigen in hun naam te stemmen.

(De wijziging aan de grondwet en de kieswetgeving in verband met het kiesrecht voor niet-Belgen worden onder B behandeld)

Begin juli kondigde Agalev een wetsvoorstel aan dat een verbod invoerde bij gelijktijdig gehouden verkiezingen kandidaat voor meer dan één parlement te zijn. De groenen reageerden daarmee op berichten dat 'boegbeelden' als Guy Verhofstadt en Bert Anciaux bij de verkiezingen van 13 juni 1999 kandidaat zouden zijn voor de Senaat en het Vlaams Parlement resp. de Senaat en Brusselse Hoofdstedelijke Raad. Zij noemden die dubbele kandidatuur "kiezersbedrog". Hoewel verscheidene partijen aanvankelijk hun steun toezegden, besliste een meerderheid in de senaatscommissie voor Binnenlandse Aangelegenheden op 15 december het voorstel pas na de verkiezingen van 1999 te bespreken.

Een week voordien, op 8 december, had dezelfde commissie zes (meestal liberale) wetsvoorstellen verworpen om bij de diverse verkiezingen de lijststem te neutraliseren als middel om de rangorde van de gekozenen te bepalen.

Verkiezingsuitgaven en partijfinanciering

In uitvoering van de afspraken die in 1997 gemaakt werden in de overleggroep-Langendries over een 'nieuwe politieke cultuur' bracht het parlement enkele wijzigingen aan de wetgeving over de partijfinanciering en de verkiezingsuitgaven aan. De wijzigingen werden opgenomen in de wet van 25 juni 1998 tot wijziging van de wet van 19 mei 1994 betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven voor de verkiezing van het Europees Parlement (*Belgisch Staatsblad* van 4 september 1998), de wet van 25 juni 1998 tot wijziging van de wet van 19 mei 1994 betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven voor de verkiezingen van de Vlaamse Raad, de Waalse Gewestraad, de Brusselse Hoofdstedelijke Raad en de Raad van de Duitstalige Gemeenschap (*Belgisch Staatsblad* van 4 september 1998) en de wet van 19 november 1998 tot wijziging van de wet van 4 juli 1989 betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven van de federale Kamers, de financiering en de open boekhouding van de politieke partijen (*Belgisch Staatsblad* van 10 december 1998).

De maximumbedragen die partijen en kandidaten mogen uitgeven werden verder beperkt. Partijen mogen maximaal 40 miljoen frank (geïndexeerd) uitgeven. Tijdens de 'sperperiode' van drie maanden vóór de verkiezingen is het gebruik van commerciële reclameborden en affiches verboden. Niet-commerciële borden en affiches mogen niet groter zijn dan 4 m². Het verbod van giften van rechtspersonen (zoals bedrijven) aan politieke partijen werd uitgebreid tot "componenten van politieke partijen", zoals studiediensten en andere rechtstreeks met de partij verbonden organisaties. Giften van natuurlijke personen van meer dan 5.000 frank, die tot dan toe vertrouwelijk werden gehouden, moeten sinds 1 januari 1999 geregistreerd worden; het bedrag van de giften werd beperkt tot 20.000 frank per partij en 80.000 frank per jaar.

Na een lang debat keurde de kamercommissie voor Binnenlandse Zaken op 23 juni een wetsvoorstel van Claude Eerdekens (PS) goed, dat partijen waarvan de leden zich schuldig maken aan "door racisme of xenofobie ingegeven daden" straft met de inhouding van hun overheidsdotatie voor maximum één jaar. Volgens de wet op de partijfinanciering moeten partijen die aanspraak maken op overheidsfinanciering in hun statuten de eerbiediging van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens opnemen. Een ruime meerderheid in de commissie was van oordeel dat inbreuken op de naleving van het Verdrag zouden moeten kunnen worden gestraft. Het voorstel viseerde duidelijk het Vlaams Blok.

Eerdekens had eerst voorgesteld dat de parlementaire Controlecommissie voor de verkiezingsuitgaven en de partijboekhouding over de intrekking van de dotatie zou beslissen, maar andere fracties vonden dat men parlementsleden niet in

zo'n delicate kwestie kon laten oordelen. De vier meerderheidspartijen, de groenen en de Franstalige liberalen kwamen overeen dat de Controlecommissie het gemotiveerd en bindend advies zou vragen van een college van de voorzitters van het Hof van Cassatie, de Raad van State en het Arbitragehof.

Op 29 juni vroeg het CVP-partijbureau aan de christen-democratische kamerfractie "een initiatief te nemen waardoor het wetsvoorstel kan worden getoetst door de Raad van State", omdat de financiële bestraffing van opiniedelicten "in een democratie immers altijd een hachelijke zaak is". De CVP vreesde, zoals de VLD, de VU en een deel van de Vlaamse pers, dat financiële sancties in de kaart van het Vlaams Blok zouden spelen. De CVP-kamerfractie, die zich in de rug geschoten voelde door het partijbureau, ging aanvankelijk niet op het verzoek in. Pas op 15 juli vroeg de Kamer, op voorstel van de CVP en de twee liberale fracties, het advies van de Raad van State.

In zijn advies, dat op 2 september bekend werd, zei de Raad van State dat de voorgestelde procedure ongrondwettelijk was omdat alleen hoven en rechtbanken kunnen vaststellen "of een gedrag een strafbaar feit is".

Na de deining over het congres dat het Vlaams Blok op 7 november in Brussel had gehouden (zie hoofdstuk X), zette de kamercommissie voor Binnenlandse Zaken op 17 november de bespreking van het wetsvoorstel-Eerdekens voort. Eerdekens had de tekst intussen aangepast, door elke expliciete verwijzing naar de 'antiracismewet' van 1981 en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens te schrappen, zoals de Raad van State in zijn advies had gesuggererd.

Met de steun van VLD, VU en Vlaams Blok (dat een paar duizend amendementen hadden ingediend) verkreeg de CVP op 19 november dat kamervoorzitter Langendries opnieuw, dit keer dringend advies vroeg aan de Raad van State. De CVP zei bezorgd te zijn over het ontbreken van een beroepsprocedure in het voorstel-Eerdekens.

Het nieuwe advies dat de Raad van State op 24 november uitbracht, was vrij mild voor het geamendeerde voorstel. De Raad zei dat het door de weglating van de verwijzing naar de 'antiracismewet' en het EVRM niet meer om een strafrechtelijke maar om een geoorloofde disciplinaire procedure ging.

De SP-kamerfractie verraste op 26 november met een nieuw voorstel: de Controlecommissie zou de volledige dotatie maar kunnen inhouden na een gerechtelijke veroordeling wegens overtreding van de 'antiracismewet' uit 1981. Parallel stelde de SP voor, racistische persmisdrijven door een correctionele rechtbank te laten behandelen in plaats van door een assisenhof, omdat persdelicten daar meestal geseponneerd werden. De Franstalige partijen en Agalev reageerden teleurgesteld op het SP-initiatief.

Druk overleg - de meerderheid wilde snel een einde maken aan een 'vertoning' waar volgens waarnemers alleen het Vlaams Blok garen van kon spinnen - resulteerde op 1 december in een compromis, dat nu ook de steun van de VU kreeg. Een tweekamer van de Raad van State zou binnen de twee maanden oordelen over klachten die door ten minste vijf leden van de parlementaire controlecommissie werden ingediend. Beroep zou bij het Hof van Cassatie ingesteld kunnen worden. De kamercommissie voor Binnenlandse Zaken keurde het voorstel in de nacht van 1 op 2 december goed. De voltallige Kamer keurde op 10 december het wetsvoorstel goed. Alleen het Vlaams Blok stemde tegen; de VLD-fractie en enkele VU-kamerleden onthielden zich. De Senaat zou het voorstel op 4 februari 1999 goedkeuren.

De wet van 12 februari 1999 tot invoeging van een artikel 15ter in de wet van 4 juli 1989 (...) en van een artikel 16bis in de op 12 januari 1973 gecoördineerde wetten op de Raad van State verscheen op 18 maart 1999 in het *Belgisch Staatsblad*. Volgens de wet kan de overheidsdotatie geheel of gedeeltelijk worden ingetrokken "indien een politieke partij door eigen toedoen of door toedoen van haar componenten, lijsten, kandidaten of gekozenen, duidelijk en door middel van verscheidene met elkaar overeenstemmende tekenen, aantoonde dat ze vijandig staat tegenover de rechten en vrijheden die gewaarborgd worden" door het EVRM.

B. *Het gemeentelijk kiesrecht voor niet-Belgen*

Het Verdrag van Maastricht (1992) en de in uitvoering daarvan uitgevaardigde Europese Richtlijn 94/80/EG van 19 december 1994 legt elke lidstaat van de Europese Unie de verplichting op aan onderdanen van andere EU-landen die in de lidstaat verblijven gemeentelijk kiesrecht toe te kennen. België had verzuimd de Richtlijn tegen 1996 in intern recht om te zetten en was daarvoor de Europese Commissie gedagvaard voor het Hof van Justitie in Luxemburg.

Tegen de toekenning van gemeentelijk kiesrecht aan EU-burgers was in Vlaanderen bezwaar gerezen. Er werd gevreesd dat die ca. 135.000 potentiële kiezers die vooral in Brussel en de Vlaamse Rand rond Brussel wonen, overwegend voor Franstalige lijsten zouden stemmen, waardoor de positie van de Vlamingen daar verder zou verzwakken. De Vlaamse Raad had daarom al in een motie van 17 november 1994 verzocht de toekenning van het actief kiesrecht aan EU-onderdanen aan enkele voorwaarden te verbinden. Op 25 juni 1997 had het Vlaams Parlement een resolutie goedgekeurd, waarin het federale parlement andermaal opgeroepen werd voorwaarden te verbinden aan de toekenning van gemeentelijk EU-kiesrecht: de betaling van gemeentebelastingen; een minimale verblijfsduur; de strikte toepassing van de taalwetgeving; het voorbehouden van uitvoerende mandaten aan Belgen. In de resolutie werd ook aangedrongen op een gewaarborgde vertegenwoordiging van de Vlamingen in de regionale en lokale instellingen in Brussel. De resolutie had de steun van vijf van de zes fracties gekregen; Agalev had zich onthouden.

In 1997 was, in de commotie rond de zaak-Loubna Benaïssa en op verzoek van de socialisten, de kwestie van het EU-kiesrecht gekoppeld aan de invoering van gemeentelijk kiesrecht voor migranten. Op 11 juni was met de stemmen van christen-democraten, socialisten en liberalen in de bevoegde kamercommissie een voorstel goedgekeurd voor een 'half open' herziening van grondwetsartikel 8, dat bepaalt dat men de 'staat van Belg' moet bezitten om de politieke rechten te genieten. Met 'half open' werd bedoeld dat het gemeentelijk kiesrecht principieel werd losgekoppeld van de Belgische nationaliteit, maar dat de uitvoeringswet voor niet EU-burgers met een bijzondere meerderheid zou moeten worden goedgekeurd (voor EU-burgers zou een wet met een gewone meerderheid volstaan). Daarmee werd tegemoetgekomen aan de eis van de CVP niet-EU-burgers op zijn vroegst in 2006 aan de gemeenteraadsverkiezingen te laten deelnemen.

In de daaropvolgende dagen hadden socialisten en VLD om uiteenlopende redenen het compromis op de helling gezet. De kwestie was daardoor tot begin 1998 van de politieke agenda verdwenen.

Op 13 februari 1998 keurde de regering een voorstel goed voor een 'open' herziening van grondwetsartikel 8. Een gewone uitvoeringswet zou volstaan om na 2000 alle niet-Belgen gemeentelijk kiesrecht te geven. De regering keurde te-

vens een wetsontwerp goed over de gelijktijdige organisatie van de Europese, federale en regionale verkiezingen (zie hoger onder A), dat merkwaardigerwijs ook een reeks bepalingen bevatte die het gemeentelijk kiesrecht voor EU-burgers regelden. Premier Dehaene beklemtoonde dat het de bedoeling bleef de kwestie met een grondwetsherziening te regelen. Alleen indien dat niet zou lukken, zou het gemeentelijk EU-kiesrecht, in afwachting van een latere grondwetsherziening, met een gewone wet worden ingevoerd. Ter verantwoording werd gewezen op de voorrang die de Europese regelgeving op de nationale wetgeving heeft en de plicht richtlijn 94/80/EG uit te voeren. Juristen betwistten echter dat het EU-stemrecht zonder grondwetsherziening kon worden ingevoerd.

De grootste Vlaamse oppositiepartijen hadden scherpe kritiek op het regeringsinitiatief, vooral omdat het geen rekening hield met de resolutie van het Vlaams Parlement. De CVP-fractie in het Vlaams Parlement, die de resolutie mee had goedgekeurd, haalde op 18 februari deels bakzeil. Zij zei achter de gestelde voorwaarden te blijven staan "in de mate dat de federale regering ze kan inlossen". Premier Dehaene had al herhaaldelijk gezegd dat de EU niet toestond aparte verblijfs- en fiscale voorwaarden aan het EU-kiesrecht te koppelen. CVP-fractie leider Johan de Roo erkende dat de voorwaarden van de resolutie moeilijk realiseerbaar waren.

De Franstalige liberalen lieten begin maart weten bereid te zijn de regering aan een tweederde meerderheid te helpen voor de herziening van grondwetsartikel 8, als de meerderheid hun voorstellen steunde voor een versoepeling van de naturalisatieprocedure en voor de toekenning van kiesrecht aan Belgen die in het buitenland verblijven. De PRL maakte daarmee een belangrijke opening, ook al eiste ze nog dat de uitvoeringswet voor het migrantenstemrecht met een bijzondere meerderheid zou worden goedgekeurd.

Op 10 maart begon in de kamercommissie voor de Herziening van de Grondwet de bespreking van het regeringsvoorstel over de wijziging van artikel 8.

In het Vlaams Parlement, waar hij over de kwestie werd geïnterpelleerd, zei minister-president Luc van den Brande op 17 maart dat voor de invoering van het EU-kiesrecht de grondwet moest worden herzien.

In Brussel namen op 22 maart bijna 10.000 manifestanten deel aan de 'Lentemars tegen racisme' van 'Hand in hand', waarin o.m. voor migrantenstemrecht werd gepleit.

De Raad van State bevestigde op 23 maart in een advies over het regeringsontwerp over de 'superverkiezingen' zijn standpunt, dat de invoering van EU-kiesrecht een wijziging van artikel 8 van de grondwet vereist. Premier Dehaene en SP-voorzitter Tobback lieten blijken het advies zo nodig te negeren, maar binnen de CVP was niet iedereen het daarmee eens.

In de kamercommissie voor de Herziening van de Grondwet verwierpen de meerderheidspartijen op 31 maart het voorstel van de VLD en de VU de wijziging van artikel 8 te steunen in ruil voor de regionalisering van de Gemeente- en Provinciewet (zoals al in het Sint-Michielsakkoord van 1992 was overeengekomen. De regionalisering van de Gemeentewet was overigens niet hun enige voorwaarde; zij eisten ook een gewaarborgde politieke vertegenwoordiging van de Vlamingen in Brussel). De twee Vlaamse oppositiepartijen wilden daarmee een concrete regeling van het gemeentelijk kiesrecht overlaten aan de gewesten, zodat de Vlaamse overheid voorwaarden zou kunnen verbinden aan het EU-kiesrecht in Vlaanderen. Door het aanbod af te wijzen, konden de regeringspartijen alleen nog op de PRL rekenen om hen aan een tweederde meerderheid te helpen; voor

de groene partijen, die voorstander waren van de onmiddellijke invoering van het migrantenstemrecht, ging het regeringsvoorstel niet ver genoeg.

In het Vlaamse Parlement werd op 1 april gestemd over een motie waarin de Vlaamse regering verzocht werd er bij de federale regering op aan te dringen met de resolutie van 25 juni 1997 rekening te houden. De motie werd goedgekeurd door VLD, VU, Vlaams Blok en de CVP'er Herman Suykerbuyk; de SP stemde tegen; CVP en Agalev onthielden zich. De CVP-fractie zei achter de resolutie van 1997 te blijven staan, maar het overbodig te vinden dat standpunt nogmaals te bevestigen.

Op 9 juli veroordeelde het Europees Hof van Justitie in Luxemburg België omdat het richtlijn 94/80/EG nog niet had uitgevoerd. Doordat het om een eerste veroordeling ging, kon België nog een sanctie ontlopen; pas bij een tweede veroordeling kan het Hof een dwangsom opleggen. Premier Dehaene greep het arrest aan om te trachten vaart te krijgen in de invoering van het EU-kiesrecht. Nog dezelfde dag overlegde hij met de voorzitters van de regeringspartijen en had hij een gesprek met PRL-voorzitter Michel. Na de vergadering van het PRL-bureau op 13 juli zei Michel een mandaat te hebben gekregen om te onderhandelen over de steun van zijn partij aan een herziening van grondwetsartikel 8 en herinnerde hij aan de voorwaarden die zij daaraan verbond. Dehaene had die dag een nieuwe ontmoeting met de PRL-voorzitter.

Nog op 13 juli kantte CVP-voorzitter Van Peel zich tegen een koppeling van de gewaarborgde Vlaamse aanwezigheid in de Brusselse politieke instellingen aan de invoering van het EU-stemrecht. Hij nam daarmee afstand van zijn partijgenote Brigitte Grouwels, minister van Brusselse Aangelegenheden en Gelijkekansenbeleid in de Vlaamse regering, die op 12 juli had gepleit voor die koppeling, zo nodig door beide dossiers door te schuiven tot na de verkiezingen van 1999.

Op verzoek van premier Dehaene schrapte de kamercommissie voor Justitie op 14 juli de bespreking van het PRL-wetsvoorstel over de versoepeling van de naturalisatieprocedure van haar agenda, om verder overleg mogelijk te maken. Tussen CVP en PRL bleken meningsverschillen te bestaan over de manier waarop de wil tot integratie van kandidaat-Belgen onderzocht zou worden. Aangezien de Kamer aan de vooravond van het reces stond, werd de regeling van het EU-kiesrecht tot het najaar uitgesteld.

De Vlaamse minister-president, Luc van den Brande, zei in een gesprek met *De Standaard* (18 juli) dat de invoering van het kiesrecht voor niet-Belgen beter kon worden uitgesteld tot na de verkiezingen van juni 1999, al wenste hij geen formele koppeling te maken met de positie van de Brusselse Vlamingen.

De ministerraad keurde op 24 juli een wetsontwerp goed om de naar schatting 560.000 Belgen die in het buitenland verblijven kiesrecht te verlenen voor de Kamer en de Senaat. Zij zouden bij volmacht kunnen stemmen, door zich te laten inschrijven in een register in de gemeente waar zij vóór hun vertrek woonden en daar een jaarlijks te bevestigen volmacht te deponeren voor de persoon die in hun plaats mag stemmen. PRL-kamerfactieleider Didier Reynders zei op 28 juli dat het wetsontwerp niet ver genoeg ging. Hij vroeg een uitbreiding van het kiesrecht tot de regionale parlementen (waarvoor een wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 op de staatshervorming vereist was) en wilde dat ook op de ambassades en consulaten of per brief kon worden gestemd.

Meteen na de zomervakantie domineerde het EU-stemrecht opnieuw de politieke agenda. Op de 71ste IJzerbedevaart (30 augustus) riep voorzitter Lionel Vandenberghe op de kwestie pas na de verkiezingen te regelen en te koppelen aan

een gewaarborgde vertegenwoordiging van de Vlamingen in Brussel. De partij-bureaus van CVP, SP en PS drongen op 31 augustus echter aan op een snelle afhandeling van het dossier. Het CVP-bureau wees een koppeling aan de Vlaamse vertegenwoordiging in Brussel af en nam daarmee afstand van pleidooien van minister Grouwels, die de IJzerbedevaart had bijgewoond.

Op 3 september maakte PRL-voorzitter Michel bekend dat hij met premier Dehaene een akkoord had bereikt over een "versoepeling van de naturalisatievoorwaarden" en dat hij de wijziging van grondwetsartikel 8 zou steunen. De CVP ontkende dat zij was tegemoetgekomen aan de eisen van de PRL, zoals Michel liet uitschijnen, maar bevestigde het akkoord over de "harmonisering van de naturalisatieprocedure".

Op 4 september keurde de ministerraad definitief het wetsontwerp over de deelname van EU-burgers aan de gemeenteraadsverkiezingen goed.

De Standaard publiceerde op 7 september een artikel waarin acht CVP-parlementsleden (o.a. senator Ludwig Caluwé en de Vlaamse parlementsleden Leo Delcroix, Herman Suykerbuyk, Mia de Schamphelaere en John Taylor) aandacht vroegen voor de grondwettelijke verankering van "de gewaarborgde basisvertegenwoordiging van de Brusselse Vlamingen". Van een formele koppeling aan de invoering van het EU-kiesrecht was in het stuk (dat geschreven bleek te zijn door voorzitter Matthias Storme van het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen) geen sprake. CVP-voorzitter Van Peel ontkende dat er in zijn partij dissidentie zou zijn over het EU-kiesrecht, maar tijdens de vergadering van het partijbureau was op 7 september betreurd dat de acht de indruk van verdeeldheid hadden gewekt.

Op de reguliere vergadering van de CVP-fractie in het Vlaams Parlement bleek op 8 september dat de acht ondertekenaars er zich bij neerlegden dat de garanties voor de Brusselse Vlamingen pas na de verkiezingen van 1999 zouden worden gerealiseerd. De fractie hield er blijkens een mededeling wel aan vast, dat EU-burgers aan dezelfde fiscale verplichtingen werden onderworpen als de Belgen. Minister-president Van den Brande steunde dat standpunt. De CVP verwees naar het wetsvoorstel dat senator Caluwé al in maart had ingediend om de gemeenten de mogelijkheid te geven een belasting op het gebruik van een woning in te voeren.

Premier Dehaene liet, na een afwijzende reactie van de PRL, op 10 september weten zich aan het akkoord met de Franstalige liberalen te houden. Daarmee verwierp hij een koppeling van het EU-stemrecht aan een gemeentelijke belastingplicht.

De ministerraad keurde op 11 september in tweede lezing het wetsontwerp goed over het kiesrecht van Belgen die in het buitenland verblijven, alsook enkele amendementen op het PRL-wetsvoorstel over de versoepeling van de naturalisatieprocedure. Daarmee was alles in gereedheid voor de invoering van het EU-kiesrecht, waarvan de bespreking in de kamercommissies op 28 september begon.

Een ultiem offensief van de oppositiepartijen in het Vlaams Parlement tegen het EU-kiesrecht en een versoepeling van de naturalisatiewetgeving botste op 13 oktober in de commissie voor Staatshervorming op een zo goed als gesloten CVP-SP-front (alleen Suykerbuyk onthield zich), dat op de steun van Agalev kon rekenen. Moties van VLD en VU enerzijds en het Vlaams Blok anderzijds om een belangenconflict in te roepen tegen het wetsontwerp over het gemeentelijk EU-kiesrecht werden op 28 oktober door CVP, SP en Agalev weggestemd.

Parlementsleden van de VU hielden op 27 oktober vóór het Natiegebouw een symbolische actie voor een gewaarborgde politieke vertegenwoordiging van de Brusselse Vlamingen. In de Kamer zelf voerde het Vlaams Blok een ware amendementenslag tegen de wijziging van grondwetsartikel 8 en het naturalisatieontwerp. Op 29 oktober keurden de regeringspartijen en de PRL het nieuwe grondwetsartikel 8 en de vernieuwde naturalisatieprocedure goed. In de Senaat gebeurde hetzelfde op 10 december. De uitvoeringswet bij grondwetsartikel 8 zou de Kamer op 7 januari 1999 definitief goedkeuren; zij werd niet door de Senaat geëvoceerd. Het wetsontwerp over het stemrecht van Belgen in het buitenland werd op 22 oktober in de Kamer en op 3 december in de Senaat goedgekeurd.

Het herzieningsbesluit dd. 11 december 1998 verscheen op 15 december 1998 in het *Belgisch Staatsblad*. Grondwetsartikel 8 werd aangevuld met de bepaling dat, in afwijking van het algemene principe, het stemrecht van de burgers van de Europese Unie die niet de Belgische nationaliteit hebben, bij wet kan worden geregeld. Dat stemrecht kan bij wet, maar niet vóór 1 januari 2001, worden uitgebreid tot de in België verblijvende niet-Europese Unie onderdanen.

De wet van 27 januari 1999 'tot wijziging van de wet van 19 oktober 1921 tot regeling van de provincieraadsverkiezingen, van de nieuwe gemeentewet en van de gemeentekieswet, en tot uitvoering van de richtlijn van de Raad van de Europese Unie nr. 98/80/EG van 19 december 1994' (*Belgisch Staatsblad 30 januari 1999*) bevat de 'technische' maatregelen voor de invoering van het EU-kiesrecht. Zij bepaalt onder meer dat de onderdanen van de andere lidstaten van de EU hun wil moeten te kennen geven het kiesrecht uit te oefenen, door zich te laten inschrijven op de kiezerslijst van de gemeente waar zij hun hoofdverblijfplaats hebben. Niet-Belgische onderdanen van de Europese Unie kunnen pas vanaf de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 schepen worden; het burgemeestersambt blijft voorbehouden aan Belgen.

De wet van 22 december 1998 'tot wijziging van het Wetboek van de Belgische nationaliteit wat de naturalisatieprocedure betreft' (*Belgisch Staatsblad 6 maart 1999, tweede uitgave*) regelt de nieuwe procedure voor de verkrijging van de Belgische nationaliteit door naturalisatie, die op 1 oktober 1999 van kracht zou worden.

De wet van 18 december 1998 'tot wijziging van het Kieswetboek om het stemrecht toe te kennen aan de Belgen die gevestigd zijn in het buitenland, voor de verkiezingen van de federale Wetgevende Kamers' (*Belgisch Staatsblad 31 december 1998, tweede uitgave*) bevat de vrij complexe procedure die Belgen in het buitenland moeten volgen om zich in België op de kiezerslijst te laten inschrijven.

C. De faciliteitenkwestie en het rapport-Columberg

De rondzendbrieven van de Vlaamse regering over de toepassing van de faciliteitenwetgeving, die in 1997 aan Franstalige zijde negatieve reacties hadden uitgelokt, dreven in het verslagjaar de communautaire spanningen verder op.

Een rondzendbrief van 7 oktober 1997 van minister-president Luc van den Brande over het taalgebruik in de diensten van de Vlaamse regering beklemtoonde "het niet-repetitieve karakter van de faciliteiten". Een en ander betekende dat de Franstalige inwoners van de twaalf Vlaamse faciliteitengemeenten niet langer automatisch in het Frans mochten worden aangeschreven, maar telkens opnieuw uitdrukkelijk een Franstalig document dienden aan te vragen. De Vlaamse minis-

ter van Binnenlandse Aangelegenheden, Leo Peeters, legde in een rondzendbrief van 17 december 1997 de gemeentebesturen van de faciliteitengemeenten eenzelfde gedragsregel op. Zijn collega van Welzijn, Luc Martens, deelde in een brief van 10 februari 1998 de OCMW-besturen van de acht faciliteiten mee, dat rondzendbrief BA97/22 van minister Peeters ook op hen van toepassing was.

De Franse gemeenschapsregering deelde op 5 januari 1998 mee, dat zij tegen rondzendbrief BA97/22 een belangenconflict inriep. De Waalse gewestregering sloot zich daar op 8 januari bij aan. Als gevolg daarvan werd de brief met ingang van 14 januari voor zestig dagen geschorst, met het oog op overleg tussen de drie regeringen.

Premier Dehaene werd op 8 januari opnieuw over de kwestie geïnterpelleerd in de Kamer. Zoals hij eind 1997 op soortgelijke interpellaties had geantwoord, zei de premier dat de gewesten de voogdij over de toepassing van de wetgeving uitoefenen en dat bevoegdheidsconflicten daarover langs "jurisdictionele weg" moeten worden opgelost.

Op de vergadering van het Overlegcomité van 4 februari bleven de Vlaamse regering enerzijds en de Franse gemeenschapsregering en Waalse gewestregering anderzijds op hun standpunt en werd er geen oplossing voor het belangenconflict gevonden. Minister-president Laurette Onkelinx van de Franse gemeenschapsregering deelde daarop mee, dat zij het advies van de Raad van State zou vragen over de aard van het conflict. Volgens de bijzondere wet over de hervorming van de instellingen van 8 augustus 1980 kan tijdens een belangenconflict-procedure aan de Raad van State de vraag worden voorgelegd of er al dan niet sprake is van een bevoegdheidsconflict.

Op 18 februari besliste de Franse gemeenschapsregering ook tegen de rondzendbrief van minister Luc Martens een belangenconflict in te roepen.

De (tweetalige) Verenigde Kamer van de Raad van State oordeelde op 24 februari dat er sprake was van een bevoegdheidsconflict tussen de Vlaamse regering enerzijds en de Franse gemeenschapsregering en Waalse gewestregering anderzijds. Door dat advies van de Raad van State kwam er een einde aan het belangenconflict dat de Franstaligen hadden ingeroepen en konden zij bij de Raad van State schorsings- en vernietigingsberoep tegen de rondzendbrief-Peeters instellen. Onkelinx en haar Waalse ambtgenoot, Robert Collignon, kondigden op 25 februari aan die stap te zullen doen. Ook een inwoner van Sint-Genesius-Rode, de gemeente Linkebeek en drie inwoners uit de randgemeenten dienden schorsings- en vernietigingsberoep in. De gemeente Kraainem diende enkel vernietigingsberoep in. Onkelinx maakte de zaak ook aanhangig bij de Vaste Commissie voor Taaltoezicht.

De burgemeesters van de zes Vlaamse faciliteiten om Brussel deelden op 10 maart tijdens een gezamenlijke persconferentie mee dat zij afgesproken hadden de rondzendbrief van minister Peeters in afwachting van een uitspraak van de Raad van State niet toe te passen.

Nog op 10 maart vernietigde het Arbitragehof voor de tweede keer de zogenaamde Carrefour-subsidie, een krediet van 10,5 miljoen frank op de begroting van de Franse Gemeenschap voor steun aan Franstalige verenigingen in faciliteitengemeenten. Het Arbitragehof had de subsidie in de begroting voor 1995 op 3 oktober 1996 een eerste keer vernietigd, maar het Parlement van de Franse Gemeenschap had het krediet overgeheveld naar de begroting voor 1996, dit keer als toelage voor de bevordering en uitstraling van de Franse taal en cultuur. Het Arbitragehof verweet de Franse Gemeenschap zich niet te houden aan de grond-

wettelijke regels waaraan het in zijn arrest van 3 oktober 1996 had herinnerd en stelde nog eens duidelijk dat de Franse Gemeenschap geen financiële steun mag geven aan Franstalige verenigingen in Vlaanderen. In een reactie zei Onkelinx dat de Franse Gemeenschap de publicatie van het blad Carrefour zou blijven steunen.

Uit verklaringen in het Vlaams Parlement (18 maart) bleek dat minister Peeters gouverneur Lode de Witte van Vlaams-Brabant gevraagd had na te gaan of de inkohiering van de milieubelasting in de gemeente Wezembeek-Oppem, een van de zes randgemeenten, in overeenstemming met zijn rondzendbrief over de taalwetgeving was gebeurd.

In een gemeenschappelijke verklaring spraken de partijvoorzitters Busquin (PS), Michel (PRL) en Nothomb (PSC) en federaal secretaris Isabel Durant van Ecolo op 25 maart hun steun uit aan de burgemeesters van de faciliteitengemeenten en kanten zij zich tegen mogelijke sancties tegen hen. Als er toch maatregelen tegen de burgemeesters zouden worden genomen, zouden zij "het verzet tegen die sancties politiek op het federale niveau brengen".

Le Soir schreef op 28 maart dat de vier meerderheidspartijen zouden zijn overeengekomen om de rondzendbrief te bevriezen tot de Raad van State uitspraak zou hebben gedaan over de grond van de zaak. Diezelfde dag hielden zo'n 250 Franstalige raadsleden uit de Rand in Brussel hun tweede congres, dat werd bijgewoond door de voorzitters van de Franstalige partijen. Het congres keurde een manifest goed, waarin onder meer de onmiddellijke intrekking van de rondzendbrieven van Peeters en Martens werd geëist, de uitbreiding van de faciliteiten tot alle gemeenten om Brussel en de vrije financiering van Franstalige activiteiten in Vlaanderen.

De gemeenteraad van Sint-Genesius-Rode besliste op 2 april de rondzendbrief Peeters niet toe te passen. De zaak was op de agenda van de gemeenteraad gekomen omdat daarover, wegens het verzet van de enige Vlaamse schepen, geen akkoord was bereikt in het college van burgemeester en schepenen. De gemeenteraad van Voeren nam op 16 april een gelijkkluidend besluit.

PSC-voorzitter Charles-Ferdinand Nothomb maakte op 28 april op de RTBf-radio gewag van een akkoord onder de vier regeringspartijen een "communautair bestand" in acht te nemen. De Vlaamse regering zei niets af te weten van een afspraak haar rondzendbrieven niet toe te passen.

De Vaste Commissie voor Taaltoezicht (VCT) verklaarde op 4 juni de klacht van minister-president Onkelinx tegen de rondzendbrief van minister Peeters onontvankelijk omdat de Franse gemeenschapsregering geen belang kon aantonen.

Op 7 juli verwierp een tweetalige kamer van de Raad van State het verzoek van de Franse gemeenschapsregering en de Waalse gewestregering de rondzendbrief Peeters te schorsen, omdat zij er geen ernstig nadeel van ondervonden. Ook het schorsingsberoep van Jacqueline Gregoire uit Sint-Genesius-Rode werd verworpen omdat zij niet duidelijk aantoonde welk ernstig nadeel zij zou ondervinden. In zijn arrest zei de Raad van State dat de federale loyaleit impliceert dat de Franse gemeenschaps- en de Waalse gewestregering "zich niet moeten bemoeien met een omzendbrief die uitleg geeft over het bestuurlijk toezicht in het Vlaams Gewest".

Een eentalig Nederlandse kamer van de Raad van State verwierp in arresten van 10 juli de schorsingsverzoeken van de gemeente Linkebeek en van drie particulieren. Ook in die gevallen was volgens de Raad van State niet voldaan aan de

vereiste schorsingsvoorwaarde, het bestaan van een ernstig en moeilijk te herstellen nadeel.

In het weekeinde van 18-19 juli raakte bekend dat gouverneur De Witte een besluit van 27 mei had geschorst waarmee het schepencollege van Wezembeek-Oppem de gemeentelike milieubelasting te versturen "met respect voor de taalaanhorigheid van de belastingplichtigen". Volgens de gouverneur was dat strijdig met de taalwet, die niet toestaat aanslagbiljetten in een andere taal dan het Nederlands te versturen. De Witte paste daarmee de rondzendbrief van minister Peeters toe, zonder daar nochtans in het schorsingsbesluit naar te verwijzen.

In een radio- en televisietoespraak naar aanleiding van de nationale feestdag (21 juli) waarschuwde koning Albert voor het opvoeren van de communautaire spanning. "De taal en de cultuur van de andere gemeenschappen moeten wij leren waarderen en eerbiedigen. Verdraagzaamheid mogen wij niet enkel met woorden belijden, maar ook door een dagelijkse houding wars van elke provocatie", zei de vorst.

Het schepencollege van Wezembeek-Oppem besliste op 27 juli zijn besluit over de inning van de milieubelasting te handhaven. Burgemeester François van Hoo-brouck beschuldigde gouverneur De Witte van machtsoverschrijding, omdat hij niet bevoegd was de taalwetgeving te wijzigen.

Tijdens een vergadering in Wemmel op 19 augustus beslisten de burgemeesters van de zes randgemeenten een onderhoud te vragen met premier Dehaene en de partijvoorzitters om "de problemen mee te delen waarmee ze in hun dagelijks bestuur te kampen hebben". Op 3 september zonden zij een brief in die zin naar de eerste minister, en een afschrift ervan naar de voorzitters van alle 'democratische' partijen. Premier Dehaene zou niet op hun verzoek ingaan. Op vragen daarover in de Kamer antwoordde hij dat hij de brief "bestudeert".

Intussen was de aandacht van het faciliteitenconflict verschoven naar het rapport-Columberg. Dumeni Columberg, een Zwitsers parlamentslid, bracht van 25 tot 27 mei een bezoek aan België om in opdracht van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa de situatie van de Franstaligen in de Vlaamse Rand om Brussel te onderzoeken. Het bezoek was een gevolg van het voorstel van resolutie dat Georges Clerfayt (FDF) in de Parlementaire Vergadering had ingediend.

In het voorstel van resolutie stond dat in België een groep Franstaligen "geen democratisch statuut heeft", de grenzen van Brussel niet democratisch werden vastgelegd en de Franstaligen in de provincie Vlaams-Brabant niet het recht hebben hun taal te gebruiken. Het initiatief van Clerfayt hield verband met het feit dat België de Conventie van de Raad van Europa over de bescherming van nationale minderheden van 1 februari 1995 nog niet had ondertekend. De Vlaamse regering, die moet instemmen met de ondertekening, wilde dat maar doen als genoteerd werd dat de Franstaligen in België niet als een nationale minderheid kunnen worden beschouwd. Volgens de Vlaamse regering hoopten de Franstaligen via de Conventie en de daarop gebaseerde rechtspraak van het Europees Hof in Straatsburg de taalwetgeving en de op het territorialiteitsprincipe gebaseerde grondwettelijke structuur te laten wijzigen.

De commissie van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa die het voorstel van resolutie besprak, achtte het aangewezen in te gaan op de suggestie van Clerfayt een onderzoek naar de situatie van de Franstaligen in de Vlaam-

se Rand in te stellen. Het bezoek van Columberg werd in Vlaanderen argwanend bekeken. Tijdens zijn kortstondig verblijf voerde de Zwitser een vijftigtal gesprekken met federale, regionale en lokale politici.

Op 25 augustus lekte via de VRT-radio de inhoud uit van het verslag dat Columberg had gemaakt. Het rapport bevatte aanbevelingen aan de federale regering, de Vlaamse regering en de Franstaligen in de Rand. De Vlaamse regering werd aangemaand de taalfaciliteiten niet strikt te interpreteren en haar rondzendbrieven daarover in te trekken, te stoppen met de "gedwongen assimilatie" van de anderstaligen in Vlaanderen en hun in staat te stellen hun taal en cultuur te behouden. De Franstaligen in de Vlaamse gemeenten rond Brussel kregen de raad zich te integreren door Nederlands te leren en deel te nemen aan het culturele leven in Vlaanderen, het eentalig karakter van het taalgebied te erkennen en te stoppen met hun pogingen de taalfaciliteiten uit te breiden en hun gemeenten een tweetalig statuut te geven. In zijn aanbevelingen aan de federale regering suggereerde Columberg de geleidelijke invoering van de tweetaligheid in heel België te overwegen en daar een nationaal referendum over te houden, regionale of lokale volksraadplegingen te houden over de aanhechting van de zes randgemeenten bij Brussel, "waardoor het aantal Nederlandstaligen in dat gewest zou stijgen", en de Europese Conventie over de bescherming van de minderheden goed te keuren.

De Franstaligen reageerden vrij positief op het rapport. In Vlaanderen lokte het zowel hoongelach als afwijzende reacties uit.

Columberg kwam zijn verslag op 1 september op een persconferentie toelichten. Hij betreurde dat het voortijdig was uitgelekt, noemde het een "genuanceerd" rapport dat een "evenwichtig beeld" geeft van het taalconflict in België, liet uitschijnen dat het selectief gelezen werd en pleitte voor tolerantie en goede wil.

Op 3 september keurde de commissie voor Juridische Aangelegenheden en Mensenrechten van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa het controversiële rapport met een overweldigende meerderheid goed; er waren 24 ja-stemmen, twee onthoudingen en één tegenstem (van Johan Weyts, de enige stemgerechtigde Vlaming).

In een interview (6 september) met de Franstalige commerciële zender RTL-TVi zei premier Dehaene verbaasd te zijn over sommige voorstellen van Columberg, onder meer de invoering van een veralgemeende tweetaligheid en het houden van regionale referenda.

In het vooruitzicht van de stemming in de plenaire vergadering stuurde minister-president Luc van den Brande half september naar de ambassadeurs van de lidstaten van de Raad van Europa een nota waarin hij het "vertekend en onvolledig beeld" dat het rapport-Columberg van de communautaire verhoudingen in België zou geven, aanvulde en bijstelde. Hij verzocht de ambassadeurs hun regering en hun vertegenwoordigers in de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa van het Vlaamse antwoord op de hoogte te brengen.

Op 25 september keurde de Parlementaire Vergadering een geamendeerde, afgezwakte versie van het rapport-Columberg goed. De amendementen, die waren ingediend door Vlaamse parlementsleden, schraptten de meeste betwiste, communautair geladen paragrafen, onder meer de aanbevelingen over de intrekking van de rondzendbrieven, de geleidelijke invoering van de tweetaligheid en het houden van lokale of regionale referenda over de aansluiting van de zes randgemeenten bij Brussel. De aanbeveling over de goedkeuring van de Conventie over

de bescherming van de minderheden bleef behouden. Bij de stemming, op een vrijdagmiddag, na een urenlang debat, was nog maar een twintigtal parlementsleden aanwezig. Aan Vlaamse zijde waren de reacties positief. Van den Brande sprak van een "mislukte strategie" van de Franstalige politici. In het Franstalige kamp werd eerder zuur gereageerd.

Inmiddels was er weer beweging gekomen in het faciliteitenconflict. Op 8 september vernietigde de Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Leo Peeters, het besluit van 29 juli van het schepencollege van Wezembeek-Oppem over de inning van de milieubelasting. Dat gebeurde wegens twee vormfouten en niet omdat het strijdig was met Peeters' rondzendbrief: het besluit dateerde een gemeenteraadsbeslissing verkeerd en het college was buiten zijn bevoegdheid gegaan door aan de opdracht die het de gemeenteontvanger gaf voorwaarden te verbinden, meer bepaald over het taalgebruik. Het schepencollege nam op 14 september een nieuw besluit, waarin de vormfouten werden gecorrigeerd. Eind 1998 had de gemeenteontvanger de aanslagbiljetten voor de milieubelasting (ca. 12 miljoen frank) nog niet verstuurd.

Op 9 september werd bekend dat gouverneur De Witte een besluit van het schepencollege van Sint-Genesius-Rode om de aanslagbiljetten voor enkele kleinere belastingen in de taal van de belastingplichtige op te sturen, niet had geschorst. Een soortgelijk besluit over de huisvuilbelasting schorste de gouverneur op 21 oktober wel wegens een vormfout. Zoals minister Peeters voerde hij aan dat een schepencollege de gemeenteontvanger geen opdrachten kan geven over de manier waarop hij een belasting moet innen. Ook in Rode werd de huisvuilbelasting niet geïnd in 1998.

Nog op 21 oktober riep FDF-voorzitter Olivier Maingain de Franstalige inwoners van de Vlaamse Rand op tot burgerlijke ongehoorzaamheid en geen belastingen te betalen aan de Vlaamse overheid. Het FDF zou de gerechtskosten van eventuele processen betalen die daaruit konden voortvloeien.

Op 24 oktober verschenen in de pers berichten over een advies waarin de VCT een klacht van drie Franstaligen uit de Rand gegrond vond. De drie hadden ertegen geprotesteerd dat de dienst Kijk- en Luistergeld van de Vlaamse Gemeenschap hun een Nederlandstalig betalingsformulier had toegezonden, hoewel zij tot in 1997 een Franstalig formulier hadden gekregen. Het advies lag helemaal in de lijn van de standpunten die de VCT sinds haar oprichting in 1963 had ingenomen.

Te vermelden is nog dat ook het woonbeleid van de Vlaamse regering in de Rand kwaad bloed zette. De gemeentebesturen van Linkebeek en Wezembeek-Oppem dienden op 29 december bij de Raad van State vernietigingsberoep in tegen een besluit van 6 oktober van de Vlaamse regering dat de Vlaamse overheid, de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij en de sociale huisvestingsmaatschappijen in de 22 gemeenten van de Vlaamse Rand en vier taalgrensgemeenten een voorkooprecht op huizen en bouwpercelen geeft. De maatregel past in het beleid van de Vlaamse regering sociale verdringing tegen te gaan. Eind juli hadden de Franstaligen al geprotesteerd tegen het besluit van de Vlaamse regering financiële steun te geven aan kopers van bouwgrond in de Rand, die een maatschappelijke, economische en/of sociaal-culturele band met de streek kunnen aantonen.

D. *Andere communautaire problemen*

De wet van 10 december 1997 die, op initiatief van SP-kamerlid Louis Vanvelthoven en met steun van in hoofdzaak Vlaamse parlementsleden, reclame voor en sponsoring door tabakswaaren met ingang van 1 januari 1999 zo goed als verbiedt, bleef in Wallonië op hevig verzet stuiten. Gevreesd werd dat het sponsoringverbod evenementen als de 'Grand Prix' op het autocircuit van Francorchamps in het gedrang zou brengen. Parlementsleden van de grootste Franstalige partijen hadden wetsvoorstellen ingediend om het tabaksreclameverbod alsnog te versoepelen. De zaak was ook aanhangig gemaakt bij het gerecht.

Op 12 februari zei het hof van beroep in Luik dat het niet bevoegd was, de zogenaamde wet-Vanvelthoven te schorsen. Het bevestigde daarmee het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg in Verviers, dat zich op 30 december 1997 onbevoegd had verklaard in te gaan op het schorsingsverzoek van onder meer de Waalse regering en de intercommunale vereniging Spa-Francorchamps.

Michel Foret (PRL), Jacques Santkin (PS) en Philippe Charlier (PSC) dienden op 16 februari in het Waals Parlement een voorstel van decreet in, waarmee het sponsoringverbod zou worden omzeild. Volgens het voorstel is "parrainage" van manifestaties in gebouwen of op plaatsen die eigendom zijn van het Waals Gewest of erdoor gesubsidieerd worden onvoorwaardelijk toegestaan. 'Peterschap' door de tabaksindustrie zou evenwel maar mogelijk zijn tot 2003 voor nationale manifestaties en tot 2006 voor evenementen met een internationale uitstraling. Als gevolg van dit initiatief besliste de Internationale Autosportfederatie (FIA) op 18 februari de Grand Prix in Francorchamps op haar kalender voor 1998 te houden. De kwestie verdween daarmee voor enige tijd van de politieke agenda.

Op 17 oktober schreef Het Laatste Nieuws dat premier Dehaene onder Waalse druk aan een versoepeling van de 'anti-tabakswet' werkte. Daarover door de VRT-televisie ondervraagd, zei de eerste minister "dat wij niet katholiek (moeten) zijn dan de paus, in dit geval Europa, en een aantal grote evenementen in ons land geen bijkomende handicaps opleggen". Dehaene verwees naar de Europese richtlijn, die tabaksreclame en -sponsoring pas vanaf 2006 volledig verbodt. CVP-kamerfractie-leider Paul Tant bevestigde op de VRT-radio (18 oktober) dat de premier hem "enkele weken geleden" had benaderd over een versoepeling van de wet-Vanvelthoven. Volgens Tant was zijn fractie bereid daarover te praten, maar zou zij zelf geen initiatief nemen.

Het CVP-bureau nam op 19 oktober afstand van Dehaene. "Het parlement heeft een tabakswet aangenomen. Er is geen reden om het verbod te wijzigen", zei partijvoorzitter Marc van Peel na de bureauvergadering. Ook de andere Vlaamse partijen wezen een versoepeling van het reclame- en sponsoringverbod af.

Na het parlementair reces was in de senaatscommissie voor Sociale Aangelegenheden de bespreking begonnen van het wetsvoorstel-Happart-Charlier dat de regering machtigde bij koninklijk besluit uitzondering op het reclame- en sponsoringverbod toe te staan. Vrij onverwacht keurde de commissie op 25 november het voorstel goed. De zeven Franstalige commissieleden stemden voor; vijf van de acht Vlaamse leden stemden tegen, de twee SP-leden onthielden zich en een VLD'er was afwezig. De onthouding van de Vlaamse socialisten verraste. Blijkbaar hadden zij erop gerekend dat ook de CVP zich, op verzoek van de PS, zou onthouden. Na de vergadering van de SP-fractie, op 26 november, zei partij- en fractievoorzitter Fred Erdman dat het "misverstand" was rechtgezet en de SP-senatoren in de plenaire vergadering tegen het wetsvoorstel zouden stemmen.

Als gevolg daarvan besliste de Senaat op 3 december het voorstel-Happart-Charlier terug naar de commissie voor Sociale Aangelegenheden te sturen. CVP-fractieleider Hugo Vandenberghe, die dat had voorgesteld, verheelde niet daarmee een communautaire stemming te willen vermijden. Diezelfde dag verwierp de Kamer, na een heftig debat tussen Vlamingen en Franstaligen, een voorstel van resolutie waarmee Ecolo en Agalev een belangenconflict wilden inroepen tegen het voorstel van 'Francorchamps-decreet' dat in het Waals Parlement in behandeling was. Het resolutievoorstel kreeg, door de tegenstemmen van de PS en de PRL en de onthouding van de PSC, niet de vereiste drievierde meerderheid.

In de hoop dat er op het federale niveau alsnog een compromis zou worden gevonden, stelde het Waals Parlement op 9 december de stemming over het voorstel van decreet-Foret-Santkin-Charlier een week uit. Een ultieme poging van de Franstaligen om in de senaatscommissie voor Sociale Aangelegenheden het reclame- en sponsoringverbod uit te stellen tot 2002, botste op 15 december op een Vlaams afwijzingsfront.

Op 16 december keurde het Waals Parlement met een grote meerderheid het voorstel van decreet goed dat 'parrainage' door tabaksproducenten van manifestaties in gebouwen of op plaatsen die eigendom zijn van het Waals Gewest of erdoor gesubsidieerd worden toestaat tot 2006, en dat zo de wet-Vanvelthoven uit-holde.

Minister van Volksgezondheid Marcel Colla kondigde tijdens het kabinetsbe-raad van 18 december aan bij het Arbitragehof vernietigingsberoep aan te tekenen tegen het Waalse decreet. In de pers verschenen berichten dat de Waalse gewestregering met de afkondiging en publicatie van het decreet zou wachten tot vlak vóór de verkiezingen van 13 juni 1999, zodat het Arbitragehof nog geen arrest zou hebben gewezen vóór eind augustus in Francorchamps de Grand Prix werd verreden.

Ook de aanpassing van de verdeelsleutel voor de onderwijsmiddelen in de Financieringswet van 16 januari 1989 stelde Vlamingen en Franstaligen tegenover elkaar. Volgens de Financieringswet worden de BTW-middelen die de Vlaamse en de Franse Gemeenschap krijgen om, althans in principe, hun onderwijsbeleid te financieren, met een forfaitaire sleutel verdeeld: 57,55% voor de Vlaamse Gemeenschap en 42,45% voor de Franse Gemeenschap. In de wet stond ook: "Vanaf het begrotingsjaar 1999 wordt deze verdeelsleutel aangepast aan de verdeling van het aantal leerlingen aan de hand van bij wet vastgestelde objectieve criteria".

De Vlaamse regering had al in 1997 gezegd dat het aantal financierbare leerlingen geen relevant verdelingscriterium kon zijn, omdat sinds de 'communautarisering' (1989) het Vlaamse en het Franstalige onderwijsbeleid steeds verder uit elkaar waren gaan drijven, wat een weerslag had op zowel de instroom als de uitstroom van het aantal leerlingen. Voor de Vlaamse regering zouden de BTW-middelen moeten worden verdeeld volgens het aantal min-18-jarigen in elke gemeenschap. De Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) had berekend dat Vlaanderen daardoor 5 miljard frank meer zou krijgen.

Op 3 december 1997 hadden de voorzitters van PS, PSC en PRL, en een vertegenwoordiger van Ecolo, hun voorkeur laten blijken voor het leerlingenaantal als verdelingscriterium. Een ruime interpretatie daarvan, die ook het aantal deeltijdse leerlingen in het onderwijs voor sociale promotie meenam, zou de Franse Gemeenschap 4 miljard frank extra kunnen opleveren.

Minister-president Laurette Onkelinx van de Franse gemeenschapsregering verstuurde op 19 januari 1998 een brief naar premier Dehaene, met het verzoek over de herziening van de verdeelsleutel overleg te beginnen. Vier dagen eerder had Dehaene in de Kamer gezegd dat er voor de vaststelling van de criteria ter bepaling van het aantal leerlingen overleg met de gemeenschappen nodig was, maar dat hij nog geen verzoek daartoe had ontvangen.

Op 28 januari bevestigden de Franstalige partijleiders dat de onderwijsmiddelen moeten worden verdeeld volgens het aantal leerlingen die regelmatig zijn ingeschreven in het basis- en secundair onderwijs of die een opleiding volgen die aan dezelfde voorwaarden voldoet. In het Vlaams Parlement herhaalde minister-president Van den Brande diezelfde dag het standpunt van de Vlaamse regering. Hij zei dat de herziening van de verdeelsleutel niet kon worden losgekoppeld van het debat over de verruiming van de fiscale autonomie van de deelstaten. Van den Brande liet uitschijnen dat premier Dehaene niet van plan was de kwestie op de agenda van het Overlegcomité te zetten.

In de begroting van de Franse Gemeenschap voor 1999, die Onkelinx op 19 mei voorstelde, had de gemeenschapsregering 2,5 miljard frank extra ingeschreven als verwachte opbrengst van de herziening van de Financieringswet. Omdat er twijfel bestond over de daadwerkelijke ontvangst, kreeg het geld geen bestemming en werd het in een egalisatiefonds ondergebracht. Onkelinx riep die dag Dehaene andermaal op overleg over de herziening van de Financieringswet op gang te brengen.

De eerste minister werd op 1 juli in de Kamer over de zaak geïnterpelleerd. Hij antwoordde dat de regering naar aanleiding van de opmaak van de begroting voor 1999 met de Vlaamse en de Franse Gemeenschap overleg zou plegen over hun onderwijsmiddelen.

Na het parlementair reces richtte Dehaene in de schoot van het Overlegcomité een werkgroep op om de kwestie uit te diepen. Tegen de afspraak in, legde de Vlaamse regering op de vergadering van de werkgroep van 23 november haar leerlingengegevens niet voor. Zij schreef dat toe aan de aan gang zijnde verhuizing van het Onderwijsdepartement. Op de vergadering van het Overlegcomité van 2 december laakte Onkelinx de Vlaamse "vertragingsmanoeuvres". Premier Dehaene beloofde het overleg te versnellen, maar in 1998 werd geen vordering gemaakt.

In april veroorzaakte een wetsvoorstel van SP-kamerlid Dirk van der Maelen over een verstrenging van de wet op de wapenhandel uit 1991 een korte communautaire opstoot. *Le Matin* berichtte op 15 april dat de Waalse minister-president, Robert Collignon, die op bezoek was in Brazilië, elke poging om de uitvoer van Waalse wapens verder aan banden te leggen als een "casus belli" beschouwde. Op 16 april nam Collignon ook een wetsontwerp op de korrel van de ministers Vande Lanotte (Binnenlandse Zaken) en De Clerck (Justitie), om het particuliere wapenbezit en de verkoop van wapens strikter te reglementeren. Hij had het over "Vlaamse wetsontwerpen die FN zowat de helft van zijn klanten kunnen doen verliezen". Aan Vlaamse zijde werd verbolgen gereageerd op de uitlatingen van Collignon. Staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Réginald Moreels noemde ze een "dolksteek in de rug".

Premier Dehaene en SP-voorzitter Tobback spraken de daaropvolgende dagen sussende taal. Zij wezen erop, dat het voorstel van der Maelen maar een van de vele wetsvoorstellen was die over die materie waren ingediend, onder meer ook door de PSC, en dat ze samen behandeld zouden worden. Op 14 mei besliste

een meerderheid in de kamercommissie voor Buitenlandse Zaken die wetsvoorstellen dringend te behandelen. Toch begon de bespreking pas na het reces, op 10 november. De meerderheidspartijen beslisten die dag de voorstellen naar een subcommissie te verwijzen en over de problematiek van de legale en illegale wapenhandel een reeks hoorzittingen te houden. Daarmee verdween de kwestie van de politieke agenda.

Een felle uitval naar Vlaanderen van minister-president Robert Collignon, tijdens een toespraak op de 'Fêtes de Wallonie' in Namen (19 september), lokte 's anderendaags een even scherpe reactie uit van zijn Vlaamse ambtgenoot, Van den Brande. Collignon hekelde het beleid van de Vlaamse regering in de Rand, het verzet in Vlaanderen tegen het EU-kiesrecht en het zogenaamde repressiedecreet. In zijn reactie had Van den Brande het over de marxistische ideologie die doorweegt in het Waalse beleid en de hoge werkloosheid in Wallonië. Hij greep de uitval van Collignon aan om te pleiten voor een verdere staatshervorming. Van den Brande reageerde via de televisie. Dat daarbij beelden werden getoond van zijn hond met een 'Waalse Haan' - in feite een namaakkip - in de muil, zette dan weer kwaad bloed in het Waalse kamp.

Andere bronnen van communautaire wrijving waren de geplande bouw van een verbrandingsoven in de Vlaamse randgemeente Drogenbos, op de grens met Brussel, waartegen de Brusselse gewestregering verzet aantekende bij de Raad van State en de Europese Commissie, en het nieuwe frequentieplan voor de lokale radio's van de Franse Gemeenschap dat in botsing kwam met het nieuwe Vlaamse plan en Vlaamse lokale radio's met een zwakker zendvermogen bedreigde. Bemiddeling van het Belgisch Instituut voor Post en Telecommunicatie leidde in 1998 niet tot een oplossing.

(Voor de communautaire aspecten van het 'repressiedecreet', zie het artikel 'Overzicht van het Vlaams politiek gebeuren in 1998').

VII. Het Agusta-Dassault-proces

A. *De opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van Guy Spitaels*

Op 6 januari kwam de commissie voor Vervolgen van het Waals Parlement bijeen om zich te beraden over het verzoek van procureur-generaal Eliane Liekendael van het Hof van Cassatie de parlementaire onschendbaarheid van Guy Spitaels op te heffen.

Spitaels had op 27 februari 1997 ontslag genomen als voorzitter van het Waals Parlement, nadat zijn onschendbaarheid gedeeltelijk en tijdelijk was opgeheven, met het oog op zijn ondervraging over de Dassault-smeergeldaffaire. Begin 1997 was duidelijk geworden dat niet alleen de SP maar ook de PS geld had gekregen van de Franse vliegtuigbouwer die in 1989 het contract had binnengehaald voor de modernisering van de F16-toestellen van de Belgische Luchtmacht. Bezwarende verklaringen van zijn oud-medewerker François Piroot als zou hij op de hoogte zijn geweest van de gift van Dassault, hadden Spitaels in een lastig parket gebracht. Op 5 december 1997 had hij toegegeven als PS-voorzitter in 1989 een bankrekening in Luxemburg te hebben laten openen om 'zwart' partijgeld op te parkeren, waarvan hij naar eigen zeggen de oorsprong niet kende.

De commissie voor Vervolgen van het Waals Parlement hoorde op 6 januari 1998 zowel Liekendael als Spitaels. Tot veler verrassing stemde zij, met een tweederde meerderheid (PS en PSC) in met het verzoek van Spitaels het volledige dos-

sier te kunnen inzien, daar twee maanden de tijd voor te krijgen en de onderzaging in de commissie van het openbaar ministerie te mogen bijwonen. De commissie week daarmee af van de procedure die de diverse parlementen tot dan toe hadden gevolgd bij de behandeling van verzoeken tot opheffing van de immuniteit. De verdediging van Spitaels had aangevoerd dat de commissie en het Waals Parlement als een raadkamer moeten worden beschouwd en had daarom de inzage in het volledige dossier geëist.

Op 9 januari kwam de commissie voor Vervolgen van het Parlement van de Franse Gemeenschap bijeen, die een gelijkaardig verzoek tot opheffing van Spitaels' onschendbaarheid had ontvangen. Tijdens de vergadering deelde commissievoorzitter Anne-Marie Corbisier (PSC) mee dat zij na rijp beraad beslist had ontslag te nemen uit de commissie. Zij voerde onder meer aan dat zij niet de tijd had om het 130.000 bladzijden tellende dossier te bestuderen. De oppositie zag in haar ontslag een politiek manoeuvre om het commissievoorzitterschap toe te kennen aan Henri Mouton (PS), die al de commissie voor Vervolgen in het Waals Parlement voorzat.

Het Hof van Cassatie dagvaardde op 20 januari twaalf verdachten voor het Agusta-Dassault-proces, dat op 2 september zou beginnen. Het ging om de industriëlen Serge Dassault (Dassault) en Rafaello Teti (Agusta), de oud-ministers Willy Claes (SP) en Guy Coëme (PS), de SP-medewerkers Etienne Mangé, Luc Wallyn en Johan Delanghe, de PS-medewerkers François Piro, Merry Hermanus, Jean-Louis Mazy en André Bastien, en zakenadvocaat Alfons Puelinckx. Zij werden beschuldigd van schriefvervalsing en corruptie bij de toekenning van legerbestellingen aan de Italiaanse helikopterbouwer Agusta en/of de Franse vliegtuigconstructeur Dassault.

In de commissie voor Vervolgen van het Parlement van de Franse Gemeenschap kwam het op 21 januari tot een hoog oplopende ruzie tussen de meerderheid en de oppositie over de verklaring van Marcel Cheron (Ecolo), als zouden de PS en de PSC overeengekomen zijn de onschendbaarheid van Spitaels niet op te heffen. De voorzitters van de twee regeringspartijen spraken dat ten stelligste tegen. Als gevolg van het incident nam André Antoine, de plaatsvervanger van Corbisier, eveneens ontslag uit de commissie. Hij werd vervangen door Dominique Harmel.

Op 4 februari werd de commissie het eindelijk eens over de procedure die zij zou volgen. Opvallend was dat zij besliste, anders dan in het Waals Parlement, geen confrontatie te houden tussen Spitaels en Liekendael. De commissie nam die beslissing met drie stemmen (PS) tegen vier (PSC, PRL-FDF en Ecolo).

Op 3 maart adviseerde de commissie de onschendbaarheid van Spitaels op te heffen in zowel de Dassault- als de Agusta-affaire; de drie PS-leden stemden tegen. Het Parlement van de Franse Gemeenschap volgde het advies en stemde op 11 maart met een ruime meerderheid (56 ja, 27 neen en 9 onthoudingen) in met de opheffing van de immuniteit.

Vijf dagen later, op 16 maart, begon de commissie voor Vervolgen van het Waals Parlement haar werkzaamheden. Op 19 maart adviseerde zij de onschendbaarheid van Spitaels op te heffen, maar enkel voor de Dassault-affaire. Het voorstel dat ook voor de Agusta-zaak te doen, werd verworpen bij staking van stemmen; er waren vier voorstanders (twee PRL-FDF, één Ecolo en één PSC) en vier tegenstanders (drie PS en één PSC), terwijl de derde PSC'er zich onthield. Het Waals Parlement volgde op 25 maart het advies niet helemaal, want het stemde

ook in met de opheffing van de onschendbaarheid van Spitaels in de Agusta-affaire.

Meteen na de opheffing van zijn immuniteit werd Spitaels gedagvaard om op 2 september eveneens voor het Hof van Cassatie te verschijnen.

De kamer van inbeschuldigingstelling in Luik wees op 2 april het verzet af van Johan Delanghe en Etienne Mangé tegen de overheveling van het Agusta-Dassault-dossier van onderzoeksrechter Véronique AnCIA naar het Hof van Cassatie. Zij hadden aangevoerd dat de rechten van de verdediging werden geschonden omdat zij, door samen met ministers voor Cassatie berecht te worden, niet in beroep zouden kunnen gaan.

Op 17 juni schreef het weekblad *Knack* dat Alfons Puelinckx aan het Hof van Cassatie bewijzen had doorgespeeld dat ook andere partijen dan de SP en de PS smeergeld hebben gekregen van de Franse vliegtuigconstructeur Dassault. Via een Zwitserse rekening zou ook geld naar de PSC en 'misschien ook' naar de CVP zijn gegaan. In de pers was eerder al geschreven dat het Hof van Cassatie sinds 6 mei 1997 een onderzoek voerde naar de rol die oud-minister Melchior Wathelet (PSC) in de Agusta- en Dassault-affaires zou hebben gespeeld. Oud-PSC-voorzitter Gérard Deprez zei op 17 juni aan de RTBF-radio dat zijn partij geen geld van Dassault had gekregen. In het VRT-programma 'De zevende dag' zei procureur-generaal Liekendael op 21 juni niet uit te sluiten dat er een tweede Dassault-proces tegen Franstalige christen-democraten zou komen.

Op 29 juni wees de kamer van inbeschuldigingstelling van Luik, zoals ze dat eerder voor Mangé en Delanghe had gedaan, het verzet van Alfons Puelinckx en Luc Wallyn tegen hun verwijzing naar het Hof van Cassatie af.

In Rome overleed op 22 augustus Raffaello Teti (73), een van de dertien verdachten die door het Hof van Cassatie gedagvaard was, aan de gevolgen van een hartaanval.

B. *Cassatie spreekt strenge straffen uit*

Onder grote mediabelangstelling, ook uit het buitenland, begon op 2 september voor het Hof van Cassatie het Agusta-Dassault-proces met een inleidende uitzetting van procureur-generaal Liekendael, waarin zij verslag uitbracht over beide dossiers. Voorzitter Marc Lahousse verwees alle procedurekwesties naar de tweede procesdag.

Mr. Leo Martens, de verdediger van Johan Delanghe, eiste op 3 september dat het proces, conform de taalwetgeving, in het Nederlands zou worden gevoerd omdat de meeste beklaagden Nederlandstalig waren. Het Hof besliste diezelfde dag niet op die eis in te gaan en het proces in het Frans voort te zetten. De advocaten kregen wel de toestemming om in het Nederlands te pleiten.

Andere procedurele bezwaren die de verdediging opwierp, betroffen vooral de bevoegdheid van het Hof van Cassatie. In haar 'mercuriale' bij de opening van het gerechtelijk jaar, op 1 september, had Liekendael daarop geanticipeerd en gewezen op de voordelen van de bijzondere strafrechtsprocedure voor (gewezen) ministers. Op 7 september werd het proces geschorst om het Hof in staat te stellen de procedurekwesties te onderzoeken.

In hun tussenarrest veegden de vijftien raadsheren op 16 september zo goed als alle bezwaren van tafel. Alleen op een paar ondergeschikte punten kreeg de verdediging genoegdoening. Uitvoeriger dan in het Uniop-arrest toonde het Hof

van Cassatie aan dat het, bij ontstentenis van een wettelijke regeling, bevoegd is de procedure voor het strafrechtelijk onderzoek tegen (gewezen) ministers vast te stellen.

Op 17 september kon het Hof van Cassatie beginnen met het eigenlijke onderzoek van het Agusta-dossier. Een centrale vraag daarin was het tijdstip waarop de SP-leiding voor het eerst over de Agusta-gift hoorde. Luc Wallyn, de toenmalige adjunct-secretaris-generaal van de SP, verklaarde op 18 september dat hij, samen met Puelinckx, op 13 oktober 1988 van Agusta-topman Enrico Guerra de bevestiging kreeg dat het bedrijf een gift wilde doen aan de SP, en dat Etienne Mangé, die toen penningmeester was van de partij, hooguit drie weken later te kennen gaf dat de SP de gift zou aanvaarden. De SP-top beweerde pas op 19 januari 1989, na de ondertekening van het contract (19 december 1988), voor het eerst van de schenking te hebben gehoord. Mangé had tijdens het onderzoek eerst gezegd dat hij over de gift had gesproken met Van Miert, die tot eind 1988 SP-voorzitter was, maar had die verklaring enkele dagen later gewijzigd en gezegd dat het tegenover Vandenbroucke was dat hij de gift ter sprake had gebracht.

Vanaf 28 september werd het Dassault-dossier behandeld. Oud-premier Wilfried Martens en eerste minister Jean-Luc Dehaene, die de verdediging eerst als getuigen wilde laten oproepen, zeiden in een schriftelijke verklaring dat het contract voor de modernisering van de F16-toestellen op rechtmatige wijze naar Dassault was gegaan.

Op een vraag van voorzitter Lahousse antwoordde procureur-generaal Liekendael op 1 oktober dat de oud-SP-voorzitters Karel van Miert, Frank Vandenbroucke en Louis Tobback, die als getuige zouden worden opgeroepen, onder ede zouden kunnen worden verhoord. Daarmee maakte zij duidelijk dat Van Miert en Tobback buiten vervolging waren gesteld, anders zouden zij niet onder ede kunnen getuigen. Voor Vandenbroucke was er volgens Liekendael een 'klein probleem' omdat er nog een onderzoek liep naar schrijftvervalsing - een bedrag van 5 miljoen frank was niet in de boekhouding opgenomen -, maar zij liet verstaan dat de kans op vervolging eerder klein was.

Op 6 oktober zei financieel expert Olivier Deblinde dat hij niet de volledige bestemming had kunnen achterhalen van de 111 miljoen frank Agusta- en Dassault-geld dat op rekeningen van Wallyn was terechtgekomen. Meer bepaald van een bedrag van 28 miljoen frank was niet duidelijk wie de beneficiant(en) was (waren).

De drie gewezen SP-voorzitters, Van Miert, Tobback en Vandenbroucke, bevestigden tijdens hun getuigenis op 9 oktober hun vroegere verklaringen. Van Miert zei als voorzitter nooit van de Agusta-gift te hebben gehoord. Tobback en Vandenbroucke zeiden dat Mangé hun op 19 januari 1989 over de gift had gesproken.

In hun rekwisitoor haalden Liekendael en eerste advocaat-generaal Jean du Jardin op 13 oktober ongemeen scherp uit naar de gewezen ministers Claes, Coëme en Spitaels. Zij zeiden dat de drie in een vroeg stadium op de hoogte waren van het smeergeldaanbod voor hun partij. "Corruptie valt moeilijk te bewijzen, maar er zijn te veel toevalligheden om nog toevallig te zijn", zei Du Jardin. Liekendael zei niet te twijfelen aan de schuld van de drie verdachten, behalve wat de aanklacht van schrijftvervalsing door Claes in het Dassault-dossier betrof. Op dat punt vroeg ze de vrijspraak.

Op 14 oktober volgde het rekwisitoor tegen de negen andere beklaagden. Ook zij waren volgens het openbaar ministerie allen schuldig, zij het niet in gelijke

mate. Du Jardin was vrij mild voor Hermanus, Mazy en Pirot wat het Agusta-dossier betrof en voor Mangé in de Dassault-zaak. De drie toenmalige kabinetsmedewerkers Delanghe, Bastien en Mazy hebben daarentegen een essentiële rol gespeeld in de beide corruptiezaken. Aan het eind van haar rekwisitoor vroeg Liekendael de twaalf verdachten te veroordelen wegens corruptie, maar eiste zij geen effectieve gevangenisstraffen. Dat aan het eind van de jaren tachtig er geen wettelijke regeling was voor de partijfinanciering en alle partijen wanhopig op zoek waren naar geld, was volgens haar een verklaring, maar geen rechtvaardiging van de feiten, die hoogstens als verzachtende omstandigheid kon worden ingeroepen. De nevenstraffen, zoals ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten, zouden daarom wél effectief moeten worden uitgesproken.

In de daaropvolgende weken kwam de verdediging aan het woord. Op 5 november berichtte *Het Laatste Nieuws* dat op de pc van Etienne Mangé een ontwerpbrief was gevonden die geschreven was door zijn echtgenote, die enkele dagen voordien zelfmoord had gepleegd. Uit de brief zou blijken dat Mangé op eigen houtje had gehandeld toen hij Wallyn en Puelinckx de toestemming gaf van Agusta 51 miljoen frank te aanvaarden voor de SP.

Bij monde van mr. Marc de Kock, zijn verdediger, wijzigde Luc Wallyn op 10 november een eerdere verklaring en zei hij de "persoonlijke overtuiging" te hebben dat Mangé pas op 19 januari 1989 de SP-top over de Agusta-gift informeerde. Hij baseerde zich daarvoor op de "zeer rigoureuze morele principes" van Vandebroucke, die niet te rijmen waren met het vermoeden dat die zou hebben gelogen, en op de brief van mevrouw Mangé.

Op de laatste dag van de debatten, op 17 november, vroeg Willy Claes dat het Hof van Cassatie "mij en mijn familie in mijn eer herstelt, die volkomen ten onrechte werd aangetast, zwaar werd aangevreten", zodat "vooral mijn kinderen en kleinkinderen met opgeheven hoofd door het leven kunnen gaan, waardoor zij niet langer het voorwerp kunnen uitmaken van spot en vernedering, die zij onder geen beding verdienen".

Op 23 december wees het Hof van Cassatie zijn arrest, dat algemeen als 'zwaar' werd bestempeld. Het sprak volgende straffen uit (de veroordeelden zijn alfabetisch gerangschikt):

- André Bastien, gewezen kabinetschef van Guy Coëme: zes maanden voorwaardelijke gevangenisstraf en een boete van 6.000 frank wegens valsheid in geschrifte en passieve corruptie in de Dassault-zaak;
- minister van Staat Willy Claes, gewezen vice-premier en minister van Economische Zaken: drie jaar voorwaardelijke gevangenisstraf, een boete van 60.000 frank en vijf jaar ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten wegens passieve corruptie in de Agusta- en de Dassault-zaak;
- Guy Coëme, gewezen minister van Landsverdediging: twee jaar voorwaardelijke gevangenisstraf, een boete van 60.000 frank en vijf jaar ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten wegens valsheid in geschrifte en passieve corruptie in de Dassault-zaak;
- Serge Dassault: twee jaar voorwaardelijke gevangenisstraf en een boete van 60.000 frank wegens actieve corruptie in de Dassault-zaak;
- Johan Delanghe, gewezen kabinetschef van Willy Claes: 18 maanden voorwaardelijke gevangenisstraf, een boete van 60.000 frank en vijf jaar ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten wegens valsheid in geschrifte in de Dassault-zaak en passieve corruptie in de Agusta- en de Dassault-zaak;

- Merry Hermanus, gewezen medewerker van verscheidene PS-ministers: één jaar voorwaardelijke gevangenisstraf, een boete van 30.000 frank en vijf jaar ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten wegens passieve corruptie in de Dassault-zaak;
- Jean-Louis Mazy, gewezen adjunct-kabinetschef van Guy Coëme: zes maanden voorwaardelijke gevangenisstraf en een boete van 6.000 frank wegens valsheid in geschrifte en passieve corruptie in de Dassault-zaak;
- Etienne Mangé, gewezen penningmeester van de SP: één jaar voorwaardelijke gevangenisstraf, een boete van 30.000 frank en vijf jaar ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten wegens passieve corruptie in de Agusta- en de Dassault-zaak;
- François Pirot, naaste medewerker van Guy Spitaels: drie maanden voorwaardelijke gevangenisstraf en een boete van 6.000 frank wegens passieve corruptie in de Dassault-zaak;
- Alfons Puelinckx, zakenadvocaat: twee jaar voorwaardelijke gevangenisstraf, een boete van 60.000 frank en vijf jaar ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten wegens valsheid in geschrifte in de Dassault-zaak en actieve corruptie in de Agusta- en de Dassault-zaak;
- Guy Spitaels, gewezen voorzitter van de PS: twee jaar voorwaardelijke gevangenisstraf, een boete van 60.000 frank en vijf jaar ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten wegens passieve corruptie in de Dassault-zaak;
- Luc Wallyn, gewezen adjunct-nationaal secretaris van de SP: twee jaar voorwaardelijke gevangenisstraf, een boete van 60.000 frank en vijf jaar ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten wegens valsheid in geschrifte in de Agusta-zaak en passieve corruptie in de Agusta- en de Dassault-zaak.

Willy Claes, Johan Delanghe, Etienne Mangé en Luc Wallyn werden ertoe veroordeeld het Agusta- en Dassault-geld (ongeveer 111 miljoen frank) terug te betalen. Guy Coëme, André Bastien, Jean-Louis Mazy, Merry Hermanus, François Pirot en Guy Spitaels werden tot de terugbetaling van het Dassault-geld (49.376.250 frank, waarvan al 4 miljoen door het gerecht in beslag was genomen) veroordeeld. De twaalf veroordeelden moesten samen 60% van de gerechtskosten (21 miljoen frank) betalen.

SP-voorzitter Fred Erdman deelde op 24 december mee dat de SP voor Claes, Delanghe en Mangé het deel (voor ieder bijna 28 miljoen frank) van het geconfisqueerde smeergeld zou terugbetalen.

De vijf Vlaamse veroordeelden, Claes, Mangé, Wallyn, Delanghe en Puelinckx, tekenden bij het Hof van Cassatie beroep aan wegens vormfouten, om zo de mogelijkheid open te houden later een klacht in te dienen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Door het cassatieberoep werd het arrest opgeschort.

VIII. Het buitenlands en het defensiebeleid

A. *Buitenlandse politiek*

Congo-Zaire - Een reeks kleine incidenten verkoelde in de lente de op zich al moeilijke betrekkingen tussen Brussel en het Kabila-regime in Kinshasa. Het ging om onder meer de verbanning van oppositieleider Etienne Tshikedi, de ontbinding van de mensenrechtenorganisatie Azadho en de beschuldiging door de Congolese staatstelevsie dat België een 'terroristische staat' is na een rel rond ver-

meende wapensmokkel door drie Belgische diplomaten op het consulaat in Lubumbashi. Buitenlandse Zaken zei dat de wapens die begin april op het consulaat waren gevonden, toebehoorden aan Belgische militairen die in het voorjaar 1997 naar Lubumbashi waren gestuurd om er de veiligheid van de Belgen te verzekeren en daar, na de machtsovername door president Kabila, op bevel van de nieuwe machthebbers in het consulaat waren achtergelaten. In de kamercommissie voor Buitenlandse Zaken zei minister van Buitenlandse Zaken Eric Derycke op 21 april dat er in die omstandigheden van een hervatting van de directe bilaterale ontwikkelingssamenwerking geen sprake kon zijn.

Begin juni reisde Yves Haesendonck, de kabinetschef van Derycke, naar Kinshasa om de houding van het Kabila-regime te peilen. Hij had er gesprekken met verschillende Congolese ministers, die bijdroegen tot een zekere ontspanning in de bilaterale relaties.

In augustus brak in Congo een opstand uit tegen het regime van Kabila. De regering stuurde de Belgische Luchtmacht naar Kinshasa om, nadat de commerciële luchtvaartmaatschappijen niet langer op de Congolese hoofdstad vlogen, met enkele Airbus-vluchten honderden Belgen en andere buitenlanders te evacueren. De regering nam in de burgeroorlog een neutrale houding aan en onderhield contacten met alle betrokken partijen.

In dat kader bracht president Kabila van 24 tot 26 november, op diens verzoek, een werkbezoek aan Brussel. Het Congolese staatshoofd werd vrij koel ontvangen door onder anderen koning Albert, premier Dehaene en minister van Buitenlandse Zaken Derycke. Het viel op dat de Belgische vorst, althans in het publiek, niet de hand van Kabila drukte. Volgens Derycke was aan Kabila gevraagd een einde te maken aan de "totaal onaanvaardbare schendingen van de mensenrechten en de oproepen tot mensenhaat". Kabila, die niet de verhoopde toezegging van politieke en financiële steun had gekregen, reisde op 26 november duidelijk misnoegd naar Parijs door.

Rwanda - Drie weken na de Senaat, besprak de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 7 januari het rapport van de bijzondere senaatscommissie die de moord (7 april 1994) op tien Belgische blauwhelmen in Rwanda had onderzocht. Premier Dehaene had zich in de Senaat verontschuldigd voor de gebrekkige manier waarop de familieleden van de vermoorde para's waren opgevangen en behandeld. Ook in de Kamer weigerde hij in te gaan op het verzoek van de oppositie te erkennen dat de toenmalige, door hem geleide regering ernstige inschattingsfouten had gemaakt, zowel bij het uitsturen van de para's als bij de beslissing ze terug te trekken. Dehaene betreurde wel de verklaringen van gemeenschaps senator Leo Delcroix (CVP). Delcroix, die in 1994 minister van Landsverdediging was, had na de publicatie van het Rwanda-rapport gezegd er niet over te denken ontslag te nemen wegens feiten die zich een jaar voor zijn verkiezing tot lid van het Vlaams Parlement hadden voorgedaan en had, als lid van het Vlaams Parlement, de Franstaligen het recht ontzegd uitspraken te doen over zijn politiek mandaat. De premier deelde mee dat de regering beslist had 7 april uit te roepen tot officiële herdenkingsdag voor de Belgische soldaten die tijdens vredesoperaties zijn omgekomen.

In uitvoering van de aanbevelingen van de Rwanda-commissie keurde de regering op 23 januari een nota goed over de Belgische deelname aan vredesoperaties van de VN en de OVSE. Volgens de nota zal België maar deelnemen aan vredesoperaties na "zorgvuldig beraad" en als er een mandaat bestaat dat "een duidelijke omschrijving geeft van realistische en coherente militaire doelstellingen".

gen". De Belgische deelname werd voorts afhankelijk gemaakt van "de uitgedrukte internationale solidariteit", de "geloofwaardigheid van de operatie en de partners" en de "spreiding van de verantwoordelijkheid, de risico's en de financiële lasten tussen de lidstaten".

In de nota staat voorts dat de ingezette troepen over voldoende middelen moeten beschikken, dat er nood is aan een efficiënte bevels- en controlestructuur en duidelijke 'rules of engagement', dat deelname aan een actie in de tijd begrensd moet zijn en dat er in een 'worst case'-scenario moet worden voorzien. In verband met operaties in Afrika zegt de nota onder meer: "België hoort geen gevechtstroepen op het terrein te sturen naar landen waarmee we koloniale banden hebben. Dat sluit niet elke deelname aan een vredesoperatie in die landen uit. Een Belgische deelname moet ter overweging kunnen worden genomen in de vorm van steun - op logistiek vlak of met communicatiemiddelen - voor de vredesoperaties".

Paul Kagame, de vice-president, minister van Defensie en 'sterke man' van Rwanda, bracht op 20 en 21 januari een werkbezoek aan Brussel. Hij werd ontvangen door onder anderen koning Albert en premier Dehaene. Het was het eerste officiële contact tussen Brussel en Kigali sinds de moord op de para's.

Op 17 maart vertrok een rogatoire commissie onder leiding van onderzoeksrechter Damien Vandermeersch naar Arusha, waar het Rwanda-tribunaal zetelde, om dertien gedetineerden te ondervragen. De zending paste in het onderzoek naar de moord op de tien Belgische blauwhelmen en op drie coöperanten van de organisatie Nord-Sud uit Bergen, en de daarmee verbonden verduistering van ontwikkelingssteun. De commissie keerde onverrichter zake terug, nadat de dertien op raad van hun advocaten weigerden met Vandermeersch te praten.

Drie Belgische officieren die "faalden" in de voorkoming van de moord op de blauwhelmen, kolonel Dewez en de majoors Choffray en Maggen, werden in oktober van hun bevelvoering ontheven. De generale staf van de Belgische krijgsmacht werd in een vertrouwelijk rapport van stafchef Willy Herteleer, dat minister van Landsverdediging Poncelet op 7 december overhandigde aan senaatsvoorzitter Frank Swaelen en de volgende dag uitlekte in *De Morgen*, vrijgepleit van fouten. In een begeleidende brief steunde Poncelet de aanbeveling van Herteleer, dat er geen sancties moesten worden genomen tegen de top van de generale staf, die geen "grove fouten" kan worden verweten. De Rwanda-commissie had in haar rapport nochtans felle kritiek geuit op de "gebrekkige werking" van de generale staf en daar vier officieren hoofdelijk verantwoordelijk voor gesteld.

Het rapport lokte scherpe afwijzende reacties uit van leden van de intussen ontbonden bijzondere senaatscommissie. Guy Verhofstadt (VLD), die verslaggever was geweest, zei dat het rapport van Herteleer op alle cruciale punten in strijd was met de bevindingen van de onderzoekscommissie. Hij kondigde op 15 december aan een resolutie te zullen indienen om minister Poncelet te dwingen alsnog sancties te nemen.

Burundi - Tijdens een bezoek aan Bujumbura (29 juli-2 augustus) kondigde staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Réginald Moreels aan, dat België de officiële ontwikkelingshulp aan Burundi gedeeltelijk zou hervatten, als signaal dat Brussel het vredesproces en de dialoog tussen Tutsi en Hutu steunt. In Brussel floot minister van Buitenlandse Zaken Eric Derycke de staatssecretaris terug. Een hervatting van de structurele samenwerking "moet het voorwerp uitmaken van een regeringsbeslissing, mede op basis van overleg met de internationale partners van België", zei hij. Derycke zei dat een hervatting van de struc-

turele hulp beschouwd kon worden "als een vorm van politieke steun aan president Buyoya op een ogenblik dat de onderhandelingen nog lopen".

Het incident tussen de twee regeringsleden werd op 4 september bijgelegd. Na het kabinetssamenwerkingsverspreidde de regering een mededeling waarin de Belgische ontwikkelingsamenwerking met Burundi "in het kader van de inspanningen van de internationale gemeenschap" gesitueerd werd. Verwijzend naar afspraken die op 19-20 augustus in Ottawa werden gemaakt, zei de regering dat België bereid was "met verruimde humanitaire hulp het Burundese vredesproces (te) steunen", maar dat bilaterale samenwerking pas kon als alle deelnemers van het Arusha-vredesproces de legitimiteit van de Burundese regering zouden erkennen.

(Ex-)Joegoslavië - Op 29 maart werd in het Koning Boudewijnstadion in Brussel hulde gebracht aan de ruim achtduizend Belgische militairen die sinds 1992 hadden deelgenomen aan opdrachten op het grondgebied van het voormalige Joegoslavië en van wie er zeven om het leven waren gekomen. Eind juli verloor bij een ongeval in Bosnië een achtste soldaat het leven.

De ministerraad besliste op 2 april een infanteriebataljon van 500 man ter beschikking te stellen van de post-SFOR-vredesmacht van de NAVO, om vanaf 15 juli in Bosnië toe te zien op de naleving van de vredesakkoorden van Dayton. Op 9 oktober stemde de regering in met de Belgische deelname aan een mogelijke NAVO-luchtoperatie in Kosovo. De actie, die bedoeld was om president Slobodan Milosevic van (Klein-)Joegoslavië ertoe te brengen zich naar de VN-resoluties over Kosovo te schikken, ging na diens positieve reactie uiteindelijk niet door. Op 10 december ging de ministerraad akkoord met de Belgische deelname aan de Kosovo Verification Mission, een Europese zending die vanaf begin 1999 zou toezien op de naleving van het wankel vredesakkoord tussen Milosevic en de opstandige, door etnische Albanezen bewoonde provincie Kosovo.

ABOS - Jan Gijsen, die in oktober 1996 belast was met de hervorming van het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking (ABOS), nam op 6 april ontslag, zes maanden voor zijn opdracht ten einde liep. Officieel deed hij dat uit "medische voorzorgsredenen", maar in de pers werd melding gemaakt van spanningen met het kabinet van staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Moreels. Hij werd als bijzonder commissaris van het ABOS op 30 april opgevolgd door de diplomaat Marc van Craen.

De Kamer van Volksvertegenwoordigers stemde op 16 december, nadat de Senaat de teksten had geëvoceerd en gewijzigd, definitief in met de twee wetsontwerpen die de uitvoering van de ontwikkelingsamenwerking weghalen bij het ABOS en toevertrouwen aan de naamloze vennootschap van publiek recht Belgische Technische Coöperatie (BTC). De wet van 21 december 1998 tot oprichting van de 'Belgische Technische Coöperatie' in de vorm van een vennootschap van publiek recht en de wet van 21 december 1998 betreffende de oprichting van de 'Belgische Technische Coöperatie' in de vorm van een vennootschap van publiek recht (over het contractueel karakter van de beheersovereenkomst die de overheid met de BTC sluit) verschenen op 30 december 1998 in het *Belgisch Staatsblad* (derde uitgave).

In 1998 gaf België 32,5 miljard frank uit aan ontwikkelingsamenwerking, of 0,36% van het bruto binnenlands product. Dat was 5 miljard frank meer dan in 1997, toen de ontwikkelingshulp een historisch dieptepunt had bereikt.

IJzeren Rijn - Op 29 juni begonnen tussen België, Nederland en Duitsland nieuwe onderhandelingen over de heropening en modernisering van de IJzeren Rijn, de spoorverbinding tussen de haven van Antwerpen en het Ruhrgebied die door Nederland loopt. Antwerpen drong al lang op de heringebruikname van de spoorlijn aan. België verdedigde de modernisering van het 'historisch' traject, maar omdat dit door een stiltegebied loopt, stelde Nederland een omweg via het noordelijker gelegen Venlo voor.

B. Landsverdediging

In uitvoering van het investeringsplan 1997-1999 maakte de regering in 1998 geld vrij voor de 'engineeringfase' van de bouw van vier kustmijnenvegers (220 miljoen frank), de modernisering van de laatste achttien (van in totaal 90) F16-gevechtsvliegtuigen (1,32 miljard frank) en de aankoop van een nieuw antitankstelsel voor de Landmacht, ter vervanging van de Milan-raketten (6,3 miljard frank). Op 10 december stemde de regering in met de aankoop van achttien onbemande Hunter-verkenningsvliegtuigen, een contract ter waarde van 2,5 miljard frank.

Bij de opmaak van de rijksbegroting voor 1999 werd het budget van Landsverdediging, dat sinds 1993 bevroren was op 98 miljard frank, met 500 miljoen frank verhoogd. Daarnaast kon Landsverdediging rekenen op uitzonderlijke inkomsten, zoals de opbrengst van de verkoop van overtollig materiaal (3,1 miljard frank) en militaire domeinen (340 miljoen frank), en de terugbetaling door de VN van kosten van buitenlandse opdrachten (500 miljoen frank).

De afvloeiingsmaatregelen die de regering in 1997 had genomen om het personeelsbestand te verminderen, hadden resultaat. Eind 1998 telde het leger 42.850 militairen, iets meer dan er volgens het herstructureringsplan (1994) nog mochten zijn (42.500). Het aantal burgers lag met 3.200 onder de norm van het herstructureringsplan (4.850). Problematisch bleven het hoge aantal onderofficieren (bijna 18.000, terwijl het streefcijfer 15.000 was) en de ondervertegenwoordiging van Vlamingen bij de vrijwilligers (51%, terwijl 60% de norm is). Om de taalverhouding bij te sturen, zouden in 1999, zoals in 1998, 70% van de 1.265 vacatures voor beroepsvrijwilliger en kortetermijnvrijwilligers voor Vlamingen worden voorbehouden.

Minister van Landsverdediging Jean-Poncelet werkte aan een nieuw concept voor de legerreserve, maar legde het, hoewel hij dat in het vooruitzicht had gesteld, nog niet aan de ministerraad ter goedkeuring voor. Het nieuwe concept was nodig als gevolg van de afschaffing van de dienstplicht. De reserve zou bestaan uit ex-militairen, ex-kortetermijnvrijwilligers, vrijwilligers (vanaf 18 jaar) en 14.000 dienstplichtigen van de lichteningen 1991-1993, die echter maar tot 2005 zouden kunnen worden opgeroepen.

De kamercommissie voor Landsverdediging vond in het verslagjaar nog geen overeenstemming over de besluiten van het 'nationaal legerdebat' dat zij op initiatief van minister van Landsverdediging Jean-Pol Poncelet had gehouden. De commissie zou op 7 oktober over een ontwerp van syntheserapport stemmen, maar tijdens een vrij chaotische vergadering werden dermate veel opmerkingen geformuleerd, dat besloten werd dat elke fractie amendementen kon indienen en een nieuw rapport zou worden geschreven. Vooral de Vlaamse socialisten kantten zich tegen de verhoging van het defensiebudget waar het ontwerp rapport een lans voor brak.

In maart begon 'Vision 2015', een 'strategische denkoefening' van de generale staf over de toekomstige rol van de Belgische krijgsmacht en het veiligheids- en defensiebeleid tegen het jaar 2015. Het project zou in 2000 afgerond moeten zijn.

De Krijgsraad veroordeelde op 23 februari vier militairen wegens wangedrag in Vukovar (Kroatië), waar zij in 1997 deelnamen aan een VN-missie. De zwaarste straf, voor een luitenant, bedroeg vier maanden gevangenisstraf met uitsstel en een boete van 40.000 frank. Het Krijgshof veroordeelde op 7 mei in beroep een paracommando die in 1993 tijdens een humanitaire VN-opdracht in Somalië actief was tot twaalf maanden cel, waarvan de helft voorwaardelijk. Hij werd schuldig bevonden aan zedenschennis, het toebrengen van slagen en verwondingen, en racisme omdat hij een moslim verplicht had varkensvlees te eten. Voor de Krijgsraad, die hem niet schuldig had bevonden aan racisme, had hij op 30 maart drie maanden voorwaardelijk gekregen. Het was de eerste keer dat een militaire rechtbank zich op de antiracismewet beriep. Drie andere para's die beschuldigd werden van openbare zedenschennis kregen in beroep strafopschorting, zoals de Krijgsraad eerder had gevonnist.

Naar aanleiding van deze en eerdere gelijkaardige incidenten voerde het leger bij wijze van proef een test in om bij kandidaat-vrijwilligers 'afwijkend gedrag' op te sporen. Kandidaat-officieren en -onderofficieren werden al aan zo'n test onderworpen. Uit een onderzoek van het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding, dat op verzoek van minister Poncelet was gevoerd en op 13 mei werd voorgesteld, bleek dat racistisch gedachtegoed in het leger niet meer verspreid is dan in andere geledingen van de samenleving. Het onderzoek wees wel uit dat er in de krijgsmacht kernen van racisme bestaan en dat er zich vaker dan elders situaties voordoen die tot 'afwijkend gedrag' kunnen leiden.

Een identiteits- en imago-onderzoek dat de krijgsmacht door de KU Leuven had laten uitvoeren en waarvan op 1 december enkel een syntheseverslag werd voorgesteld, toonde aan dat de bevolking een vrij positief beeld heeft van het leger, al scoorden de politie en het Rode Kruis nog beter. Zestien procent van de ondervraagden zei zijn mening over het leger het afgelopen jaar in negatieve zin te hebben herzien. De militairen zelf hebben nochtans het gevoel dat de bevolking het leger niet hoog inschat.

IX. Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van gebeurtenissen en ontwikkelingen die nog niet eerder werden behandeld.

Koninklijk Huis - Op 3 april publiceerde *De Standaard Magazine* uittreksels uit de dagboeknotities van Achiël van Acker, waarvan de Gentse historicus Karel de Clerck de publicatie voorbereidde. Volgens *De Standaard* bevatten de nota's "uiterst waardevolle en nieuwe gegevens over de Koningskwesitie" en blijkt eruit dat Van Acker zich zorgen maakte over de invloed van prinses Liliane op de veertienjarige koning Boudewijn. Na de mededeling in *De Standaard* dat de CVP-regering in 1952 "er ongerust over was dat Boudewijn en Liliane samen incognito naar Rome reisden, in dezelfde slaapwagen", maakten sommige kranten op 4 april insinuaties op een seksuele relatie tussen Boudewijn en zijn stiefmoeder. Dat lokte verontwaardigde reacties uit van onder anderen oud-premier Pierre Harmel en CVP-voorzitter Marc van Peel.

Op 23 juli bevestigde het Paleis een bericht in *Pan* dat prins Alexander, de halfbroer van koning Albert, in 1991 in het huwelijk was getreden met Léa Wolman.

Regeringsherschikking - De verkiezing van vice-premier en minister van Financiën en Buitenlandse Handel Philippe Maystadt tot voorzitter van de PSC, leidde op 17 juni tot een beperkte herschikking van het kabinet-Dehaene. Jean-Jacques Viseur (PSC), die Maystadts vervanger was in de Kamer, werd tot minister van Financiën benoemd. Minister van Landsverdediging Jean-Pol Poncelet werd de nieuwe vice-premier voor de PSC. Maystadts portefeuille van Buitenlandse Handel ging naar vice-premier en minister van Economie en Telecommunicatie Elio di Rupo (PS). Di Rupo moest zijn bevoegdheid voor Energie afstaan aan Poncelet.

Ministers van Staat - Oud-minister Herman de Croo (VLD) werd op 3 juni, de dag waarop de Kamer hem huldigde voor zijn dertigjarig parlementair mandaat, tot minister van Staat benoemd.

Ter gelegenheid van de nationale feestdag benoemde de Koning bij besluit van 17 juli Philippe Maystadt (PSC), Gaston Geens (CVP), Robert Urbain (PS), François-Xavier de Donnée (PRL) en Antoine Duquesne (PRL) tot minister van Staat.

Op 18 november benoemde de Koning kamerlid en oud-premier Mark Eyskens (CVP) tot minister van Staat.

Provincies - Europees parlamentslid Raymonde Dury (PS) werd op 9 april benoemd tot gouverneur van het arrondissement Brussel-Hoofdstad. Zij volgde op 1 mei André Degroeve op, die wegens het bereiken van de leeftijdsgrens (67 jaar) ontslag had genomen. Op 11 november nam Dury ontslag, nadat zij in aanvaring was gekomen met minister van Binnenlandse Zaken Luc van den Bossche. Van den Bossche had haar op 6 november de opdracht gegeven een besluit te vernietigen van de burgemeester van Brussel, dat elke samenscholing verbodt die verband hield met het congres dat het Vlaams Blok op 7 november in het Congresgebouw in Brussel zou houden. De Raad van State schorste op 7 november, terwijl het VB-congres al bezig was, het besluit van Dury omdat zij verzuimd had naar artikel 128 van de Provinciewet te verwijzen. Dury was met de zachte terechtwijzing van Van den Bossche niet opgezet en nam ontslag. Op 18 december werd Véronique Paulus de Châtelet, die sinds eind 1994 het Comité I voorzat dat de inlichtingendiensten controleert, tot gouverneur van het arrondissement Brussel-Hoofdstad benoemd.

Nationale Bank van België - De wet van 22 februari 1998 tot vaststelling van het organiek statuut van de Nationale Bank van België (*Belgisch Staatsblad* van 28 maart 1998) paste de bestaande regelgeving over de NBB aan de inwerking-treding, op 1 januari 1999, van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) aan. Van de hervorming werd gebruik gemaakt om de structuur van de NBB te herzien, onder meer door de afschaffing van de Algemene Raad. Opvallend was dat het aantal leden van het Directiecomité werd verhoogd van zes naar "ten hoogste zeven", exclusief de gouverneur. Volgens de regering was dat nodig ter wille van de nieuwe taken en het taalevenwicht. De oppositie zei dat de NBB in de Europese Muntunie precies bevoegdheden zou verliezen en dat het bijkomende mandaat in het Directiecomité werd ingevoerd om de twee CVP-kandidaten voor de opvolging van Frans Junius te kunnen benoemen. Het ging om Marcia de Wachter, die de steun van gouverneur Fons Verplaetse had, en Jan Smets, die door premier Dehaene werd gesteund.

Overname Generale Bank - De strijd tussen de Nederlandse bank ABN AMRO en de Nederlands-Belgische Fortis Groep om de overname van de Generale Bank eindigde op 6 juni in het voordeel van Fortis. In de voorgaande weken waren in

de pers berichten verschenen over de inmenging van "de hoogste financiële en politieke kringen" in de overnamestrijd. Zo maakte *De Financieel-Economische Tijd* op 28 mei gewag van "de algemene mobilisatie van het establishment", dat zich verzette tegen het bod dat ABN AMRO op de Generale Bank had uitgebracht, omdat het de politieke plannen een 'Grote Belgische Bank' te creëren doorkruiste, en dat tot elke prijs een "Belgische oplossing" wilde doordrukken. Volgens de krant had de audiëntie die koning Albert II op 26 mei NBB-gouverneur Verplaetse en op 27 mei aan minister van Financiën Maystadt had verleend, ongetwijfeld met de overname te maken. Volgens *De Standaard* van 8 juni noemde Maurice Lippens, de voorzitter van Fortis AG, de overwinning die zijn groep had behaald op ABN AMRO "een verjaardagsgeschenk voor de koning". *De Financieel-Economische Tijd* meldde op 8 juni dat premier Dehaene in een brief van 3 juni aan Lippens had geschreven dat de regering er geen bezwaar tegen had dat de Generale Bank het resterende overheidsaandeel (25,1%) in de ASLK Bank zou overnemen als dat het industrieel project van Fortis ten goede kwam.

In de Kamercommissie voor het Bedrijfsleven zei premier Dehaene op 9 juni dat de regering geen partij had gekozen in de overnamestrijd van de Generale Bank en dat het Hof daarin geen politieke rol had gespeeld. "Bij mijn weten heeft het Hof geen politieke daden gesteld", zei de premier. Dat het Paleis ABN AMRO-topman Kalff op diens verzoek niet had willen ontvangen, noemde Dehaene "niet meer dan logisch", want anders "zou de overnamestrijd in een politieke sfeer zijn beland".

Op 17 juli verleende koning Albert II aan Maurice Lippens de titel van graaf. Dat gebeurde ter gelegenheid van de nationale feestdag. Aan nog twaalf andere prominenten werd een adellijke titel verleend.

Inlichtingen- en veiligheidsdiensten - Op 19 november keurde de Senaat het wetsontwerp houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst goed, dat de Kamer al op 23 oktober 1997 had aangenomen. De wet dd. 30 november 1998, die op 18 december 1998 in het *Belgisch Staatsblad* (tweede uitgave) werd gepubliceerd, maakte een einde aan het wettelijke vacuüm waarin de Veiligheid van de Staat ('Staatsveiligheid') en de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid ('militaire inlichtingendienst') tot dan toe opereerde.

Executief van de Moslims - Bij KB van 24 juni stemde de ministerraad ermee in dat het (voorlopig) Executief van de Moslims van België verkiezingen organiseerde met het oog op de erkenning van een representatief orgaan van de (sinds 1974 erkende) islamitische eredienst. De verkiezingen hadden plaats op 13 december. Van de naar schatting 300.000 moslims in België voldeden er 90.000 aan de leeftijds- en verblijfsvoorwaarden, hadden er zich 70.000 als kiezer laten registreren en brachten er 45.000 hun stem uit. Zij verkozen 51 leden van een 'constituante', die 17 andere leden moesten coöpteren. Vervolgens zou de 'constituante' in 1999 de 17 leden van het 'Executief van de Moslims van België' of 'Hoofd van de Islam' aanwijzen.

Hervorming gerecht - In 1998 werd de parlementaire behandeling voltooid van twee belangrijke maatregelen voor de hervorming van het gerecht die de regering op haar 'Sinterklaasconclaf' (6 december 1996) had genomen, in antwoord op de kritiek op het gerechtelijk optreden in de zaak-Dutroux.

De wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1

juli 1964 (*Belgisch Staatsblad* van 2 april 1998) bevatte nieuwe regels voor de voorwaardelijke invrijheidstelling, ter vervanging van de zogenaamde wet-Lejeune uit 1888. Niet langer de minister van Justitie maar een commissie beslist over de voorwaardelijke invrijheidstelling van gevangenen die ten minste een derde van hun straf hebben uitgezeten en aan enkele andere voorwaarden voldoen. De wet van 18 maart 1998 tot instelling van de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling (*Belgisch Staatsblad* van 2 april 1998) bepaalt dat er in elk rechtsgebied van een hof van beroep zo'n commissie wordt opgericht (in Brussel een Nederlandstalige en een Franstalige) en regelt de samenstelling, bevoegdheden en werking ervan.

Eveneens in het *Belgisch Staatsblad* van 2 april verscheen de wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, de zogenaamde kleine wet-Franchimont, genoemd naar de Luikse hoogleraar Michel Franchimont die de deskundigencommissie leidde die sinds 1991 de hervorming van het strafprocesrecht voorbereidde. De wet versterkte de rol van de magistratuur in het opsporingsonderzoek, dat altijd onder leiding van de procureur des Konings moet staan, en de onafhankelijkheid van de onderzoeksrechter in het gerechtelijk onderzoek door hem aan het toezicht van de procureur-generaal te onttrekken. De positie van de verdachte die niet gearresteerd werd en van het slachtoffer werd verbeterd; zij kunnen beiden inzage krijgen in het gerechtelijk dossier. Slachtoffers kunnen het gerecht verzoeken bijkomende onderzoekshandelingen te stellen. Op het beginsel van het geheim van het strafonderzoek staat de wet enkele uitzonderingen toe: iedere ondervraagde heeft het recht een kopie te krijgen van het proces-verbaal met zijn verklaringen, en het parket en de advocaat van de verdachte mogen de media informeren over een lopend onderzoek, zolang het onderzoek en de rechten van de betrokkenen niet in het gedrang komen. Ten slotte regelt de wet het verhoor, de opmaak van processen-verbaal, de verplichte motivering van seponering door het parket en het recht van nabestaanden om het lichaam van een overleden slachtoffer te zien.

De commissie-Franchimont werkte intussen voort aan een algehele modernisering van de strafprocedures. In oktober nam Chris van den Wyngaert, hoogleeraar strafrecht aan de UA, ontslag als ondervoorzitter. Zij verweert de Franstalige commissieleden te weigeren kennis te nemen van Nederlandstalige rechtsliteratuur.

Hof van Cassatie - In afwachting van de oprichting van de Hoge Raad voor de Justitie (zie hoofdstuk II) dienden de Kamer en de Senaat een laatste keer tussenbeide te komen in de benoeming van zes raadsheren bij het Hof van Cassatie. Het Hof had op 12 december 1997 zes kandidaten voorgedragen die in politieke kringen allen als christen-democraten werden bestempeld. Voor twee plaatsen schoven de Senaat en de Kamer, na hoorzittingen, een andere kandidaat naar voor dan het Hof van Cassatie: Dirk Debruyne, die de steun van de SP had, maar ook van de CVP het vertrouwen kreeg, resp. Didier Batselé, die door de PS naar voren was geschoven, tot begin 1998 op het kabinet van minister-president Laurette Onkelinx (PS) van de Franse Gemeenschap werkte en strikt genomen niet de tien jaar juridische ervaring had die wettelijk vereist was. De PS had de kwestie ter sprake gebracht in het kernkabinet. Op 17 augustus meldde *De Standaard* dat minister van Justitie Tony van Parys het benoemingsbesluit van Batselé had ondertekend. De oppositie sprak van een "schandalige politieke benoeming". Voorzitter Pierre Marchal van het Hof van Cassatie schreef Batselé eind augustus dat het Hof diens eedaflegging zou uitstellen tot de beroepstermijn van

zestig dagen verstreken was, maar na een onderhoud tussen minister Van Parys en procureur-generaal Liekendael werd het conflict tussen gerecht en politiek bijgelegd en werd Batselé samen met de andere vijf raadsheren beëdigd.

Taalwetgeving in gerecht - Het wetsontwerp dat minister van Justitie Stefaan de Clerck in 1997 had ingediend over de taalkennis van Brusselse magistraten werd op de lange baan geschoven. Op 28 januari riep het Vlaams Parlement unaniem een belangenconflict in tegen het wetsontwerp. Volgens het ontwerp zou in het gerechtelijk arrondissement Brussel nog maar een derde in plaats van twee derde van de rechters een "grondige kennis" van de twee landstalen moeten hebben; voor het andere derde zou een "voldoende kennis" volstaan (het laatste derde mag eentalig zijn). Volgens het Vlaams Parlement zou daardoor de tweetaligheid in het Brusselse gerecht op de helling komen te staan. Door de goedkeuring van de motie door het Vlaams Parlement werd de behandeling van het wetsontwerp gedurende zestig dagen opgeschort voor overleg met de Senaat. Dat eindigde zonder resultaat, zodat de kwestie naar het Overlegcomité werd doorgeschoven en de Senaat de opdracht kreeg een gemotiveerd advies uit te brengen aan het Overlegcomité. Op 4 juni adviseerde de Senaat de procedure van het belangenconflict op te schorten tot na de stemming over het wetsontwerp in de senaatscommissie voor Justitie. De commissie zou het ontwerp echter niet meer behandelen voor de ontbinding van het parlement in mei 1999.

Verjaringswet - In allerijl wijzigden Kamer en Senaat in de eerste weken van december de Verjaringswet. Aanleiding daartoe was de dreigende verjaring, op 28 december, van een reeks overvallen die de 'Securitas-bende' in 1987-1988 had gepleegd. Krachtens de wet van 11 december 1998 tot wijziging, wat de verjaring van de strafvordering betreft, van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering (*Belgisch Staatsblad* van 16 december 1998) wordt de verjaring van de strafvordering voor één jaar en onder strikte voorwaarden geschorst zodra de zaak bij het vonnisgerecht is ingeleid.

Samenlevingscontract - Ter uitvoering van het zogenaamde Vaderdagakkoord (juni 1997) over de verlaging van de successierechten voor samenwonenden door het Vlaams Parlement en de gelijkshakeling van het statuut van gehuwden en samenwonenden, keurde het parlement een wetsvoorstel goed dat in het Burgerlijk Wetboek de "wettelijke samenwoning" invoerde. Twee personen die "niet verbonden zijn door een huwelijk of door een andere wettelijke samenwoning" kunnen tegenover de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeenschappelijke woonplaats een "verklaring van wettelijke samenwoning" afleggen. Zo'n verklaring beschermt volgens de wet van 23 november tot invoering van de wettelijke samenwoning (*Belgisch Staatsblad* van 12 januari 1999) de woning en de eigen en gemeenschappelijke goederen, en geeft de vrederechter de mogelijkheid tussenbeide te komen als de relatie verstoord geraakt. De wet regelde ook de lasten die uit de samenwoning voortvloeien. De inwerkingtreding van de wet, die door de CVP afhankelijk werd gemaakt van de wegwerking van de fiscale discriminatie van gehuwden, zou later worden bepaald bij koninklijk besluit. De CVP-eis zou 60 tot 80 miljard frank kosten en kon pas op langere termijn worden gerealiseerd. Over het derde deel van het Vaderdagakkoord, het geregistreerd partnerschap voor homoseksuelen ('homo-huwelijk') werd in het parlement geen consensus gevonden.

Georganiseerde misdaad - De Senaat keurde op 17 december het verslag goed van de bijzondere commissie die sinds juli 1996 de georganiseerde misdaad had

onderzocht. Volgens de commissie onderschat zowel de politieke wereld als het gerecht de bedreiging die van de georganiseerde misdaad uitgaat. Zij vond de greep van de maffia op de olie- en diamantsector onrustwekkend. De bestrijding van de 'hormonenmaffia' in de vleessector, de derde sector die de commissie in het bijzonder had onderzocht, kon volgens het rapport model staan voor een effectieve aanpak. De commissie deed een reeds aanbevelingen voor de bestrijding van de georganiseerde misdaad: betere informatiegaring en gegevensuitwisseling tussen gerecht, politiediensten en administratie; scherpere controle op de uitreiking van verblijfs- en exploitatievergunningen; strafverzwaring.

Criminele organisaties - Na een lange parlementaire procedure keurden de Kamer en de Senaat in december het wetsontwerp over criminele organisaties goed. Het ontwerp was in juni 1997 een eerste keer door de Kamer goedgekeurd, maar in april 1998 door de Senaat geamendeerd. Op 3 december keurde de Kamer een nogmaals geamendeerde tekst goed, waarmee de Senaat op 17 december instemde. De wet past enkele bepalingen in het Strafwetboek en het Wetboek van Strafvordering aan, om de georganiseerde criminaliteit beter te kunnen bestrijden. De wet definieert het begrip criminele organisatie en stelt deelname aan zo'n organisatie strafbaar. De discussie in en tussen Kamer en Senaat ging vooral over de definitie. Onder de aanvankelijk ruime omschrijving zouden onder meer vakbonden kunnen vallen. Uiteindelijk werd bepaald dat "een organisatie waarvan het feitelijk oogmerk uitsluitend politiek, vakorganisatorisch, menslievend, levensbeschouwelijk of godsdienstig is" als zodanig niet als een criminele organisatie kan worden beschouwd. De wet van 10 januari 1999 betreffende de criminele organisaties werd op 26 februari 1999 in het *Belgisch Staatsblad* gepubliceerd.

Informatiecentrum sekten - In uitvoering van de aanbevelingen die een onderzoekcommissie van de Kamer in 1997 had gedaan, keurden de kamerleden op 28 april het wetsvoorstel goed houdende oprichting van een Informatie- en Adviescentrum inzake de schadelijke sektarische organisaties en van een Administratieve coördinatiecel inzake de strijd tegen schadelijke sektarische organisaties. De wet van 2 juni 1998 werd op 25 november 1998 in het *Belgisch Staatsblad* gepubliceerd. Het centrum bij het ministerie van Justitie kreeg de opdracht het sektefenomeen te bestuderen, het publiek te informeren en adviezen te geven.

Zaak-Cools - Op 2 juni werden in Tunis de Tunesiërs Ben Almi Abdelmajid Ben Lamin en Ben Brahim Abdeljelil Ben Regeb tot 20 jaar gevangenisstraf veroordeeld voor de moord op minister van Staat André Cools (18 juli 1991). De twee huurmoeders waren in september 1996 in Tunesië gearresteerd. Eind 1998 waren hun opdrachtgevers nog altijd niet bekend.

Aan het begin van het proces over gestolen aandelen (10 maart), waarin zes van de beklaagden ook beschuldigd waren in de moord op Cools, zei de voorzitter van de correctionele rechtbank van Luik dat er geen verband was tussen beide zaken, zoals het gerecht van Neufchâteau lang had gedacht.

Obussenaffaire - De correctionele rechtbank van Brussel vond op 24 september lobbyist Johan Lampaert schuldig aan actieve corruptie en schriftvervalsing bij de aankoop, in maart 1985, bij het Amerikaanse bedrijf GDC van 100.000 granaten voor de krijgsmacht. Dertien andere beklaagden, onder wie toenmalige kabinetmedewerkers van oud-minister van Landsverdediging Freddy Vreven (PVV/

VLD), waren in 1997 wegens verjaring buiten vervolging gesteld. Omdat hij niet binnen een redelijke termijn was berecht, werd Lampaert evenwel niet gestraft. De rechter verweet de overheid te hebben nagelaten "een grondig intern onderzoek uit te voeren of een tuchtprocedure in te stellen over deze buitengewone corruptiezaak".

Van der Biest - Alain van der Biest (PS) werd op 10 juni door het hof van beroep van Luik veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijftien maanden wegens wanbeheer en fraude op zijn kabinet toen hij Waals minister van Binnenlandse Aangelegenheden was (1990-1992). Hij werd voor vijf jaar uit zijn burgerlijke en politieke rechten ontzet. In eerste aanleg had Van der Biest van de correctionele rechtbank van Luik twee jaar gevangenisstraf gekregen, waarvan acht maanden effectief. De oud-minister tekende tegen het arrest cassatieberoep aan.

Grafé - De raadkamer van Luik stelde, met instemming van het parket, op 11 september oud-minister Jean-Pierre Grafé (PSC) buiten vervolging. Grafé had begin 1997 ontslag genomen uit de Franse gemeenschapsregering nadat hij, samen met federaal minister Elio di Rupo (PS), in opspraak was gekomen wegens pedofilie.

X. De evolutie in de politieke partijen

Het conflict in de Parti Social Chrétien (PSC) tussen oud-voorzitter Gérard Deprez, die in 1997 aan de oprichting van een vernieuwingsbeweging (Mouvement des Citoyens pour le Changement, MCC) was begonnen te werken en die toenaadering tot de PRL-FDF-federatie zocht, en de partijleiding nam begin 1998 al maar scherpere vormen aan.

Op 4 januari kwam een 'Comité des sages' bijeen om Deprez te horen. De vergadering verliep grimmig. Deprez ontzegde de 'wijzen' het recht een oordeel te vellen en eiste een debat in het partijbestuur ('Comité directeur') en op een congres. Op de bijeenkomst van het partijbestuur van 5 januari kwam het nog niet tot de verwachte breuk. De partijleiding herinnerde er in een communicatie aan dat alleen de statutaire organen met andere partijen kunnen onderhandelen en zei dat partijleden die zich niet aan die regel houden, zichzelf uitsluiten.

Nadat Deprez op 7 januari in zijn driemaandelijks blad *L'Elan* andermaal voor de vorming van een PRL-FDF-PSC-federatie had gepleit, deelde PSC-voorzitter Charles-Ferdinand Nothomb 's anderendaags mee dat het 'Comité directeur' op zijn volgende vergadering zou vaststellen dat Deprez zich buiten de partij had geplaatst. Nothomb herhaalde dat op 10 januari, tijdens een provinciaal partijcongres in Libramont.

Met 34 stemmen tegen zes en twee onthoudingen stelde het partijbestuur op 12 januari vast dat Deprez zich "door zijn strategische keuzen buiten de PSC heeft geplaatst en bijgevolg geen lid meer is".

De blijvende malaise in de PSC en tegenvallende resultaten in de opiniepeilingen noopten ertoe Nothomb, wiens mandaat tot maart 1999 liep, toe gevraagd op te stappen als partijvoorzitter. Op 28 maart al liet hij, op het driemaandelijks 'conclaf' van de partijtop, verstaan dat hij in de loop van juni zou aftreden. Het partijbestuur gaf op 18 mei het 'nationaal bureau' de opdracht een consensuskandidaat te zoeken om tot 2003 de partij te leiden. Het nationaal bureau was een nieuw, twaalf leden tellend statutair orgaan dat het dagelijks bestuur van de partij waarneemt. Tot de oprichting ervan was besloten door het partijcon-

gres dat op 16 mei in Bergen bijeen was. Het congres bracht toen ook het voorzittersmandaat van drie op vier jaar, en beperkte het voorzitterschap tot twee opvolgende mandaten.

Een week later stelde het partijbestuur vice-premier en minister van Financiën Philippe Maystadt als opvolger van Nothomb voor. Maystadt, die niet verheeld dat hij liever in de regering was gebleven, zei bereid te zijn de partij zeker tot na de verkiezingen van 1999 te leiden. Volgens persberichten zou onder anderen premier Dehaene druk op Maystadt hebben uitgeoefend, omdat het voor de CVP van belang was dat de PSC bij de verkiezingen van 1999 stand zou houden. Na die verkiezingen zou Maystadt eventueel worden opgevolgd door PSC-ondervoorzitter Joëlle Milquet.

Van 4 tot 19 juni konden de PSC-leden zich over het 'ticket' Maystadt-Milquet uitspreken. Het tweetal kreeg de steun van 90,2% van de leden die aan de schriftelijke verkiezing deelnamen. Andere kandidaten hadden er zich niet gemeld. Met de voorstelling van een nieuw partijlogo van 'le nouveau PSC', op 21 september, wilden Maystadt en Milquet de hervonden dynamiek van de partij illustreren.

De MCC kreeg op 6 juni een voorlopig bestuur. Op 27 augustus resp. 4 september deelden de PSC-kamerleden Nathalie de T'Serclaes en Pierette Cahay-André mee uit de christen-democratische fractie te stappen en bij de MCC aan te sluiten. Op 24 oktober werd de MCC officieel opgericht in Waver. Met overweldigende meerderheid keurden de ca. 320 aanwezigen een manifest goed en stemden zij ermee in onderhandelingen te beginnen met de PRL-FDF en eventueel andere "democratische krachten" met het oog op de vorming van een grote 'Fédération des forces du changement'. Nathalie de T'Serclaes werd met 68,5% van de stemmen tot voorzitter van de beweging verkozen; van de 1.420 leden namen er 494 deel aan de schriftelijke verkiezingen. Deprez werd voorzitter van het 'exécutif', Joël de Decker van het 'parlement' van de MCC.

De gesprekken met de PRL-FDF begonnen op 12 november en resulteerden vrij snel in een akkoord, dat op 1 december werd voorgesteld. De PRL-FDF-federatie en de MCC zouden met gezamenlijke lijsten aan de verkiezingen van juni 1999 deelnemen en van de economische herleving van Wallonië hun belangrijkste programmapunt maken.

De Christelijke Volkspartij (CVP) hield op 5 en 6 juni in Haasrode (Leuven) het tweede deel van haar dubbelcongres 'Samen leven - Samen vooruitgaan'. Het eerste deel, in december 1997, was gewijd aan de partijwerking. Op het programmacongres in Haasrode werden 26 resoluties goedgekeurd, waarin de partij onder meer de wegwerking van de fiscale discriminatie van gehuwde paren tegen 2002, een wettelijk kader voor werknemersparticipatie in de ondernemingen, een Tobin-taks op speculatieve verrichtingen en een zwarte doos en snelheidsbegrenzer in elke wagen eiste.

De Socialistische Partij (SP) splitste op 7 februari de federatie Brussel-Halle-Vilvoorde in twee afzonderlijke federaties, Brussel en Halle-Vilvoorde. Zij paste daarmee de partijstructuren aan de splitsing van de provincie Brabant aan.

Louis Tobback trad terug als voorzitter van de SP, nadat hij op 24 april tot vice-premier en minister van Binnenlandse Zaken was benoemd, in opvolging van Johan vande Lanotte die na de ontsnapping van Marc Dutroux ontslag had genomen (zie hoofdstuk I). Senator Fred Erdman werd als waarnemend voorzitter aangewezen. Op 7 september besliste het partijbureau dat niet de 'Raad van voorzitters' (van de partijfederaties en -afdelingen) een nieuwe voorzitter zou aan-

wijzen, zoals de statuten voorschreven, maar het congres. In de pers werden de namen genoemd van Norbert de Batselier, Steve Stevaert en Johan vande Lanotte, maar op 14 september besliste het SP-bureau Erdman voor te dragen als kandidaat-voorzitter, met een mandaat tot na de verkiezingen van 13 juni 1999 en de daaropvolgende regeringsvorming. Vande Lanotte werd ermee belast de verkiezingscampagne te leiden. Op het partijcongres van 10 oktober kreeg Erdman als enige kandidaat voor het voorzitterschap 98% van de stemmen.

Op 16-17 mei herschreef de SP op een 'Toekomstcongres' haar ideologisch program. De Vlaamse socialisten zeiden zich te willen profileren als een "rood-groene en radicaal-democratische waardenpartij". Het congres schraptte het streven naar "antikapitalistische structuurhervormingen" uit het partijprogram (dat nog van 1974 dateerde) en erkende de rol van de markt als motor van de economische ontwikkeling. Het stemde ook in met het vergelijk tussen de 'autonomisten' (rond Norbert de Batselier) en de 'belgicisten' (rond Freddy Willockx) over de verdere staatsvorming. De SP zei van België een volwaardige federale staat te willen maken en verzette zich uitdrukkelijk tegen confederalisme en separatisme. De sociale zekerheid zou een federale aangelegenheid moeten blijven. De splitsing van de gezondheidszorg kon enkel overwogen worden als de scheef-trekkingen in de klinische biologie en het voorschrijfgedrag niet "op korte termijn" weggerukt zouden worden.

De Parti Socialiste (PS) kwam op 17 mei in Brussel bijeen voor een 'actualiseringscongres'. Opmerkelijk was dat de 466 afgevaardigden eerst over de twaalf hoofdstukken van het bijgestelde partijprogramma stemden en pas nadien twaalf door PS-voorzitter Philippe Busquin aangewezen sprekers het woord mochten voeren. De eerder vage ontwerp tekst was wel vooraf, onder druk van de Luikse en Brusselse federaties, in links-doctrinaire zin aangescherpt. Het congres sprak zich uit voor onder meer de vierdaagse werkweek en progressieve frontvorming.

Bij de Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD) woedde in de eerste jaarhelft een machtsstrijd tussen voorzitter Guy Verhofstadt en kamerlid Marc Verwilghen, die als voorzitter van de Dutroux-commissie een grote populariteit had gekregen. Verhofstadt wilde die populariteit bij de parlementsverkiezingen van 1999 verzilveren door Verwilghen de kamerlijst in Antwerpen of Brussel te laten aanvoeren. Verwilghen zelf gaf er de voorkeur aan lijsttrekker te zijn voor de Kamer in zijn eigen kieskring, Dendermonde, of kandidaat op de senaatslijst. Verhofstadt, die de senaatslijst zou aanvoeren, zag Verwilghen blijkbaar liever niet op die lijst staan, uit vrees minder voorkeurstemmen te krijgen.

Het conflict, dat tot dan toe grotendeels binnenskamers was gebleven, nam scherpere vormen aan nadat Verwilghen in een interview met *De Standaard* (29 mei) had gezegd dat hij niet "als een dikbilstier op de markt van Brussel of Antwerpen" wilde staan. De kwestie kwam ter sprake op de daaropvolgende vergadering van het partijbureau; sommige bureauleden pleitten ervoor Verwilghen spreekverbod te geven. Een verzoeningsgesprek tussen Verhofstadt en Verwilghen bracht enige toenadering maar resulteerde niet in een concrete oplossing. Kort daarop haalde Verwilghen in een interview met *Humo* (16 juni) scherp uit naar Verhofstadt, die hij verweet een coach te zijn die "tegelijk de spits wil zijn en alle goals wil maken". In het interview klaagde hij ook over de hetze die in de partij tegen hem zou worden gevoerd. Verhofstadt bood in een gesprek met *Het Laatste Nieuws* (22 juni) de oud-voorzitter van de Dutroux-commissie als "medelijsttrekker" en "symbool van hoop" de tweede plaats op de senaatslijst aan. Verwilghen noemde dat "een goede uitgangsbasis die op korte termijn moet leiden

tot volledige overeenstemming". Daarmee leek de weg geëffend voor de bijlegging van het conflict, al werd het project om samen een boek te (laten) schrijven later afgevoerd.

De VLD hield op 24-26 april in Gent een congres 'Fundamenten voor verandering', waarop "minimale krachtlijnen" voor het regeringsbeleid voor de komende jaren werden goedgekeurd. Het congres, dat het hoogtepunt had moeten zijn van een "groots project" dat sinds het begin van het jaar werd voorbereid, werd overschaduwed door de commotie over de ontsnapping van Marc Dextroux en het ontslag van de ministers De Clerck en Vande Lanotte.

Op een persconferentie maakte Bert Anciaux op 9 januari bekend dat de politieke vernieuwingsbeweging waaraan hij werkte, de naam ID21 zou dragen, verwijzend naar 'ideeën voor de 21ste eeuw' en 'integrale democratie'. Hij stelde er ook de eerste medestanders voor, zoals het Centrum voor Politieke Vernieuwing (met Pieter Vandekerckhove), TriAngel (met Vincent van Quickenborne), mensen uit bewegingen Wit en Stem (Samen tegen elke misstand bij de overheid) en oud-VLD'ers. Uiteindelijk zouden alleen het Centrum voor Politieke Vernieuwing en TriAngel de vernieuwingsbeweging mede dragen.

Bepaalde ontwikkelingen in ID21, meer bepaald het voorbehoud dat sommige 'vernieuwers' maakten tegenover een alliantie met de Volksunie (VU) en tegenover de confederale standpunten van de partij, veroorzaakten enige onrust in de VU-rijen. Daar kwam bij dat de VU, na de totstandkoming van het Octopusakkoord (zie hoofdstuk III), door de VLD openlijk uitgenodigd werd een verkiezingskartel te vormen met de liberale partij. Op een bijeenkomst in Laakdal wees het VU-partijkader op 29 mei de VLD-avances af (later zei de VU bereid te zijn tot programmatische afspraken met de VLD; in de herfst lieten beide partijen verstaan het eens te zijn over een minimaal staatshervormingsprogramma, maar eind 1998 leek de 'blokvorming' aan het verwateren te zijn). Tegelijkertijd bevestigde het partijkader het voornemen bij de verkiezingen van 1999 gezamenlijke lijsten in te dienen met ID21. Het eiste wel duidelijkheid over "de structuur en leiding" van de vernieuwingsbeweging.

Het VU-partijbestuur ging op 31 augustus, met zestien stemmen tegen zes, akkoord met het principe een verkiezingsalliantie te vormen met ID21. *De Standaard* meldde op 3 september dat negen van de zestien VU-parlementsleden voorbehoud maakten bij de alliantie-structuur en voor een integratie van ID21 in de VU pleitten, maar op 7 september schaarden het partijbestuur en de fracties zich, na een dag vergaderen, unaniem achter de alliantie-formule, die een "unieke bundeling van een sterk gestructureerde partij en een vernieuwende politieke beweging" werd genoemd.

De partijraad van de VU ging op 12 september, met 97 stemmen voor, 25 tegen en vijf onthoudingen, akkoord met de vorming van een alliantie met ID21; de raad droeg Bert Anciaux als voorzitter van de alliantie voor. Een algemene vergadering van ID21 op 26 september en het VU-congres op 4 oktober bezegelden de alliantie, verkozen Anciaux tot voorzitter en keurden het gezamenlijk actieprogramma goed, gebaseerd op radicale democratie, integraal federalisme, rechtvaardig en efficiënt bestuur, een economie op mensenmaat en een kwaliteitsvolle samenleving.

Op 14 oktober verkoos de VU-partijraad Patrik Vankrunkelsven tot partijvoorzitter, in opvolging van Bert Anciaux. Vankrunkelsven, die het voorzitterschap sinds eind 1997 waarnam, kreeg als enige kandidaat 88% van de stemmen.

De VU-ID-alliantie was het enige resultaat van de pogingen die sinds de zomer van 1996 waren ondernomen om het partijpolitieke landschap te vernieuwen. Wel kwam in Brussel, onder invloed van de verwachte opmars van het Vlaams Blok, samenwerking tussen de Vlaamse partijen tot stand. Het plan een SP-VU-Agalev-alliantie te vormen, liep spaak. De SP en Agalev weigerden in te gaan op de VU-eis de gezamenlijke lijst voor de Brusselse Hoofdstedelijke Raad ook open te stellen voor de VLD. Daarop beslisten SP en Agalev samen met enkele onafhankelijke kandidaten met een 'open stadslijst' aan de verkiezingen van 13 juni 1999 deel te nemen. VU en VLD kwamen overeen met een kartellijst aan die verkiezingen deel te nemen.

Op 25 april paste Agalev op een 'politiek-inhoudelijk' congres in Leuven het 'groene gedachtegoed' aan de gewijzigde maatschappelijke omstandigheden en de uitdagingen van de 21ste eeuw aan. Naar eigen zeggen legde Agalev zijn "fundamentalistische, moralistische en etatistische gewaden" af. Het congres sprak zich uit voor onder meer de 30-urige werkweek, stemrecht op 16 jaar en het bindend referendum. Een voorstel om de burgemeesters en de gouverneurs rechtstreeks te verkiezen, werd weggestemd.

De zes Agalev-parlementsleden die ingevolge de rotatieregels na de verkiezingen van juni 1999 geen derde parlementair mandaat zouden kunnen bekleden, kregen met de vereiste tweederde meerderheid een afwijking van de regel. Een van de zes, Hugo van Dienderen, zou zich niettemin niet herkiesbaar stellen.

Na het overlijden (24 juli) van Wilfried Bervoets werd Jos Geysels, de Agalev-fractie leider in het Vlaams Parlement, tot de verkiezingen van 1999 als politiek secretaris aangewezen.

De 'Assemblée générale' van Ecolo verlengde op 29 maart voor vier jaar het mandaat van de drie federale secretarissen Isabelle Durant, Jacky Morael en Jean-Luc Roland. Ook Ecolo verleende voor zijn acht betrokken parlementsleden een afwijking van de rotatieregels.

De partijraad van het Vlaams Blok besliste op 10 januari dat Frank Vanhecke tot eind 2000 partijvoorzitter zou blijven. Zijn mandaat liep normaal tot juni 1999, maar omdat er in juni 1999 parlementsverkiezingen en in oktober 2000 gemeenteraadsverkiezingen zouden zijn, vond de partij het aangewezen de voorzittersverkiezingen uit te stellen.

Op 24 februari maakte het Vlaams Blok bekend dat bij de verkiezingen van 13 juni 1999 Johan Demol zijn lijst voor de Brusselse Hoofdstedelijke Raad zou aanvoeren. Demol was op 27 januari door minister van Binnenlandse Zaken Vande Lanotte ambtshalve ontslagen als hoofdcommissaris van de politie van Schaarbeek. Eerder was hij geschorst wegens schending van het beroepsgeheim en in opspraak gekomen omdat hij verzwegen had lid te zijn geweest van het Front de la Jeunesse. De Raad van State verwierp op 11 februari het verzoek van Demol het ontslagbesluit te schorsen. Demol stond bekend voor een krachtdadige aanpak van de criminaliteit.

Voorzitter Frank Vanhecke legde de parlementsleden Filip Dewinter en Alexandra Colen op 10 juni spreekverbod op over het wetsvoorstel-Colen om affiches met naakt te verbieden op openbaar domein. De twee hadden daarover via de pers gebakkeleid. Dewinter noemde Colen, die een kruistocht voert tegen "moreel verval en antikatholiek gedrag", een "puriteinse kwezel". Hij nam het haar

kwelijk dat zij het wetsvoorstel zonder overleg in de partij had ingediend. De ru-zie werd op een vergadering van de partijraad (13 juni) bijgelegd.

Het voornemen van het Vlaams Blok op 7 november in het Congresgebouw in Brussel een congres te houden over Brussel veroorzaakte politieke deining. Minister van Wetenschapsbeleid Yvan Ylief (PS), die bevoegd is voor de overheidsgebouwen, weigerde het Congresgebouw ter beschikking te stellen. Het Vlaams Blok spande op 23 oktober tegen dat besluit een kort geding aan. De handelsrechtbank van Brussel besliste op 30 oktober dat het Blok het Congresgebouw mocht gebruiken; het vonnis werd op 6 november in beroep bevestigd. Intussen had de partij als uitwijkmogelijkheid een zaal in Sint-Joost-ten-Node gereserveerd, maar burgemeester Guy Cudell verbood op 5 november ter wille van de openbare veiligheid de bijeenkomst. Op 6 november verbood burgemeester François-Xavier de Donnée van Brussel, eveneens uit veiligheidsoverwegingen, "elke samenscholing, elke bijeenkomst, elke groepsgewijze verplaatsing op de openbare weg" die verband hield met het congres. Minister van Binnenlandse Zaken Van den Bossche gaf de gouverneur van het arrondissement Brussel-Hoofdstad Raymonde Dury de opdracht het verbod van De Donnée te vernietigen. Van den Bossche zei dat hij daarmee een veldslag tussen Blok-congresgangers en tegenstanders wilde vermijden. De burgemeester van Brussel vocht de vernietiging van zijn besluit in kort geding voor de Raad van State aan. Op 7 november schorste de Raad van State het besluit van de gouverneur wegens een vormfout. Intussen was in het Congresgebouw de bijeenkomst van het Vlaams Blok begonnen en had een tegenbetoging plaats, zonder dat er zich incidenten voordeden. De commotie rond het congres zou leiden tot het ontslag van Dury (zie hoofdstuk IX) en de wijziging van de wet op de financiering van politieke partijen om 'racistische partijen' te straffen (zie hoofdstuk VI).

Paul Marchal, de vader van het Dutroux-slachtoffer An, die lange tijd ontkend had politieke ambities te hebben, maakte op 14 januari de oprichting bekend van de 'Partij voor een Nieuwe Politiek' (PNP), die zich zou inzetten voor alle zwakkeren in de samenleving (de afkorting werd later gewijzigd in PNPb omdat PNP een gedeponerd merk bleek te zijn). De partij werd officieel opgericht op 14 oktober. Marc Similon, de advocaat van Marchal, werd voorzitter. De partij kreeg snel te kampen met interne twisten. Eind december maakten drie provinciale afdelingen (Antwerpen, Oost-Vlaanderen en Brussel-Halle-Vilvoorde) bekend dat zij zich afscheurden en een eigen partij zouden oprichten. Zij verweten Marchal dictatoriaal te handelen. Ook Similon dreigde ermee ontslag te nemen en zou dat in 1999 daadwerkelijk doen.